

Volný čas jako faktor působící na motivaci zaměstnanců k celoživotnímu vzdělávání

Bc. Zbyněk Lebánek

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Zbyněk LEBÁNEK**
Osobní číslo: **H10667**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Volný čas jako faktor působící na motivaci
zaměstnanců k celoživotnímu vzdělávání**

Zásady pro vypracování:

Zpracování materiálů a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace a zpracování výzkumu.
Vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

GREGAR, Aleš. Personální řízení I. Zlín: UTB ve Zlíně, 2001. ISBN 80-7318-045-6.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

JANIŠ, Karel. Úvod do problematiky volného času. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2009. ISBN 978-80-7248-530-7.

PAVKOVÁ, Jiřina et al. Pedagogika volného času. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PŘADKA, Milan. Kapitoly z dějin pedagogiky volného času. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2033-4.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Jana Kitliňská, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

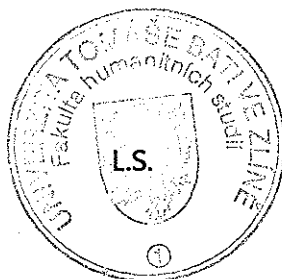
30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

27. dubna 2012

Ve Zlíně dne 17. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

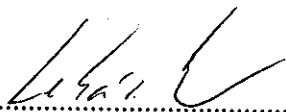
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 5.5. 2011

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na volný čas jako faktor působící na motivaci zaměstnanců k celoživotnímu vzdělávání. Teoretická část vymezuje základní pojmy a řeší problematiku motivace, volného času a celoživotního vzdělávání dospělých. Praktická část ověřuje a interpretuje výsledky realizovaného kvantitativního výzkumu, který je proveden formou dotazníkového šetření na základě teoretických témat diplomové práce. Cílem výzkumné části je pomocí korelační analýzy dat zjistit, zda volný čas motivuje zaměstnance k celoživotnímu vzdělávání.

Klíčová slova: Motivace, motivy, volný čas, zaměstnanci, celoživotní vzdělávání.

ABSTRACT

The thesis is focused on the leisure time as a factor applied to the motivation of employees to lifelong learning. The theoretical part defines the basic concepts and solves the problems of motivation, leisure time and lifelong education of adults. The practical part verifies and interprets the results of quantitative research which is carried out in the form of questionnaires on the basis of theoretical topics of thesis. The aim of the research part is using the correlation data analysis to determine whether the leisure time motivates employees to lifelong learning.

Keywords: Motivation, motives, leisure time, employees, lifelong learning.

Děkuji paní Mgr. Janě Kitliňské, Ph.D. za inspirující podněty, důležité rady i připomínky a odborné vedení v průběhu zpracování celé diplomové práce.

Má-li se stát člověk člověkem, musí se vzdělávat.

Jan Amos Komenský

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 MOTIVACE	13
1.1 MOTIVY	13
1.1.1 Zájmy	15
1.1.2 Hodnoty	16
1.1.3 Potřeby	17
2 VOLNÝ ČAS	19
2.1 DEFINICE A POHLEDY NA VOLNÝ ČAS	19
2.2 POJETÍ PRÁCE A VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	21
2.3 VZDĚLÁVACÍ ASPEKT VOLNÉHO ČASU	22
2.3.1 Odpočinková a rekreační činnost	23
2.3.2 Zájmová činnost	24
2.4 PERSPEKTIVA A PROBLEMATIKA MOTIVACE VOLNÉHO ČASU	25
2.4.1 Nezaměstnanost.....	25
2.4.2 Odmítání volného času.....	26
2.4.3 Životní styl	27
2.4.4 Média a volný čas.....	28
3 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH	30
3.1 SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH	32
3.1.1 Formální vzdělávání dospělých.....	32
3.1.2 Neformální vzdělávání dospělých.....	32
3.1.3 Informální učení dospělých	38
3.2 MOTIVACE A VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH.....	40
3.2.1 Bariéry	41
3.3 TRENDY VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH V ČR.....	42
3.3.1 Vzdělávání při zaměstnání	44
3.3.2 Distanční vzdělávání	45
3.3.3 E-learning	47
3.3.4 Média a vzdělávání	48
3.3.5 Jazykové vzdělávání.....	50
II PRAKTICKÁ ČÁST	52
4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	53
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	53
4.2 DRUH VÝZKUMU	54
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK A ZPŮSOB VÝBĚRU	54
4.4 TECHNIKA VÝZKUMU	55
4.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	57
4.6 VÝZKUMNÉ CÍLE	57
4.6.1 Stanovení výzkumných cílů pomocí hypotéz	57
5 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	61

5.1	VYHODNOCENÍ DÍLČÍCH VÝZKUMNÝCH CÍLŮ	77
5.2	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	92
5.3	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	95
ZÁVĚR		98
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		100
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK		103
SEZNAM OBRÁZKŮ		105
SEZNAM TABULEK.....		107
SEZNAM PŘÍLOH.....		109

ÚVOD

Naplňování volného času je vázáno na prosazující se hodnotový systém společnosti, který je v současné době doménou především konzumu. Proto nastává potřeba řešení problematiky a motivace naplnění volného času smysluplnými způsoby a s tím spojené nasměrování populace k vhodným aktivitám, mezi které patří vzdělávání a učení se.

Vzdělání a vzdělávání zásadním způsobem formuje a ovlivňuje životy lidí, aniž si to vždy uvědomují. Otevírá cestu k povolání s vyšší prestiží a příjmem, ovlivňuje výběr životního partnera, vede k vyšší životní úrovni a k celkové vyšší kvalitě života. V současné dynamické době a moderní společnosti se jednou z důležitých činností každého člověka stává nutnost aktivního zapojení do procesu celoživotního vzdělávání. Tato forma klade důraz na všechny způsoby získávání znalostí i dovedností. Mimo formální způsoby vzdělávání v rámci školského systému a neformální způsoby v podobě veřejných kurzů a podnikového vzdělávání se opírá o informální možnosti, mezi které lze zařadit samostudium a nezáměrné učení. Takové vzdělávání lze chápat jako komplexní součást jednoho celku zasahujícího do všech etap a oblastí života člověka.

Cílem teoretické části diplomové práce je přinést základní pohled na problematiku vzdělávání dospělých zaměstnanců a volného času jako faktoru motivace. Práce je členěna do tří částí. První kapitola specifikuje motivaci z psychologického hlediska jako soubor pohnutek, které vedou člověka k určitému jednání, uspokojení potřeb a dosažení nějakého cíle. Motivace v tomto smyslu souvisí s termíny pud, potřeba, zájem, hodnota. Druhá kapitola shrnuje různá pojetí k vymezení definic volného času, popisuje strukturu volnočasových aktivit a vzdělávací aspekt volného času, který chápeme jako dobu ke vzdělávání a učení se, odpočinkové, rekreační a zájmové činnosti. Podkapitola pojednávající o perspektivě a problematice motivace volného času tuto část práce uzavírá. Třetí kapitola přináší základní fakta o vzdělávání dospělých a těžiště tvoří popis triády forem vzdělávání, které jsou chápány jako základ celoživotního učení člověka. Jsou jimi formální vzdělávání, které nám umožňuje ve formálním vzdělávacím systému získat požadované doklady o stupni vzdělání, neformální vzdělávání, jež představuje vzdělávání a učení v různých kurzech zaměřených nejen k práci, ale také ke všem oblastem našeho života a informální učení, o kterém se uvádí, že to v podstatě může být vše, s čím se v našem životě setkáváme. Závěrem této části nelze opomenout na trendy ve vzdělávání dospělých, mezi které lze zařadit distanční vzdělávání, e-learning a masmédiá.

Praktická část práce je zaměřena na anketní výzkum specifické vrstvy obyvatel České republiky formou dotazníkové metody sběru dat, která ověřuje a interpretuje výsledky výzkumu provedeného na základě teoretických východisek diplomové práce. Tato část práce je rozdělena na dvě kapitoly, charakteristika výzkumu a vyhodnocení výzkumu. Charakteristika výzkumu vymezuje výzkumný problém, druh výzkumu, výzkumný vzorek, techniku výzkumu, způsob zpracování dat, dílčí výzkumné otázky a cíle, hypotézy. Vyhodnocení výzkumu je nejprve interpretováno tříděním prvního stupně a následně analýzou dílčích výzkumných cílů. Cílem výzkumné části je pomocí korelační analýzy dat zjistit, zda volný čas motivuje zaměstnance k celoživotnímu vzdělávání.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MOTIVACE

Motivace je soubor pohnutek, které vedou člověka k určitému jednání a vedou k uspokojení potřeb člověka a k dosažení nějakého cíle. Pojem motivace souvisí s termíny pud, potřeba, zájem, snaha, touha, city, konflikt, frustrace, vůle. Motivovaný člověk často pracuje a koná více, než je jeho povinností, zlepšuje práci, neodradí se těžkostmi a překážkami, protože má lepší systém vlastní kontroly práce i pracovní výsledky, práce a činnost jej těší. Motivace pramení z přesvědčení jedince, že jeho činnost přinese očekávané výsledky. Demotivovaná osoba naopak pracuje často pouze pod přímým dohledem, není svědomitá, je povrchní a nestálá. Příčina nedostatečné motivace může být v nesprávné volbě povolání, v různých konfliktních situacích na pracovišti nebo v rodině apod.

Motivace je podle Hartla (1998, s. 110) pohnutka k jednání. Pojem je v psychologii zatím značně nejednotný, nejčastěji chápán jako intrapsychický proces zvýšení psychologického poklesu aktivity, mobilizace sil, energie organismu. Tento stav se projevuje napětím, neklidem, činností směřující k porušení rovnováhy. V zaměření motivace se uplatňuje osobnost jedince, jeho hierarchie hodnot i dosavadní zkušenosti, schopnosti, naučené dovednosti. Za nežádoucí jsou považovány strach, úzkost, bolest aj.

V psychologii je pojem motivace chápán velmi různě. Shoda různých pojetí, škol a autorit je snad jen v tom, že pojem motivace zahrnuje určité vnitřní a vnější jevy, které spouštějí, zaměřují a energizují naše chování a jednání. Odlišujeme přitom ony „spouštěče“ od samotného procesu motivace. Motivace jako děj zahrnuje právě ono vnitřní „vážení a mobilizaci“ psychické aktivity. Odlišujeme rovněž pojmy motivace a motivování. Motivací míníme vnitřní psychický proces, zatímco pojem motivování vyjadřuje povahu vnějšího působení vedoucí ke změně chování jedince (Řezáč, 1998 s. 35).

Smyslem motivace dle Plamínka (2007, s. 14) je nenásilné vytvoření pozitivního přístupu k něčemu, často k nějakému výkonu či typu chování. Slovem motivace se obvykle označuje jak proces, tak jeho výsledek, tedy skutečnost, že se něco děje (někdo na někoho nějak působí), stejně jako fakt, že něco existuje (konkrétně onen zmíněný pozitivní přístup).

1.1 Motivy

Potřeby, pudy, zájmy, sklony, postoje, vztahy a tendence všeho druhu se v psychologii nazývají motivy neboli pohnutky. Jsou příčinami našeho jednání a chování. Způsobují stav určitého vnitřního napětí, který člověka determinuje. Každá lidská činnost je nějak moti-

vována, ať už za ní stojí jakákoliv potřeba nebo zájem. Motivy jsou všechny síly, které přímo či nepřímo uvádějí naše chování do pohybu, proto bývají také nazývány dynamickými rysy či tendencemi. Pojem tendence zahrnuje směrový moment, tedy zaměření k něčemu. Dynamický rys zahrnuje silový moment, což je intenzita potřeby (Kohoutek et al., 1998, s. 58).

Motiv je dle Hartla (1998, s. 110) pohnutka, příčina činnosti, jednání člověka zaměřené na uspokojení určité potřeby. Motiv má cíl a směr, intenzitu, trvalost pramenící z podnětů vnitřních, vědomých, bezděčných, podvědomých a podnětů vnějších, které mají významnou úlohu při emoční, myšlenkové a fantazijní činnosti člověka. Motivy bývají různě klasifikovány, nejčastěji v souvislosti s dělením potřeb na primární (biogenní, instinktivní, organické, viscerogenní, vrozené) a sekundární (naučené, sociogenní, získané).

Musil (1999, s. 58-59) ve své charakteristice uvádí, že motivací rozumíme procesuální, dynamickou, průběhovou charakteristiku aktuálního chování a jeho změn. Pojmem motiv je označována strukturální složka zmíněného procesu, která je vlastní příčinou chování. Motiv jako pohnutka nebo příčina chování je aktivizován vnitřními (endogenními) podněty souvisejícími se změnami v organismu nebo v mysli (impulsy), a také incentivami, exogenního (vnějšími), k cíli zaměřujícími podněty, které mají vrozený nebo naučený vztah k impulsům. Zatímco impulsy signalizují stav porušené homeostázy nebo ekvilibria (potřebu), incentive signalizují možnosti dosažení či obnovení narušené homeostázy a ekvilibria osobnost (uspokojení potřeby). Motivy takto determinované, jsou popudy nebo příčinami chování, jsou dynamogenními a direktivními (aktivací vyvolávajícími silami) faktory chování se složkou hybnou či projevovou a prožitkovou (emotivní). Mají tyto vlastnosti: intenzitu, směr a trvání, jejich vlastnosti se vzájemně podmiňují.

Podle Čačky (2001, s. 48) motiv jako pohnutka jednání musí obsahovat vedle vědomí cíle i představu prostředků k jeho dosažení a nezbytný energetický aspekt aktivace. Vzniká zpravidla uvědoměním potřeby z aktuální lákavosti podnětů reality, popř. z tlaku sociálních požadavků, osobních sklonů či zájmů korespondujících se sebehodnocením, nadosobních ideálů, subjektivní struktury hodnot apod. Aby motiv nezůstal jen nenaplněnou touhou či přáním, musí zahrnovat jak organizační cíl a prostředky, tak energetizující složku. Cíl je konkretizovaným puzením. Prostředky jsou pak subjektem apriori stanovených souborů kroků nezbytných k dosažení cíle. Třetí složku motivu představuje zpočátku jen latentní energie, kterou je subjekt ochoten osobně investovat k dosažení cíle. Koresponduje se subjektivní hodnotou cíle a aktivizuje se až v průběhu volního jednání.

1.1.1 Zájmy

Zájem lze považovat za snahu jedince o rozšíření horizontu ve formě prohloubeného vědění o něčem. Zájem je charakterizován jak kladným citovým hodnocením určité skutečnosti, tak snahou ji poznat a konat činnosti s ní spojené. Rozvoji zájmu předchází nespecifická rozdychtěnost, typická např. pro děti v pubertě. Hlubší než zájem je láska k něčemu, která se vyvíjí až od dospívání, kdy je člověk již schopen také nadšení pro něco. U zájmů lze rozlišit aktivitu či pasivitu, sílu nebo slabost, stálost či přelétavost a jejich společenskou hodnotu (Kohoutek et al., 1998, s. 60).

Zájmy rekreačního charakteru jsou označovány jako koníčky. Můžeme pojednávat o různých zájmových orientacích, které mohou převážně směřovat k předmětnému světu, do oblasti práce s lidmi, nebo může jít o orientaci na svět idejí. Zájem je velmi důležitý faktor podmiňující úspěch v práci, ale i v životě. Ovšem z pouhého zájmu nevyplývá nutná úspěšnost. Mezi základní znaky zájmů patří trvalé zaujetí něčím, co je spojeno s poznáním, výběrovostí, vynakládáním úsilí, penězi a časem. Důležitá je také ochota podstoupit riziko, informovanost a zběhlost, zručnost v předmětné oblasti aktivity, koncentrace pozornosti a míra zapamatovaných prvků v předmětné oblasti a aktivní vzrušení v průběhu činnosti.

Zájmy, záliby a sklony jsou považovány za potřeby intelektuálního charakteru a bývají označovány jako sekundární motivy či naučené motivy. Nevyklučuje se ovšem jejich pudové založení (vnější podněty vyvolávají pudové tendence) odpovídající pudové struktuře osobnosti a vrozeným dispozicím. Zájem je tedy trvalejším zaměřením a směřováním k určitým činnostem na základě kognitivní a emocionální orientace jedince ve vztahu k jeho dispozicím, talentu, schopnostem, inteligenci, případně rysům osobnosti (Musil, 1999, s. 62-63).

Jak uvádí Čačka (2001, s. 48), zájem je nejen trvalejší zaměřením na emocionálně přitažlivé objekty či jevy a s tím spojené jednání, ale navíc je individuálně volený. I zájem jako komplexní duševní útvar zahrnuje obsahovou, citovou a snahovou složku duševního dění. Abychom tedy mohli nějaký projev označit jako zájem, musí být spojen s určitou sumou poznatků, přinášet citové uspokojení a být aktivně provozován. Při převaze některé z uvedených složek lze hovořit o zájmech teoretických, uměleckých, sportovních, praktických aj.

Zájmy zpravidla korespondují s potřebami, dispozicemi, vzory, hodnotovou orientací apod. Kvality zájmů jsou výrazem úrovně každé vývojové fáze. Nejvyšším stupněm je tzv. vá-

šeň, vyznačující se výraznou intenzitou, hloubkou a dlouhodobostí. Může se týkat poznávání, uměleckých prožitků, sportovních výkonů.

1.1.2 Hodnoty

Člověk má v životě potřebu neustále hodnotit, co je dobré, mravné, prospěšné a co je špatné, nežádoucí. Ideu, člověka nebo věc, která je někomu cenná, potřebná nebo na které trváme, nazýváme hodnotu. Lidé mají různé systémy nebo hierarchie hodnot podle toho, které hodnoty jsou pro ně nejdůležitější a které pro ně mají pouze malý význam. Co je velkou hodnotou pro jednoho, může druhého ponechávat zcela lhostejným a naopak. Hodnotou se mohou stát sociálně uznávané předměty a ideje, ale i předměty, které společnost jako žádoucí neuznává. Jako společensky uznávané hodnoty se někdy označují ideály. Jde o politické, filosofické a ideologické postoje. Hodnoty a ideály jsou důležitými motivy našeho chování, protože určují do značné míry stanoviska, která jednotlivec zaujímá k tomu, co se kolem něho děje (Kohoutek et al., 1998, s. 61).

Hodnoty úzce souvisí s motivací a zájmy, nadto jsou základní složkou postojů, v návaznosti na subjektivní očekávání jsou významnou dynamizující složkou lidské aktivizace, chování a jednání. Hodnotami rozumíme vlastnosti objektu nebo činnosti uspokojující potřeby. Hodnotou se rozumí významnost a žádoucnost, čili vlastnost určité věci, jevu nebo procesu, mající vliv na chování a jednání jedince, společenské skupiny, organizace, ovlivňující výběr cílů a také prostředků k dosahování těchto cílů. Hodnotovými objekty, nositeli hodnot, jsou jak konkrétní předměty, věci a materiální danosti, tak také situace a stavy hodnotového subjektu, které nejsou pouze stavy aktuálními, nýbrž především stavy potenciálními ve smyslu futurálním, dosažitelnými prostřednictvím chtění a usilování. To co je označováno hodnotou má tudíž charakteristicky podmiňující onu žádoucí kvalitu stavu či průběhu, příznivě posuzovanou jako něco hodnotného (Musil, 1999, s. 63-64).

Hodnotou rozumíme zobecnění snahových tendencí člověka a přitažlivost zamýšleného cíle. Hodnoty chápeme jako jedno z východisek nejvýše strukturovaných řídicích mechanismů osobnosti člověka. Zpravidla bývá rozlišována aktuální hodnota a dlouhodobější životní orientace. Význam hodnoty se navenek projevuje kvantitativním (kolik času, energie, prostředků) a časovým hlediskem. Hodnoty tvoří relativně stabilní a subjektivně odstupňovanou strukturu, která působí jako životní program. V průběhu života dochází k zákonitým změnám, jejichž původem jsou změny probíhající ve vnitřním vztahovém rámci

každé osoby. V této oblasti se lidé rozdílně orientují, neboť někdo hromadí statky, jiný vědění, další společenské pozice, jiný moc (Farková, 2008, s. 113).

1.1.3 Potřeby

Potřeby, které člověk má, se rozdělují z hlediska své důležitosti na primární a sekundární. Primární jsou ty, které jsou bezpodmínečně nutné k zachování života jedince a rodu - uspokojení hladu a žízně, potřeba spánku a aktivity, vzduchu, ochrany vlastního organismu před nebezpečím, rozmnožovacího pudu. Jako sekundární potřeby se obvykle označují ty, které vznikají v průběhu individuálního vývoje člověka. Patří sem potřeba společenského styku, lásky, uznání, jistoty, získávání, poznávání aj. Sekundární potřeby mohou být vyvolány i uměle, záměrně. Znamé je např. působení reklamy na výběr dobré zmrzliny, stejně tak ale může některé potřeby vyvolat i vedoucí kolektivu a motivovat své členy k činnostem, kterými záměrně rozvíjí jejich osobnost (Louška a Nováková, 2008, s. 22).

Potřebou nazýváme pociťovaný a prožívaný nedostatek nebo nadbytek něčeho. Potřeby jsou nejdůležitějším druhem motivů. Potřeba je provázána vnitřním duševním napětím, které nás vede k určitému chování, jehož cílem je uspokojení potřeby. Tím dojde i k redukci tohoto duševního napětí. Vzápětí se ovšem objeví nová potřeba s novým napětím. Neuspokojení potřeby nazýváme frustrací nebo deprivací. Dlouhodobá frustrace potřeb má téměř vždy nepříznivé důsledky pro duševní rovnováhu (Kohoutek et al., 1998, s. 64).

Velmi silná a významná je potřeba sebeuplatnění. Projevuje se snahou po dosažení pracovních, společenských i životních úspěchů, touhou po uznání a obdivu druhých lidí. Touha po sebeuplatnění, neboli touha po moci, patří mezi nejhlubší pohnutky veškerého chování člověka. Souvisí s ní potřeba sebeúcty, seberealizace, potřeba prestiže, dobré pověsti, úspěchu, pohody. V zaměstnání může dojít někdy k nedostatečnému uspokojování potřeby sebeuplatnění necitlivým přístupem k pracovním, odborným i osobním aspiracím určitého pracovníka. Celkově převládá mínění, že je výše výdělků nejdůležitějším faktorem pracovní motivace a pracovní spokojenosti. Práce však není jen potřebou výdělků, ale i zdrojem uspokojení dalších významnějších potřeb jako např. sebeuplatnění, seberealizace, tvůrčí aktivity. To platí hlavně u složitějších a náročnějších profesí, u kterých je kladen požadavek na kvalifikaci a speciální schopnosti pracovníka.

- **Prostředí**

Prostředí má bezprostřední vliv na naše potřeby. K pochopení lidských potřeb výrazně přispěl A. Maslow. Tento vynikající psycholog měl geniální nápad sledovat, na co a v jakém pořadí lidé věnují svou volnou energii. Pozorování způsobů, jak lidé hospodaří s volnou energií, vedlo A. Maslowa k vytvoření hierarchického modelu potřeb, který má pozoruhodné vlastnosti. Je velmi jednoduchý a snadno pochopitelný. Hierarchie A. Maslowa začíná **fyziologickými potřebami** typu potřeby dýchat, pít, jíst nebo vyměšovat. Tyto jsou nejnižší, protože se dokáží při neuspokojení prosadit vůči potřebám výše položeným. Když jsou fyziologické potřeby aktuálně uspokojeny a člověk tím nevyčerpal veškerou energii, kterou má k dispozici, začíná podle A. Maslowa uspokojovat **potřebu bezpečí**, tedy požadovat jistotu a orientaci ve své životní situaci současné i budoucí. Postoupil do druhého patra hierarchie potřeb. Jakmile jsou uspokojeny tyto potřeby, motor seberozvoje, má-li ještě zdroj energie, nás žene dál k **potřebě náležitosti a lásky**. To se projeví především jako hledání příslušnosti k nějak definovaným skupinám lidí. Může jít o rodinu, tým, širší komunitu, firmu, obec či o libovolnou jinak definovanou skupinu osob. Ještě výše v hierarchii nacházíme **potřebu úcty a uznání**, která je uspokojována ze dvou odlišných zdrojů – sebeúctou (jako výsledkem sebehodnocení) a úctou jiných (jako výsledkem hodnocení okolí). Na vrcholu pyramidy – v pátém patře hierarchických potřeb – najdeme nejdiskutabilnější a zároveň nejspecifičtější kousek maslowovské sbírky – **sebeaktualizaci** (Plamínek, 2007, s. 74-75).

A. Maslow patří k početné skupině psychologů, jež předpokládají, že hlavní hybná síla osobnostního rozvoje nepřichází zvenčí, ale je umístěna uvnitř jedince. To znamená, že jsme vnitřně motivováni či puzeni se rozvíjet. Jeho tvrzení: „čím člověk může být, tím také musí být“ je proslulé. Člověk na úrovni potřeby dominující sebeaktualizace může být motivován primárně k osobnímu rozvoji a seberealizaci, ale také k chování, které přesahuje jeho bezprostřední zájmy. Tady lze zahrnout hledání širšího smyslu vlastního života nebo jednání vedené potřebou užitečnosti pro své okolí.

2 VOLNÝ ČAS

Kvalita prožívání životního času člověka se dostává do popředí zájmu. V procesu humanizace a demokratizace sociálních vztahů zákonitě narůstá význam mezilidských vztahů v mimopracovním čase. Volný čas nepředstavuje již jen prostor pro oddych a relaxaci, ale složitý systém širokého dosahu. V dnešní společnosti se stává volný čas do určité míry doménou konzumu, který je většinou cílem lidského snažení, nikoli jen prostředkem. V posledních letech se stále více promítá tato zkušenost, kdy je hlavní zisk co nejvíce prostředků i za cenu prodloužení pracovní doby nebo druhého zaměstnání. Společnost často jen z prestižních důvodů uspokojuje narůstající požadavky své a své rodiny. Uspokojování základních životních potřeb vyvolává potřeby nové a nové. Člověk se tímto způsobem chování stává otrokem svých potřeb. Pracuje, nakupuje, obstarává, zařizuje, pořizuje, ale nemá žádný volný čas, ve kterém by žil spokojeně. Lidé nemají čas pro sebe ani své blízké, vzdávají se bezprostředních setkání, protože musí pracovat, obstarávat a především konzumovat.

Naplnění volného času je vázáno na prosazující se hodnotový systém. Hodnotový systém české společnosti stejně tak jako základní trendy ve způsobu trávení volného času nemohou být izolované, ale naopak v určité interakci s pojetím těchto fenoménů v ostatních civilizovaných společnostech. V sociálně-pedagogickém kontextu lze považovat za významné vytváření podmínek k určitým vhodným aktivitám ve volném čase a směřovat k nim lidi. Naopak utlumování jiných aktivit může snižovat pravděpodobnost deviantního chování, jako je konzumace drog a kriminalita. Jedná se především o rozvoj tvůrčích kulturních a sportovních aktivit přinášejících pozitivní prožitky a utlumení konzumních aktivit (Kraus et al., 2001, s. 164).

Volný čas dnes způsobuje problémy. Někteří lidé pocítují jeho nedostatek, jiní čas mají, ale neví, čím jej naplnit, ostatní tráví volný čas způsoby ne právě vhodnými. Problémem je v neposlední řadě také i samotné vymezení pojmu v teoretické rovině.

2.1 Definice a pohledy na volný čas

Co vlastně chápeme pod pojmem volný čas? Shrnutím různých pojetí lze dospět k vymezení, že volný čas je doba, po kterou člověk patří sám sobě a může se svobodně rozhodnout o činnostech, které mu přinášejí potěšení či relaxaci. Pod pojem volný čas se často zahrnuje odpočinek, rekreace, zábava, zájmová činnost, dobrovolné vzdělávání, dobrovolná spo-

lečensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Dospělý jedinec si pod pojmem volný čas představuje různé činnosti, aktivity a může docházet k bagatelizaci i podcenění tohoto termínu. Různé názory a pohledy na volný čas nabízejí mnoho definic. Nelze vymezit jednu, která by byla nejvhodnější a nejpřesnější. Je na každém jedinci, aby se s jednou z různých definic ztotožnil nebo si vybral tu pro něj nejsrozumitelnější.

Podle Hradečné (1998, s. 65) je to tedy ta část dne, v níž je člověk maximálně osvobozen od všech povinností. Toto osvobození nelze chápat absolutně, protože naše rozhodování je vždy determinováno zákonitostmi biologickými, psychologickými, sociálními aj. Takto pojatý volný čas je v podstatě vzácným jevem. Má-li být oproštěn od povinností, nemohli bychom do něho zahrnout např. individuální vzdělávání v cizích jazycích či ve hře na hudební nástroj a dokonce ani zájmové činnosti vyloženě odpočinkového charakteru, jako jsou např. sportovní kroužky, pokud se konají s přesnou pravidelností a je u nich vyžadováno dodržení stanovených pravidel. Podstatné je, že výběr této činnosti je relativně svobodný. Proto pojímáme volný čas rozšířený o tu část dne, věnovanou zájmovým činnostem a obecně všem aktivitám provozovaným po splnění základních povinností (pracovních, rodinných aj.).

Pod pojmem volný čas chápeme dobu, po kterou je člověk osvobozen od pracovních a společenských povinností a závazků, včetně závazků v rodině a závazků k sobě samému ve smyslu uspokojování primárních potřeb. V této době se člověk může relativně svobodně rozhodovat o výběru činností, jež mu přinášejí zábavu, odpočinek a další rozvoj vlastní osobnosti (Klapilová, 2000, s. 47).

„Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku)“ (Mareš et al, 2001, s. 274).

Volný čas je čas, kdy člověk vykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností. Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení. Mezi hlavní funkce patří odpočinek, zábava, rozvoj osobnosti (Hofbauer, 2004, s. 13).

Co je tedy volný čas? Je to doba, ve které člověk svobodně volí a dělá takové činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek, které obnovují a rozvíjejí jeho tělesné a duševní schopnosti, popř. i tvůrčí činnost. Je to čas, v němž je člověk sám sebou, nejvíce patří sám sobě, kdy koná převážně svobodně a dobrovolně činnosti pro sebe, popř. pro druhé, ze svého vnitřního popudu a zájmu. Volný čas má také dimenzi sociální. Mnoho činností člověka ve volném čase má společenský význam a obsah, člověk je koná ve skupinách, organizacích s povědomím nějakých sociálních vazeb (Němec, 2002, s. 17).

Z ekonomického hlediska je důležité kolik prostředků společnost investuje do zařízení pro volný čas, zda a jakým způsobem se aspoň část nákladu vrátí. Je zřejmé, že odpočínutý člověk podává lepší pracovní výkon, lépe zvládá mezilidské vztahy na pracovišti. Při zájmových činnostech mohou lidé získávat nové vědomosti, které lze uplatnit i v profesi nebo při rekvalifikaci. O úrovni společnosti svědčí i to, kolik prostředků jsou lidé schopni a ochotni věnovat pro využívání volného času (Pávková, 2002, s. 15).

Funkce sociální zahrnuje socializaci v různých sociálních prostředích včetně rodiny a sdružování, symbolická příslušnost vyjadřuje vztah ke skupině a obsahuje potvrzení vlastní osobnosti a sociálního uznání. Opomíjená funkce terapeutická zahrnuje hledisko zdravotní, smyslový rozvoj, prevenci chorob, zdravý životní styl (Hofbauer, 2004, s. 14).

2.2 Pojetí práce a volnočasové aktivity

Žijeme, abychom pracovali, nebo pracujeme, abychom žili? V našem sociokulturním prostředí je lidský život ve velké míře závislý na práci placené. Práce plní v životě jedince mnoho funkcí. Udává strukturu životnímu času, přináší pocit seberealizace a zprostředkovává člověku sociální kontakty. Začlenění do pracovního procesu je vnímáno jako uznání plnohodnotnosti člověka, což pozitivně ovlivňuje jeho sebevědomí i chování. Pracovní vztahy jsou zdrojem identity člověka a uspořádávají jeho životní dráhu. Životní cíle, status, sociální kontakty, struktura našeho života jsou odvozovány od našeho zaměstnání. Vzdělání člověka je chápáno jako právo na zaměstnání a náš volný čas jako regeneraci či příprava pro další práci v zaměstnání. Na rozdíl od zemí s rozvinutým trhem práce je u nás dnes frekventovaná otázka: kolik vyděláváte? Dominuje zájem o vyšší výdělek a případný úspěch ve výkonu placené profese. Společenské uznání by však nemělo být získáváno jen podle výše konta a na základě kariéry. Měly by nás zajímat zájmy mimo placené zaměstnání, sociální angažovanost, činnosti ve volném čase.

V civilizovaných industriálních společnostech se přežívá absolutní nárok etiky povolání a narůstá smysl práce na sobě, potřeba něco samostatně vytvořit nebo vykonat, co přinese potěšení a užitek. Zpochybňuje se princip výkonu jako takový, neodmítá se však vlastní výkon. Požaduje se humanizace pracovního a školního života, do popředí se dostává vlastní aktivita a orientace na kvalitu prožívání životního času. Radost ze života, otevřenost, družnost, porozumění, pomoc sobě samému by mělo být považováno za stejně důležité jako odpovědnost a výkonnost (Kraus et al., 2001, s. 166).

Struktura volnočasových aktivit je ve věkových skupinách odlišná. S věkem nabývají na významu činnosti, které nemají zájmový charakter. Jedná se např. o četbu novin a časopisů, poslech rozhlasu, veřejně prospěšná a politická činnost, vedlejší výdělečná činnost, pomoc při stavbě domu, ruční práce. S věkem klesají činnosti jako nejnáročnější tvůrčí kulturní aktivity, mezi které lze zahrnout např. hudební a dramatickou činnost, výtvarné aktivity, turistiku, studium, chov zvířat, hry, psaní apod. Celistvě orientovaný člověk by však měl mít schopnost celoživotně se zdokonalovat a to bez převážné závislosti na výkonu profese, tedy ve volnočasových aktivitách. Každý jedinec by měl dostat příležitost být přítomen smysluplných aktivit a to bez nároků na jeho schopnosti a dovednosti.

2.3 Vzdělávací aspekt volného času

Vzdělávání ve volném čase a pro volný čas nabývá na důležitosti. Toto vzdělávání má jiný charakter, neboť není orientováno jen na profesi, ale děje se na bázi dobrovolnosti a zahrnuje životní zkušenosti mimo rodinu, školu, podnik. Vzdělávání pro sebe a vlastní život umožňuje účast na kulturním životě, kompenzuje nedostatky pracovního světa, zdůrazňuje komunikaci. Avšak kvalitně využívat volný čas je potřeba se učit. Proto by měly školy zprostředkovat již dětem a mládeži novou způsobilost a tou je kompetence pro jednání ve volném čase. Volný čas nelze vyučovat, protože o svém volném čase rozhoduje každý sám. Ale různé projekty zaměřené na zážitky a rozvoj citů, podporující samostatnost a odpovědnost, zvyšující osobní potenciál a zkvalitňující osobní profil jedince, mohou naučit brát životní překážky optimisticky a neztrácet z dohledu dlouhodobý životní cíl člověka. Nabízí se provozování pedagogiky volného času ve škole, ne jako předmětu, ale jako prostoru pro praktické činnosti.

Učení ve volném čase a pro volný čas by nemělo být doménou jen hlavy, ale také srdce a vůbec celého těla. Mělo by se odehrávat v příznivé atmosféře s minimem stresu, odkrývat skryté síly člověka, stimulovat a rozvíjet, překonávat citovou prázdnotu a chudobu prožit-

ků. Za významné považujeme, že učení ve volném čase se může odehrávat beze strachu, s chutí a v klidu. Nejde jen o sbírání vědomostí a získávání dovedností, ale o životní způsob a prostřednictvím náplně volného času o samotnou kvalitu života. Ve volném čase se snaží lidé někdy obstát, což vede k aktivismu a ke stresům. Máme-li čelit i dalším negativním stránkám volného času, jako je nuda a osamělost, je vhodné se orientovat na animační koncepce vzdělávání. Tzn. motivovat jedince, dodávat jim odvalu, podněcovat, podporovat, vybavovat je dovednostmi pro různé aktivity, stimulovat je k organizaci sebe sama a samostatného celoživotního učení v otevřených situacích volného času (Kraus et al., 2001, s. 170).

Na edukační utváření současného člověka má rostoucí vliv volný čas, účast dětí, mládeže a dospělých na aktivitách ve volném čase, v zařízeních, institucích, organizacích k tomuto účelu zaměřených. Volný čas vytvořil jednak samostatnou oblast vlivu a zároveň se stal součástí života a působení rodiny, školy a sociálního prostředí. Rozšiřuje oblast lidské svobody, alternativního rozhodování nejen o sobě, ale také o druhých. Rychlým tempem se rozvíjejí rozmanité nabídky aktivit pro volný čas a jedinci tak mají velké množství rozvoje individuálních a kolektivních zájmů (Němec, 2002, s. 21).

Pro příklad uvádím plných 14 organizací, které se podle Přadky (2002, s. 86-87) hlásí k myšlenkám ochrany přírody a ekologické výchovy. Jsou to: Asociace Brontosaura, Asociace turistických oddílů, Česká tábornická unie, Duha, Expedice Natura, Hnutí Brontosaurus, Junák, Květ (sdružení klubů venkovských dětí), Kondor, Liga lesní moudrosti, Pionýr, Sdružení ekologických a přírodních center (Sepcent), Šternberkovo přírodovědné muzeum dětí a Woodcrafter.

2.3.1 Odpočinková a rekreační činnost

Způsob odpočinku a rekreace má vliv na utváření způsobu života člověka, jeho hodnotové zaměření a v dospělosti i na pracovní výkon. Pojmy jako rekreace a odpočinek se často zaměňují. Odpočinkové činnosti jsou velmi klidné, pohybové i psychicky nenáročné. Nejvydatnější formou odpočinku je spánek. Rekreační činnosti mají naopak charakter vydatné pohybové aktivity, nejlépe na zdravém vzduchu. Mohou mít podoby činností tělovýchovných nebo manuálně pracovních (Pávková, 2002, s. 83).

Mezi odpočinkové činnosti obvykle zařazujeme spánek, relaxační cvičení, klid na lůžku, klidné konstruktivní, námětové, stolní společenské hry, prohlížení obrázků, četbu časopisů, četbu knih, práci s počítačem, poslech rozhlasu, krátké sledování televize, vyprávění vlast-

ních zážitků, klidné, pohybově nenáročné vycházky apod. Jako rekreační činnosti dobře slouží např. vyrovnávací cvičení, uvolňovací cviky, zdravotní a kondiční gymnastika, drobné pohybové hry, rekreační provozování sportovních her, atletiky, gymnastiky, plavání a v neposlední řadě činnosti hudebně-pohybové, hry se zpěvem a hudbou, aerobik apod.

2.3.2 Zájmová činnost

Aktivita zaměřená na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností nazýváme zájmovými činnostmi. Podílí se na formování názorů, postojů i přesvědčení jedince. Zájmová činnost má na rozdíl od zábavy a odpočinku vždy aktivní charakter. Vždy obsahuje volnou složku a významně ovlivňuje osobnost vychovávaného. Zájem lze charakterizovat jako osobnostní vlastnost, vyjadřující vztah k předmětům či jevům, kterým člověk připisuje zvláštní význam. V jedinci vzbuzuje snahu po aktivním kontaktu s předmětem zájmu a jeho poznávání, ovládání, zvládání. Tento jev se promítá do činností člověka, jejichž vykonávání je vždy spojeno s citovými prožitky.

Němec (2002, s. 23-24) člení zájmové činnosti dle obsahu, forem a druhu aktivity:

Obsahové členění zájmové činnosti

- Vědeckotechnické a vědecké - biologické, mineralogické, radioamatérské, amatérští speleologové, modeláři, motoristé.
- Technicko-praktické - kroužky dovedných rukou, ikebany, vaření, chataření.
- Společenskovední - vlastivědné, historické, sebevzdělávací jazykové, sběratelství.
- Přírodovědné (pěstitelské a chovatelské) - kaktusáři, včelaři, zahrádkáři, chovatelé exotického ptactva, rybáři.
- Esteticko-výchovné - výtvarné, hudební, literárně-dramatické.
- Tělovýchovné, sportovní a turisticky zaměřené - atletika, gymnastika, sportovní hry, plavání, bruslení, lyžování, florbal.

Klasifikace forem zájmové činnosti

- Pravidelné, organizované v relativně stálých zájmových útvarech – kroužek, oddíl, klub, umělecký soubor, třída ZUŠ.
- Pravidelná, která má individuální charakter – hra na hudební nástroj, výuka cizích jazyků, zájmová činnost vykonávaná s rodiči.
- Příležitostná, organizovaná jako jednorázová nebo cyklická kolektivní akce - lyžařské kurzy, plavecké kurzy, taneční kurzy, přednáškové cykly, letní tábory.

- Příležitostná, individuálního charakteru – četba, návštěva kulturních a sportovních akcí, sledování televize, poslech hudby

Zájmová činnost podle druhu aktivity dětí, mládeže, dospělých

- Receptivní – jedinci se účastní jako diváci či posluchači (např. návštěvy kina, divadla, koncertu, výstavy, přednášky, sledování televize, poslech rozhlasu).
- Aktivně tvořivé – jedinci se podílejí sami na činnosti v zájmových útvarech nebo na individuální činnosti (např. besedy, soutěže, práce v dílně).

Volný čas lze chápat nejen jako místo pro odpočinek a zábavu, ale také jako prostor pro lidský rozvoj. Vzdělávací činnost v něm by měla mít prožitkový a činnostní charakter. V popředí by měla být praktická vzdělávací aktivita a posilování získaných vědomostí v praktické činnosti. Globální a integrující pohled na člověka s kvalitním všeobecným vzděláním zahrnuje také schopnost jeho správného uvažování umožňující úspěšně řešit úkoly v profesním životě. Za důležitější je třeba považovat, aby dosažené vzdělání jedinci pomohlo zkvalitnit jeho životní cestu, která probíhá rovněž ve volném čase.

2.4 Perspektiva a problematika motivace volného času

Volnočasové činnosti v dnešní době negativně ovlivňují ekonomické problémy, hospodářská stagnace či krize v regionech. Nezaměstnanost ve velké míře snižuje životní úroveň mnoha rodin a tlačí je k hranici chudoby. Boj o přežití zbavuje dospělého člověka možnosti využívat účelně volný čas a nemotivuje tím pádem ani svoje děti. Mládež tvoří početnou skupinu nezaměstnaných. Mladí lidé obtížně hledají první zaměstnání, čímž oslabuje jejich životní optimismus, jistoty i životní výhledy.

2.4.1 Nezaměstnanost

Tíživým problémem dnešní společnosti, nežádoucím rozšířením volného času a současně jeho negací je nezaměstnanost. Nezaměstnaný člověk nemá práci, ačkoli je práce schopen, pracovat chce a práci aktivně hledá. Absence zaměstnání pro něj vytváří palčivý, dlouhodobý, někdy až celoživotní problém, znemožňuje mu profesionální uplatnění a vytvoření existenční základny, znejasňuje jeho soustavu hodnot a někdy i smysl života. Takto vynucený přebytek volného času vychyluje rovnováhu života zvláště mladých lidí po ukončení školního studia. Odsouzení proti své vůli k nezaměstnanosti tráví svůj volný čas hole, bez výhledu, náročnějších a perspektivních cílů a jejich život se stává pouhým přežíváním. Mnoho mladých lidí má již od počátku profesní kariéry znemožněno získávat pracovní

zkušenosti, společenský status i hmotné předpoklady pro zapojení do volnočasových aktivit.

Nezaměstnanost lidí v produktivním věku má úzký vztah ke vzdělání. To je prokazováno mnoha sociologickými šetřeními ve velkém počtu zemí. Nejvyšší nezaměstnanost postihuje občany, kteří mají nejnižší úroveň dosaženého vzdělání nebo jsou bez kvalifikace. Se zvyšující se úrovní dosaženého vzdělání se nezaměstnanost lidí snižuje. Z hlediska pravděpodobnosti získat trvalé zaměstnání představuje mládež ve všech vyspělých zemích rizikovou skupinu. Je tomu tak proto, že zaměstnavatelé vyžadují u nově přijímaných pracovníků nejen příslušnou kvalifikaci, ale také určité pracovní zkušenosti, které mladí lidé většinou nemají. Je proto pochopitelné, že míra nezaměstnanosti mládeže je vyšší než nezaměstnanost v celkové populaci osob produktivního věku (Průcha, 1999, s. 218-219).

2.4.2 Odmítání volného času

Každý člověk má svůj individuální systém hodnot, který se utváří vlivem životních podmínek a aktivitou jedince. Z hlediska volného času lze rozdělit lidi podle toho, jakou hodnotu volnému času přisuzují. Pro některé lidi je největší hodnotou práce, volný čas někdy posuzují dokonce jako něco nepatřičného a nesprávného. Plnění povinností chápou jako své jediné životní poslání, často sami sebe přetěžují a nemohou odpočívat bez výčitek svědomí (Pavková et al., 2002, s. 29).

Volný čas je však také časem, který někteří lidé na základě svého rozhodnutí nechtějí. Význam práce se v tomto případě přeceňuje, pracovní doba se neúměrně rozšiřuje a vlastní volný čas prakticky ruší. K jeho odmítání dochází na základě vlastního rozhodnutí a současně i pod tlakem ekonomického a společenského postavení, profesních a kariérních ambicí. Motivací je úsilí nastoupit profesní dráhu a úspěšně ji rozvíjet, jindy snaha zachovat si v běžném zaměstnání životní úroveň či zlepšit společenský status vlastní nebo své rodiny. Důsledkem je workoholismus jako nový druh závislosti, jež narušuje přirozený průběh života, potlačuje volný čas, oslabuje mezilidské vztahy, deformuje hodnotovou orientaci člověka (Hofbauer, 2004, s. 41).

Workoholismus je určitou formou závislosti, která má nepříznivý vliv na zdraví a výsledky člověka i celé organizace. Manažeři, kteří pracují nepřetržitě, snaží se řídit příliš, strachují se velice a zůstávají v práci příliš dlouho, se nemají čím chlubit. Tato ve skutečnosti nemoc si vybírá daň v prvé řadě na zdraví jedince. Výsledkem mohou být poruchy spánku, vysoký tlak, stres, riziko mrtvice nebo infarktu. Workoholismem postižený manažer má navíc ne-

blahý vliv na své okolí rodinné i pracovní. Zpravidla vyžaduje stejné chování od svého okolí. Výsledkem je demoralizace pracovníků, špatná týmová spolupráce, nízká produktivita i poškozená image firmy (Šuleř, 2009, s. 37).

2.4.3 Životní styl

Životní styl je soubor názorů, postojů, temperamentových vlastností a návyků, které mají trvalý ráz a jsou pro každého individuálně specifické. Vystihují osobitost chování člověka (Janiš, 2009, s. 51).

Způsob využívání volného času je jedním z hlavních ukazatelů životního stylu. Definovat pojem životní styl je velice složité a komplikované. Životní styl je souhrnem životních forem, které člověk aktivně prosazuje. Zahrnuje hodnotovou orientaci člověka a projevuje se v jeho chování i ve způsobu využívání a ovlivňování materiálních i sociálních podmínek. Každý jedinec má svůj individuální systém hodnot, který se utváří vlivem životních podmínek a aktivitou člověka. Lidi lze členit podle toho, jakou hodnotu volnému času přisuzují. Pro některé lidi je největší hodnotou práce, pro jiné je naopak nejvýznamnější životní náplň činnost ve volném čase, koníčky, zábava. Podceňování ani přeceňování volného času není správné. Ideální je, když člověk dokáže udržet v rovnováze pracovní i jiné povinnosti a svůj volný čas. Obě oblasti jsou v životě stejně důležité a mají v něm své významné místo.

Hodnotová orientace člověka se projevuje ve známém protikladu, zda mít, či být. Tedy mít a shromažďovat materiální předměty či se hnát za kvantem zážitků, aniž se z nich stane prožitek. Můžeme nalézt zjednodušenou paralelu v Komenského *Labyrintu světa a ráji srdce*. Mnozí lidé se zaměřují spíše na nákup drahého zboží, např. sportovního vybavení, aut, zajištění zahraničních dovolených, než na jejich skutečné využití ve volném čase. Věci se kupují zejména proto, že v očích člověka zvyšují jeho osobní prestiž. Tak je možné sledovat perfektně vybavené lyžaře, kteří nelyžují, ale spíše pózují, rodiny uštvané sháněním peněz na koupi exkluzivního vozidla jen proto, že ho vlastní sousedé, nebo trmácející se na dlouhé zahraniční zájezdy, zatímco touží v koutku duše po své chatě se zahradou (Pavková et al., 2002, s. 29-30).

Významným ukazatelem životního stylu jsou také sociální interakce, vztahy mezi lidmi kolem nás, jednotlivci i sociálními skupinami. Z pohledu volného času je důležité s kým a v jaké společnosti ho většinou prožíváme. Někteří lidé upřednostňují samotu, jiní tráví volný čas nejraději v menší přátelské skupině, další potřebují rušný společenský život. Existují

osamělí turisté, kteří putují krajinou i účastníci hromadných organizovaných výletů. Tak jako v jiných oblastech formování člověka i zde platí, že první zkušenosti s využíváním volného času získáváme v rodině. Rodiče jsou prvními vzory pro své děti, které přebírají a napodobují jejich životní styl.

- **Zdravý životní styl**

V zájmu každé společnosti by měla být podpora zdravého životního stylu jednotlivých členů. Když už by se nejednalo o to, aby zdraví lidé byli přirozeně spokojenější, tak by oním motivem měla být ekonomická stránka zdravé populace. Čím víc jsou lidé zdraví, tím méně utrací za zdravotní služby. Každý jedinec by však měl své zdraví vnímat jako nejvyšší hodnotu a sám od sebe se snažit žít zdravě. Mezi zdravý životní styl lze zahrnout pojmy jako wellness, fitness, výživa. Především stravovací návyky se podílí výraznou měrou na tvorbě zdravého životního stylu.

2.4.4 Média a volný čas

Mezi média, která působí na jedince, řadíme rozhlas, televizi, či internet. Stejně jako u jiných činitelů vývoje osobnosti jedince, tak i média mají pozitivní i negativní vliv. Každé médium poskytuje nabídku svých produktů, které jsou určeny pro různé věkové skupiny. Fenomémem posledních let se stal internet. Množství informací nemá mezi ostatními médii konkurenci a umožňuje i komunikaci prostřednictvím nejrůznějších komunikačních programů (ICQ, Skype, apod). Právě tento způsob komunikace způsobuje jistou ztrátu schopnosti navázat tradiční kontakt. Snižuje se slovní zásoba apod. Výhodou je komunikace na delší vzdálenosti, a to po celém světě i v rámci státu.

Ať už se na média díváme negativně nebo pozitivně, tak rozhodně nepopíratelný je jejich velký vliv na celou společnost. Prakticky každá společnost si jejich vliv uvědomuje a pokusí-li se někdo v nějaké zemi o politický převrat, tak jeho první kroky vedou do televize či rozhlasu. Málokdo dokáže nyní odhadnout technologický pokrok, kterým jednotlivá média projdou, nejspíše se však bude zvyšovat interakce prostřednictvím jednotlivých médií (Janiš, 2009, s. 21).

Na volný čas a způsob jeho trávení působí dnes negativně především mnohé sociální sítě jako Facebook, Twitter, apod. Převážně početná skupina mladé populace tráví hodiny sdílením, komentováním a vyměňováním informací na sociálních sítích, místo aby smysluplně využívala tento svůj volný čas. Na druhou stranu je potřeba zmínit i velkou část společ-

nosti, která se snaží využívat volný čas kvalitativně. Mnoho lidí ve svém volném čase sportuje, vzdělává se, nebo se taktovým způsobem snaží vést své potomky směrem k aktivnímu a kvalitnímu životu.

3 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

V dnešní moderní společnosti a dynamické době se jednou z důležitých nutností každého jednotlivce stává aktivní zapojení do procesu celoživotního učení. V České republice i na mezinárodní úrovni roste neustále význam a potřebnost rozvoje celoživotního učení i vzdělávání dospělých. Tato forma klade velký důraz na všechny způsoby získávání znalostí i dovedností. Mimo formální způsoby vzdělávání v rámci školského systému a neformální způsoby, kterými mohou být veřejné kurzy a podnikové vzdělávání, se opírá dokonce o informální možnosti např. samostudium a nezáměrné učení. Veškeré učení je nutno chápat jako komplexní součást jediného celku zasahujícího do všech oblastí a etap života člověka.

Dnešními požadavky po flexibilitě vzniká nutnost neustálého rozvoje člověka a individuální snaha v rámci celoživotního učení se jeví jako nezbytná. Edukace tedy stále více ustupuje ze svého formálního charakteru a postupuje směrem k individuálnosti a přístupnosti pro nejširší vrstvy obyvatel. Učení se v naší pokrokové společnosti stává jevem neustále doprovázejícím pracovní i soukromý život. Změny v pojetí vzdělávání od časově a obsahově uzavřeného v období dětství a mládí k celoživotnímu vzdělávání souvisejí s neustále se měnícími ekonomickými a společenskými podmínkami, které ovlivňují život každého člověka. Globalizace, demografický vývoj, rozvoj informačních a komunikačních technologií, růst nezaměstnanosti, mobilita profesí a mnohé další jevy mění nároky na vzdělanost dospělé populace.

Informační společnost, ve které žije dnešní člověk podle Podškubkové (2006, s. 9) přináší s sebou požadavek neustále se orientovat v záplavě informací, učit se a vzdělávat. Navíc rychlost s jakou se ve všech oborech vyvíjejí nové poznatky, vyžaduje, aby se člověk vzdělával prakticky po celý svůj život.

Vzorci chování a potenciál k výkonům si do života přinášíme buď v zásadě hotové, tedy dědíme je po našich předcích nebo se jim v průběhu života učíme. Učení a dědění jsou standartní cesty, kterými se formuje lidská osobnost. Díky učení můžeme vybírat ze stále širší zásoby vzorců chování a dobře reagovat na stále větší množství životních situací. Učením se proto stáváme celkově úspěšnějšími při překonávání potíží a hrozeb. Díky učení můžeme potíže a hrozby v některých případech dokonce předvídat a předcházet jim, případně je začít přímo využívat ke svému prospěchu (Plamínek, 2010, s. 18).

Učením i vzděláváním se rozšiřuje lidský potenciál, tedy vznikají nebo se rozvíjejí lidské zdroje. Lidské zdroje nejsou lidé, ale potenciál, který lidé mají, a který mohou využívat

k výkonu a vykonávání práce. Učení usnadňuje adaptaci na měnící se životní podmínky organismu. Spontánní učení tedy rozvíjí potenciál člověka jako jednotlivce i jako biologického druhu. Učíme se testováním napodobeného nebo nově vytvářeného chování s cílem dosáhnout příjemných důsledků. Možnost prožívat příjemné pocity a odpor k pocitům nepříjemným jsou pohonem procesu učení. Lišíme se i citlivostí k různým obsahům a formám podnětů, což je důležité pro záměrné, organizované učení, tedy vzdělávání.

Vzdělávání dospělých lze definovat z hlediska účastníka. Potom jde o proces, ve kterém se dospělý člověk aktivně, systematicky a kontinuálně učí za účelem změny znalostí, názorů, hodnot, schopností a dovedností. Dospělým je ve smyslu vzdělávání dospělých osoba, jejíž hlavní sociální role se dají charakterizovat statutem dospělého, a která zároveň ukončila svou vzdělávací dráhu ve formálním vzdělávacím systému. Institucionalizované učení není hlavní náplní životní činnosti života účastníka vzdělávání dospělých. Vzdělávající se dospělý není redukován na žáka nebo studenta, jeho hlavní sociální role jsou ty, které vyplňují v práci, rodině a společenském životě (Beneš, 2003, s. 15).

Protože je dnešní společnost velmi dynamická, je zřejmé, že i vzdělávání a učení musí být dynamické, kontinuální a dlouhodobé. Pryč je doba, kdy jednou získané vědění bylo postačující po celý zbytek života člověka. Naopak se ukazuje, že v našich životních trajektoriích nastává permanentní interakce mezi světy vzdělávání, učení, práce a osobního života. Celoživotní učení a vzdělávání dospělých se tak stávají imanentními vlastnostmi moderního života ve 21. století (Rabušicová, 2008, s. 25).

Aby byl schopen jedinec plnit své role profesní, občanské i rodinné, je nucen přijmout za svou myšlenku celoživotního, nikdy nekončícího vzdělávání a učení, které již není zaměřeno pouze na sféru specifických profesních kvalifikací, ale především na kompetence v tom nejširším slova smyslu. Snadná dosažitelnost informací klade vysoké nároky na jejich zpracování, tj. na schopnost kritického myšlení a samostatného úsudku (Šerák a Dvořáková, 2009, s. 15).

Jak se již zmiňuji, vzdělávání je záměrné, organizované učení, které je výsledkem vědomého úsilí vzdělavatele. Vzdělávání může probíhat na úrovni vědomí i nevědomí. Nejlepší vzdělávací programy skrývají pod vrstvou vědomého učení (hledání řešení určitého problému) i nevědomou vrstvou vytváření a rozvíjení určitých tendencí, které mohou později vést ke vzniku návyku. Tímto způsobem lze nastartovat návyk přemýšlení v souvislostech u zmíněného problému nebo vidění problému očima protistrany u řešení sporů.

3.1 Systém vzdělávání dospělých

Efektivní rozvoj lidského potenciálu předpokládá vytvoření bohaté a dostupné nabídky vzdělávání. Tento požadavek se týká jak formálního vzdělávání, tak i dalšího vzdělávání dospělých. Od celoživotního vzdělávání se očekává, že pro něj společnost dokáže vytvořit dostatečně diverzifikovanou nabídku vzdělávacích příležitostí a umožní každému, kdo má zájem a chuť se vzdělávat, vybrat si dle vlastních potřeb, zájmů a reálných možností. Systém celoživotního vzdělávání lze rozdělit na dvě etapy. Vzdělávání dětí a mládeže a vzdělávání dospělých. Jak již název diplomové práce napovídá, zaměřím se ve své práci převážně na vzdělávání dospělých.

3.1.1 Formální vzdělávání dospělých

„Formální vzdělávání je realizováno ve vzdělávacích institucích, zpravidla ve školách. Jeho funkce, cíle, obsahy, organizační formy a způsoby hodnocení jsou vymezeny právními předpisy. Zahrnuje získávání na sebe zpravidla navazujících stupňů vzdělání (základního vzdělání, středního vzdělání, středního vzdělání s výučním listem, středního vzdělání s maturitní zkouškou, vyššího odborného vzdělávání v konzervatoři, vyššího odborného vzdělávání, vysokoškolského vzdělávání), jejichž absolvování je potvrzováno příslušným osvědčením (vysvědčením, diplomem apod.)“ (Rabušicová, 2008, s. 41).

V souvislosti se školským vzděláváním dospělých se mnohdy také hovoří o druhé vzdělávací šanci. Jedná se o situaci, kdy dospělý člověk, který již v minulosti ukončil svou vzdělávací dráhu v rámci formálního školského systému, začne opět navštěvovat školskou instituci. Důvodem může být nutnost nebo zájem získat takový stupeň vzdělání, který bývá obvykle získáván v raném věku. Pro úplnost připomenu existující rozsáhlý systém formálního školního vzdělávání, který má hierarchickou strukturu a sleduje postupné zrání lidské osobnosti s věkem. Na začátku systému jsou jesle a mateřské školy, následuje triáda např. v podobě základní škola, střední škola, vysoká škola. Některé školské zařízení organizují i vzdělávání po ukončení pravidelné docházky, kterými jsou např. studia k získání vědecké hodnosti nebo jazykové schopnosti.

3.1.2 Neformální vzdělávání dospělých

Neformální vzdělání je zaměřeno na získávání dovedností, vědomostí a kompetencí, kterými mohou dospělí jedinci zlepšit své pracovní i společenské uplatnění. Toto vzdělávání je poskytováno v zařízeních zaměstnavatelů, soukromých vzdělávacích institucích, nestát-

ních neziskových organizacích, ve školských zařízeních a dalších organizacích. Lze sem zařadit např. organizované volnočasové aktivity pro děti, mládež a dospělé, kurzy cizích jazyků, počítačové kurzy, rekvalifikační kurzy, krátkodobé školení a přednášky. Podmínkou pro realizaci tohoto druhu vzdělávání je účast odborného lektora, učitele nebo proškoleného vedoucího. Tento druh vzdělávání nevede k získání stupně vzdělání.

Neformální vzdělávání je sice také nějakým způsobem organizováno, ovšem vně formálního vzdělávacího systému. Jde tedy o konglomerát různorodých vzdělávacích aktivit jako zájmové a kulturní vzdělávání, zdravotní kampaně, komunální vzdělávání atd. Praktikuje se zde ve větší míře zohlednění zájmu účastníka a jeho rovnoprávnost s vyučujícím, cílem nejsou formální kvalifikace, ale poznání a řešení problémů účastníka pomocí vzdělání (Beneš, 1997, s. 116).

- **Občanské vzdělávání**

Zahrnuje podle Šeráka a Dvořákové (2009, s. 33) veškeré edukační aktivity, které jsou zaměřené na formování vědomí práv a povinností osob v jejich rolích občanských, politických, společenských i rodinných a způsobů, jak tyto role zodpovědně a účinně naplňovat.

Hlavním cílem by mělo být naplnění požadavku aktivního občanství. Jedinec by se měl aktivně zapojit do rozhodovacích procesů na státní, regionální i komunitní úrovni. V podstatě jde o dobrovolnou, tolerantní, nenásilnou participaci občanů na veřejném životě. Za hlavní indikátory aktivního občanství můžeme považovat např. účast ve volbách, dobrovolnická práce, organizování aktivit místních komunit, členství v zájmových a profesních skupinách, členství v politických stranách apod.

Občanské vzdělávání je, jak uvádí Rabušicová (2008, s. 189) jednou z oblastí, které jsou jasně zdůrazněny v dokumentech evropské i české vzdělávací politiky jako jedna z priorit ve vzdělávání dospělých. Cílem sjednocené Evropy je totiž nejen společnost ekonomicky prosperující, ale také inkluzivní a soudržná společnost aktivních občanů, kteří se sami mohou individuálně realizovat. Podobně jsou koncipovány i české strategické dokumenty z posledních let, např. „Národní program vzdělávání v České republice“, tzv. Bílá kniha.

Bílá kniha zdůrazňuje vzdělávání dospělých jako integrální součást vzdělávací soustavy, přičemž pozornost explicitně věnuje třem částem vzdělávání dospělých. První část je zaměřena na vzdělávání dospělých, vedoucímu k dosažení stupně vzdělání, druhou část tvoří další profesní vzdělávání a poslední část se věnuje ostatním součástem vzdělávání dospělých (např. občanskému vzdělávání, zájmovému vzdělávání, vzdělávání seniorů apod.).

- **Zájmové vzdělávání**

Lze obecně definovat jako systém krátkodobých i dlouhodobých organizačních forem, které umožňují edukační, rekreační, poznávací a tvůrčí volnočasové aktivity účastníků směřující k saturaci individuálních zájmů, rozvoji kultivace osobnosti a k celkovému zlepšení kvality života jedince. Charakteristickým rysem pro zájmové vzdělávání je především dobrovolnost. Dalším typickým znakem je orientace do oblasti volného času. Rozsah a kvalita uspokojování poznávacích a edukačních potřeb jsou určovány mimo jiné i celkovým objemem volného času, který má jedinec k dispozici. Pokud je tento čas rozdroben do většího množství krátkých časových úseků, tak je velmi ztíženo jeho kvalitní využívání. Zájmové vzdělávání se vykazuje nebývalou obsahovou multiplicitou, což dokumentuje následující přehled všech zařazených oblastí:

- Kulturní a estetická výchova
- Pohybová a sportovní výchova
- Zdravotní výchova
- Environmentální výchova
- Vědeckotechnické vzdělávání
- Jazykové vzdělávání
- Náboženská a duchovní výchova

Zájmové vzdělávání je aktivitou, kterou lidé zpravidla realizují ve svém volném čase. Volný čas je chápán jako prostor pro různé aktivity, které mohou být zájmové (naplňování osobních schopností, nadání, vlastního tvůrčího uplatnění), vzdělávací, relaxační, integrační či rekreační. Zájmové vzdělávání a vzdělávání ve volném čase lze použít obvykle jako synonyma.

- **Další profesní vzdělávání**

Mezi další profesní vzdělávání lze zařadit veškeré formy profesního a odborného vzdělávání v průběhu aktivního pracovního života, které se odehrávají po skončení odborného vzdělávání a přípravy na povolání ve školském systému. Posláním je rozvoj postojů, znalostí a schopností vyžadovaných pro výkon určitého povolání.

Termín profesní vzdělávání dospělých, jak uvádí Rabušicová (2008, s. 114), znamená širší výklad oblasti zájmu jako učení se a vzdělávání dospělých spojené s pracovištěm, náplní práce, povoláním či profesí vykonávanou aktuálně, v budoucnu a dokonce i v minulosti. Profesní vzdělávání dospělých představuje širokou škálu vzdělávacích aktivit, učení a úsilí

o rozvoj pracovníka v nejširším slova smyslu, jakkoliv zájmové vzdělávání s možnou vazbou na profesní uplatnění není předmětem explicitního zájmu. V běžné realitě jsou nejviditelnějšími součástmi profesního vzdělávání dospělých např. podnikové vzdělávání, tedy vzdělávání pracovníků v rámci organizací ve všech ekonomických sektorech, dále pak rekvalifikační vzdělávání a odborně zaměřené studium při zaměstnání.

Nárůst dalšího vzdělávání neprobíhá rovnoměrně a celoplošně. Podle Beneše (2003, s. 185) lze rozlišovat další vzdělávání specifická pro určitá povolání, kde se jedná většinou o vysoce kvalifikované profese, jako lékař, právník, programátor apod., pro které je další vzdělání nutností a které zajišťují specializovaná zařízení, např. advokátní komory. Další vzdělávání specifické pro určitý typ zaměstnavatele kam patří státní správa, vojsko, policie, velké podniky a banky si vytvářejí vlastní, pro ostatní pracující uzavřené, systémy vzdělávání jako součást své personální práce. Pracovníci těchto podniků mají většinou dobrou příležitost k dalšímu vzdělávání. Další vzdělávání v povoláních přístupných každému, např. řidiči, pracovníci úklidových firem, ale i řemeslníci v malých, nespécializovaných živnostech. Nabídka a možnost dalšího vzdělávání je pro tuto skupinu však omezená. Další vzdělávání pro nezaměstnané, postižené, nekvalifikované, které je z velké části závislé na státní podpoře.

Dále je možnost rozlišovat vzdělávání vrcholového managementu, vzdělávání nižšího a středního managementu a personálu a vzdělávání řadových zaměstnanců. Do výčtu mnoha možností lze zařadit i vzdělávání perspektivních zaměstnanců, většinou absolventů vysokých škol, kteří mají v budoucnosti převzít vedoucí pozice, ale také vzdělávání pro všechny zaměstnance (např. jazykové kurzy).

Další profesní vzdělávání lze rozdělit na tři skupiny:

- Kvalifikační vzdělávání
- Rekvalifikační vzdělávání
- Normativní vzdělávání

Existující studie prokazují, že distribuce profesního vzdělávání dospělých je značně nerovnoměrná a variuje podle oboru či velikosti organizace. Podíl podniků, které poskytují vzdělávání svým zaměstnancům, se pohybuje mezi 60 až 100% podniků podle velikosti, přičemž výrazně nižší je podíl v kategorii malých podniků, zatímco velké podniky o počtu zaměstnanců 500 a více profesní vzdělávání bez výjimky nabízejí. Podíl podniků nabízejí-

cích vzdělávání se liší také podle oboru činnosti a pohybuje se mezi 40-90% (Rabušicová, 2008, s. 133).

Kvalifikační vzdělávání

Do popředí zájmu většiny podniků se dostává budování podnikové kultury především na základě znalostí a zkušeností svých pracovníků. Pro každou organizaci se tak stává důležitým úkolem udržet si své klíčové zaměstnance, kteří disponují klíčovými znalostmi a schopnostmi. V budoucnu se zásadním problémem pro každou firmu může stát právě neschopnost efektivně využívat všech dostupných znalostí a neochota investovat do rozvoje svých pracovníků. Je proto nutné věnovat z hlediska podniku velkou pozornost a péči rozvoji jejich potenciálu, tedy souhrnu nadání, schopností, dovedností, vědomostí, vlastností a motivací, pomocí vzdělávání.

„Pracovní síla je důležitým zdrojem, který má podnik k dispozici a v tržním prostředí je zpravidla i zdrojem nejdražším, zejména pokud jde o pracovní sílu kvalifikovanou. Zaměstnavatelé si uvědomují, že jejich úspěšnost a konkurenceschopnost je v rozhodující míře závislá na pracovní síle a na schopnostech, pracovním chování a vztahu k zaměstnavateli. Na druhé straně existuje i určitý stále rostoucí tlak odborů, státu i mezinárodních organizací směřující k rozšiřování a zkvalitňování péče o pracovníky“ (Gregar, 2001, s. 155).

Kvalifikační, čili podnikové vzdělávání zahrnuje veškeré edukační a rozvojové aktivity spojené se stávající kvalifikací jedince. Součástí jsou především aktivity směřující k získávání kvalifikace, k jejímu prohlubování, zvyšování, udržování, obnovování či rozšiřování, ale i zaškolení a zaučení. Nejčastěji je realizováno jako součást podnikového vzdělávání, popř. v rámci komerční nabídky dalšího vzdělávání (Šerák a Dvořáková, 2009, s. 76).

Cílem podnikového vzdělávání je mimo posílení pozice v konkurenčním prostředí na trhu práce a zvýšení produktivity i získání a udržení kvalifikované pracovní síly a její hlubší identifikace s firemní kulturou a cíli.

Podnikové vzdělávání zpravidla zahrnuje podle Palána (2003) následující oblasti:

- Příprava zaměstnanců k výkonu pracovních činností: vychází z ustanovení v Zákoníku práce (zaškolení, BOZP), obsahuje i adaptační proces a vzdělávání nedostatečně kvalifikovaných pracovníků.

- Periodické vzdělávání: součástí normativního vzdělávání, jedná se o profese, u kterých je vyžadováno přezkušování odborné způsobilosti k výkonu povolání dle zvláštních předpisů.
- Prohlubování kvalifikace: získávání, udržování a obnovování znalostí a dovedností potřebných k výkonu pracovní činnosti uvedené v pracovní smlouvě, účast na prohlubování kvalifikace může být dle Zákoníku práce organizací nařízena.
- Zvyšování kvalifikace: může být podníceno samostatnou iniciativou zaměstnance i strategickým záměrem podniku a jeho výstupem bývá většinou formální certifikát.
- Manažerské vzdělávání: specifický druh podnikové edukace, zaměřený na úzce vymezenou cílovou skupinu. Vzdělávání manažerů se odlišuje svým obsahem, organizací, používanými metodami apod.
- Motivační rozvojové aktivity: stále častější je iniciace takových edukačních programů, které nejsou primárně zacíleny na kvalifikační faktory (tj. odstranění rozdílů mezi požadavky práce a kvalifikovaností pracovní síly), ale spíše na faktory psychologicko-sociální. Jejich cílem bývá např. identifikace pracovníka s podnikem, posílení jeho motivace k vyšším pracovním výkonům, změna či utužení pracovního prostředí (teambuilding), rozvoj firemní kultury apod.

Systematické podnikové vzdělávání je přínosné pro organizaci tím, že napomáhá k prosazování a dosahování podnikových cílů, má pozitivní vliv na kulturu firmy, podporuje identifikaci zaměstnanců s podnikem a má velký motivační charakter. Toto vzdělávání pozitivně působí na výkon některých personálních činností a umožňuje průběžné ovlivňování pracovního výkonu dle aktuálních potřeb organizace. Podnikové vzdělávání zlepšuje image podniku, působí jako důležitý marketingový nástroj, zvyšuje kvalifikovanost na všech organizačních stupních firmy a pozitivně působí na zvyšování výkonu jednotlivců, týmů i celého podniku.

Nalézat ovšem můžeme i určité problémy či nevýhody, které jsou s procesem podnikového vzdělávání spojeny. Vzhledem k obtížné kvalifikovanosti nákladů a přínosů vzdělávacích aktivit je složité spočítat jejich efektivitu. Možnost účasti a neúčasti na vzdělávacích aktivitách může být příčinou interpersonálních konfliktů na pracovištích. Vzdělávání, které nemá dobrovolný charakter, může mít demotivující účinek.

Rekvalifikační vzdělávání

Rekvalifikační vzdělávání je součástí celoživotního vzdělávání a učení, avšak zároveň jde i o jeden z nástrojů státní aktivní politiky zaměstnanosti České republiky. Aktivní politika zaměstnanosti je souhrn opatření směřujících k zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti a je realizována i dalšími nástroji, kterými jsou investiční pobídky, veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa, příspěvek na zapracování a příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program.

Rekvalifikaci lze definovat jako získání nové kvalifikace, příp. zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování uchazečem o zaměstnání nebo zájemcem o zaměstnání. Za rekvalifikaci se považuje i získání kvalifikace pro pracovní uplatnění osoby, která dosud žádnou kvalifikaci nezískala, naopak rekvalifikací není řádné studium na středních či vysokých školách (Šerák a Dvořáková, 2009, s. 42).

Adresáty rekvalifikačního vzdělávání tvoří převážně nezaměstnaní, ovšem rekvalifikace nejsou určeny pouze pro ně. Zúčastnit se mohou zaměstnanci, které chce jejich zaměstnavatel přesunout na jinou práci, popř. propustit, či lidé kteří si chtějí z vlastní iniciativy zvýšit, rozšířit či prohloubit svoji kvalifikaci. Rekvalifikace se uskutečňuje formou krátkodobých kurzů v délce od několika týdnů do jednoho roku. Obsahové zaměření může být velmi různorodé, aby odpovídalo nabídce volných pracovních míst v daném regionu.

Normativní vzdělávání

Představuje podle Šeráka a Dvořákové (2009, s. 43) specifický druh dalšího profesního vzdělávání, jehož absolvování je nařízeno určitou normou, zákonem, vyhláškou, apod. Typickým příkladem je školení BOZP (bezpečnosti a ochrany zdraví při práci), dále odborná způsobilost nutná k provozování některých živností nebo normativně stanovené kvalifikační požadavky na výkon jednotlivých povolání (atestace lékařů, vzdělávání úředníků státní správy, svářečské kurzy apod.)

3.1.3 Informální učení dospělých

Podle Rabušicové (2008, s. 77) lze informální učení chápat jako proces získávání vědomostí, osvojování si dovedností a kompetencí z každodenních zkušeností a činností v práci, rodině, ve volném čase. Zahrnuje také sebevzdělávání, kdy učící se nemá možnost ověřit si

nabyté znalosti (např. televizní jazykové kurzy). Na rozdíl od formálního a neformálního vzdělávání je neorganizované, zpravidla nesystematické a institucionálně nekoordinované.

Informální učení zahrnuje veškeré sebeřízené učení se (studium literatury, sledování vzdělávacích pořadů v TV), zároveň však i bezděčné a neplánovité učení vycházející z každodenních aktivit běžného života (tzv. incidentní nebo také funkcionální učení). V tomto pohledu se vyznačuje postupným, často nezáměrným akumulováním vědomostí, dovedností, postojů a denních zkušeností v domácím i pracovním prostředí, ve chvílích volna, odpočinku i pracovního nasazení. Nabývá tak jednak intencionálního, jednak funkcionálního charakteru, není strukturované ani organizované. Ačkoliv se jedná o proces z velké části neorganizovaný, jeho přínos pro celkový rozvoj osobnosti je zásadní (Šerák a Dvořáková, 2009, s. 23).

Informální učení je problematické z toho důvodu, že míru, obsah a kvalitu není snadné empiricky ověřit. Toto tvrzení vyplývá ze samotné definice, která uvádí, že informálně se učíme téměř všemi aktivitami, stále, každodenně, uvědoměle či neuvědoměle. Učení je jedním z nejstarších způsobů získávání dovedností a znalostí. Již v době před rozvojem formálního vzdělávání a vzdělávacích institucí se znalosti a dovednosti dědily z otce na syna a z matky na dceru. V místě pobytu měli lidé představu o tom, co kdo umí a v čem je zručný. Řemeslníci se učili zkušeností s prací u svého mistra, podobně jako hospodyně od svých matek. Formální doklady o získaném vzdělání a nabytých dovednostech neexistovaly. Podobné postavení v rozvoji jedince a v mezigeneračním přenosu znalostí a dovedností má informální učení i v dnešní době v méně ekonomicky rozvinutých zemích. Ve vyspělých krajinách je dnes kladen důraz na formální vzdělávání, které poskytuje absolventům formální potvrzení nabytých znalostí a schopností. Doklady či diplomy o absolvování školy hrají významnou roli v šancích na úspěch na trhu práce. Pomocí těchto dekretů lze však uchopit jen určitou část vzdělávací kariéry člověka, i když je nejvýznamnější. Dalšími součástmi jsou vzdělávání neformální a informální učení.

Nezáměrné učení se stalo v poslední době jedním z klíčových pojmů vzdělávací politiky Evropské unie a národních politik jejich členských států, včetně České republiky. Staví se na úroveň pojmů formálního a neformálního vzdělávání. Ovšem definice, hranice, určení a způsob hodnocení či míra rozšíření ve společnosti a individuálních životech lidí není tak jasná, jak by se u něčeho, co má být jedním ze tří pilířů vzdělávací politiky, mohlo zdát. Potenciál informálního učení v životě dospělého člověka je veliký, protože umožňuje ve

všech fázích života získávat, doplňovat, obohacovat si svoje vědění, respektive získávat kvalifikace a kompetence užitečné pro pracovní a osobní život.

Problém vidím v tom, že zatím této formy učení neumí naše společnost dostatečně využít k tomu, aby se mohlo promítnout do vzdělávací kariéry člověka. Nezáměrné učení je individuálně významné, ale z hlediska užitku či upřednostnění prospěšnosti nedůležité. Z obecného pohledu je možné, aby takto nabyté znalosti a dovednosti uplatnil člověk ve svém zaměstnání či při svém dalším vzdělávání, neboť každá úmyslně i mimovolně získaná vědomost a dovednost má smysl pro osobní rozvoj jedince, tedy je pro něj hodnotou. Problémem je, jak tyto výsledky informálního učení uplatnit na pracovním trhu a v rámci postupu ve formálním vzdělávacím systému. Možností je, nezabývat se kvalitou znalostí a dovedností získaných informálními cestami přes posuzování zdrojů informací, z nichž učící se jedinec čerpal, ale přes proces, kterým tyto informace přetvářel ve vědomosti a dovednosti. Lépe řečeno, nehodnotit kvalitu zdrojů a institucí, které jsou poskytovateli vzdělávání, jak je to u formálního nebo neformálního vzdělávání, ale hodnotit jen kvalitu samotných získaných vědomostí a dovedností. Ta lze ovšem posoudit pouze tehdy, když se jedinec sám rozhodne formálně zužitkovat tyto vědomosti např. složením zkoušek za účelem získání příslušného certifikátu. V tomto případě musí člověk prokázat kvalitu svých vědomostí a dovedností, přičemž nezáleží na tom, jak a kde je nabyl.

3.2 Motivace a vzdělávání dospělých

Potřeba učit se vyvstává v lidském životě vždy, kdy internalizované vědění neumožňuje jedinci vyrovnat se s aktuální zkušeností. Tyto situace nastávají především v obdobích individuálních a společenských změn. Jedním z charakteristických rysů naší doby je označována permanentní změna, kdy by měli být lidé přirozeně motivováni k tomu, aby i ve své dospělosti vyhledávali příležitosti k dalšímu vzdělávání a učení se. Vzdělávací potřeby se tak aktualizují v průběhu celého života a učení a vzdělávání se tak, přinejmenším teoreticky, stávají lidskou potřebou samy o sobě. O české společnosti posledních desetiletí lze prohlásit, že byla společností poměrně dynamických sociálních změn, takže by čeští dospělí měli být motivováni ke vzdělávání a učení (Rabušicová, 2008, s. 97).

Motivace zaměstnanců k učení a zvyšování vlastního potenciálu je velmi významným prvkem vzdělávacího procesu. Motivace k učení, tedy ochota zdokonalit znalosti, schopnosti a dovednosti ve velké míře ovlivňuje efektivitu vzdělávání. Na motivaci podle Vodáka a Kucharčíkové (2007, s. 86) působí:

- **Hodnota**, jíž účastníci přikládají učebním aktivitám ve vztahu ke svému současnému pracovnímu zařazení a budoucí kariéře a **náročnost úkolů** v rámci vzdělávacích aktivit. Jsou-li úkoly příliš lehké, ztrácejí účastníci zájem a pozornost, jsou-li naopak velmi náročné, úsilí účastníků se v průběhu kurzu bude snižovat.
- **Okolnost**, zda program kurzu vychází ze zjištěných potřeb vzdělávání, nebo jde jen o jednorázovou akci bez zohlednění vzdělávacích potřeb účastníků.

Pokud účastníci očekávají přínos realizace vzdělávací akce, je nutné zabývat se problematikou motivace a stimulace účastníků vzdělávacích akcí. Motiv představuje vnitřní pohnutku způsobující změnu chování jedince a směřující k uspokojení jeho potřeb. Stimulování je proces navozování motivace za pomoci vnějších podnětů. Má-li být motivace v organizaci úspěšná, musí být nejprve dosaženo shody názorů subjektu, kterým je např. manažer firmy a objektu motivace, tím je zaměstnanec.

Vysoká motivace k rozvoji a vzdělávání zaměstnanců zajišťuje vysokou míru transformace výstupů vzdělávacích aktivit do kvality a kvantity výkonnosti firmy. Tato motivace se poté projevuje pozitivním vztahem pracovníků ke vzdělávání a jejich ochotě se neustále učit a rozvíjet. Zaměstnanci získávají schopnosti strukturovat a využívat získané vědomosti a dovednosti dle oblastí a možností jejich praktického využití. V neposlední řadě je třeba uvést vysoký stupeň flexibility zaměstnanců a jejich ochotu reagovat na změny profesionálních charakteristik jednotlivých pracovních míst.

Vzdělání se stává v době globalizace a dynamických změn rozhodující silou úspěšných organizací. Vědomosti a dovednosti je třeba udržovat na potřebné úrovni více než kdykoli předtím. Pro podniky je tedy důležité mít vhodné systémy, které motivují zaměstnance ke vzdělávání. Organizace, která nevyvíjí své systémy, procesy, produkty a služby pro zákazníky, stagnuje, což platí i o lidech. Rozvoj pracovníků znamená změnu a adaptaci na okolní nové situace a působící síly. Proto, aby lidé nestagnovali, musejí se také přizpůsobovat měnícím se podmínkám. To znamená, že musejí rozvíjet své schopnosti a dovednosti, musejí se vzdělávat.

3.2.1 Bariéry

Motivace představuje určitou energii, která vede lidské jednání k určitému cíli. Existuje ovšem také určitá proti-energie, když člověk zvažuje, nakolik je pravděpodobné, že bude natolik úspěšný, aby na cíl dosáhl. Pokud jedinec považuje možnost úspěchu za málo pravděpodobnou, jeho motivace klesá. Do hry vstupují nejrůznější bariéry, které dospělí

vnímají a které podle jejich názoru pravděpodobnost úspěšnosti snižují. Otázka vnímaných bariér je proto při zkoumání motivace ke vzdělávání dospělých zcela klíčová.

Vnímané bariéry ve vzdělávání dospělých mohou být podle Rabušicové (2008, s. 98) rozděleny do tří skupin:

- **Situační bariéry** – vyplývající z aktuální situace jedince v daném čase (nedostatek peněz, nedostatek času, špatná doprava do místa vzdělávání).
- **Institucionální bariéry** – (např. nevyhovující rozvrh, nedostatek vhodných programů).
- **Osobnostní bariéry** – vztahující se k postojům a sebevnímání jako učícího se studenta (např. jsem příliš starý, abych se učil, nevěřím si).

Zásadní bariérou lidí pro neúčast na dalším vzdělání jsou především osobnostní faktory. Lidé se domnívají, že vzdělání nemá smysl a mají obavy ze selhání. Tento jev bývá v teorii motivace označován jako naučená bezmocnost. Riziko úspěchu je vnímáno jako velmi vysoké, než aby stálo za to do pokusu o dosažení určitého cíle investovat. Lidé s naučenou bezmocností vnímají vnější podmínky jako nekontrolovatelné, chovají se pasivně a podávají slabé výkony.

3.3 Trendy vzdělávání dospělých v ČR

Hodnota a prestiž vzdělání roste. Stále více lidí cítí potřebu participovat na dalším vzdělávání. Dostupná nabídka však není pro všechny jednotná. Vzdělávání dospělých nevytvořilo čtvrtý subsystém vzdělávací soustavy (vedle všeobecného, odborného a vysokého školství). To by vyžadovalo i jiné angažmá státu v této oblasti. Vzdělávání dospělých se začíná chápat jako součást celoživotního vzdělávání a učení se. Velkou roli přitom sehrály mezinárodní organizace OECD a UNESCO. Vzdělávání dospělých se stalo součástí personální politiky v organizacích. Výrazně se posouvá těžiště vzdělávání dospělých od zájmového a všeobecného ke vzdělávání zaměřenému na získávání profesních kvalifikací a kompetencí (Beneš, 2003, s. 31).

V devadesátých letech byl pro vzdělávání dospělých charakteristický především živelný vývoj hnaný rozvojem poptávky. Mezi pozitivní vlastnosti tohoto období můžeme řadit velkou flexibilitu a rozmanitost na straně nabídky a zvýšený zájem o vzdělávání a narůstající tlak na kvantitativní aspekty na straně poptávky. Mezi negativní faktory patří na straně nabídky živelnost, nedostatečný důraz na kvalitu a kompatibilitu, častá orientace na rychlý

zisk. Na straně poptávky to především byla nedostatečná vazba vzdělávacích aktivit na aktuální požadavky trhu práce, malá informovanost či chybějící finanční prostředky. V posledních letech lze zaznamenat mnohé kvalitní změny, které jsou dány určitou stabilizací hospodářského prostředí, zvýšenou poptávkou trhu práce po vyšších kvalifikacích a uznáním dalšího vzdělání nejen k ekonomickému rozvoji naší společnosti. Česká republika přesto vykazuje v kontextu zemí Evropské unie mnohé deficity. Vzdělávací systém v České republice lze přirovnat k pyramidě, která má širokou základnu, ale ostrou špičku.

Míra participace dospělé populace na dalším vzdělávání je v ČR ve srovnání s průměrem EU na nízké úrovni. Menší míru zapojení vykazují především jedinci se středním a základním vzděláním, starší věkové skupiny, ženy nejmladší a nejstarší věkové kategorie. Typická je rovněž nedostatečná kapacita formálních školských institucí, jakož i omezená nabídka jimi realizovaných vzdělávacích aktivit vhodných pro dospělou populaci.

Šerák a Dvořáková (in Jarvis, 2004) identifikují následující nejčastěji se objevující důvody, proč se dospělí nezúčastňují dalšího vzdělávání:

- nedostatek času,
- negativní zkušenosti ze školy,
- nedostatek peněz,
- nedostatek sebedůvěry,
- nutnost starat se o potomky,
- málo příležitostí,
- nepotřebnost vzdělávání,
- špatná dostupnost,
- nedostatečná informovanost,
- nevhodný čas kurzu.

V rámci tzv. Lisabonské strategie byl deklarován požadavek, aby do roku 2010 každá členská země EU dosáhla v účasti svých občanů ve věku 25-64 let na dalším vzdělávání minimálně 12,5 %. Nicméně podle šetření Eurostatu dosahovalo tohoto cíle v roce 2004 pouze šest států. ČR patří bohužel mezi země, které výše uvedený požadavek nesplnily. V této souvislosti se objevuje další problém. Doposud není k dispozici jediný spolehlivý údaj, který by zapojení obyvatelstva do aktivit dalšího vzdělávání ultimativně ilustroval. Dostupné statistiky jsou často neúplné a nespolehlivé, včetně oficiálních zdrojů. Situace je

způsobena nejen nejednotnou metodikou, ale i rozdílností zkoumaných parametrů (Šerák a Dvořáková, 2009, s. 47).

Přestože je význam vzdělávání dospělých ve společnosti tradičně vysoce oceňován a opatření vedoucí k optimalizaci této sféry se objevují kontinuálně v celé řadě politických dokumentů, vykazuje tento úsek v porovnání se situací ve vyspělých zemích značné deficity. Příčiny je možno hledat v překotných a nestrukturovaných změnách po roce 1989 i v nízkém zájmu politiků a občanů, jako potenciálních klientů. Nízká účast v porovnání s průměrem EU na aktivitách dalšího vzdělávání se jeví jako zásadní problém. Nedostatek validních statistických údajů navíc komplikuje objektivní analýzu situace a řešení uvedeného stavu.

3.3.1 Vzdělávání při zaměstnání

Vysoce rozšířený typ vzdělávání dospělých je známý v českém prostředí jako studium při zaměstnání. Tento termín pokrývá řadu forem vzdělávání, pro něž je charakteristická většinou ucelená forma (na rozdíl od podnikového vzdělávání, které je dílčího charakteru), korespondující s určitým stupněm vzdělání ve formálním vzdělávacím systému. Tedy středoškolské vzdělávání při zaměstnání, vyšší odborné vzdělávání při zaměstnání, vysokoškolské vzdělávání (bakalářské, magisterské, doktorské) při zaměstnání. Může být realizováno v různých formách např. prezenční, dálkové, večerní, externí, distanční, kombinované (Průcha, 1999, s. 179-180).

Dálkové studium je zhuštěné prezenční studium obvyklé u zaměstnání. Probíhá podle učebních plánů většinou ve vybrané dny v měsíci nebo týdnu. Studenti absolvují prezenčně v daném dnu několik vyučovacích jednotek. Dnes je využíváno v omezené míře, spíše na vyšších odborných školách, ale i tam je nahrazováno distančním či kombinovaným studiem.

Večerní studium je v zásadě prezenční středoškolské nebo vysokoškolské studium, vyžadující každodenní účast studentů na vyučování. Probíhá v odpoledních a večerních hodinách. Vedou jej pedagogové v přímém kontaktu se studenty a využívá se většinou stejných učebních textů a pomůcek jako v denním studiu.

Při **korespondenčním studiu** nedochází k žádnému osobnímu kontaktu s tutory ani s účastníky studia. Vše se vyřizuje poštou a v rámci studia se prakticky nepoužívají žádné

multimediální prostředky. Opírá se o písemné materiály a samostatné studium pomocí nich. Ve světě je toto studium stále ještě rozšířené, ale u nás již nikoliv.

Kombinované studium se v posledních letech stále více prosazuje na vysokých školách. Jde o kombinaci distančního vzdělávání s prezenční výukou. Tato forma vznikla ze snahy zvýšit podíl individuálního studia na celkovém objemu vzdělávání. Aktivit přímé výuky je méně, část tvoří řízené samostudium. Je typické pro vysokoškolské vzdělávání. Realizuje se dvěma způsoby. Buď tak, že se některé disciplíny uskutečňují v celistvosti formou čistě prezenční, jiné jako čistě distanční. Další možností je v rámci konkrétní jedné disciplíny některé tematické celky nebo moduly realizovat v prezenční formě, jinou část v distanční formě. V některých případech se jedná o přechodnou formu studia zvláště tam, kde vzdělávací instituce není dočasně schopna použít plně distanční metodiky.

3.3.2 Distanční vzdělávání

Vzdělávání se mění, začíná se stále častěji prosazovat myšlenka orientace na účastníka. Zodpovědnost se přesouvá na jedince, neboť ten je rozhodujícím elementem procesu učení a vzdělávání, nikoli vyučující. Trendem na úkor přímé výuky je nárůst distančního vzdělávání (DiV). Tato forma vzdělávání vznikla jako ucelený soubor principů a pravidel, které umožňují studovat jedinci souběžně s plnou ekonomickou i společenskou aktivitou a prakticky nezávisle na vzdálenosti mezi místem bydliště či pracoviště a sídlem vzdělávací instituce. Distanční studium nachází postupně své uplatnění v České republice. Je vysoce efektivní především v oblasti vzdělávání dospělých, protože aktualizuje znalosti po uplynutí určité doby od ukončení studia, zvyšuje kvalifikaci, rekvalifikuje. Zahrnuje také studium zájmové, studium v době mateřské dovolené, vzdělávání osob s tělesným postižením apod.

Jedná se o vzdělávání, které je založeno na samostudiu (řízené sebevzdělávání), při němž jsou studující a vyučující (tutoři/konzultanti) trvale nebo převážně fyzicky odděleni, a které využívá jak pro prezentaci učiva, tak pro komunikaci se studujícími multimédia. Mezi ně lze zařadit veškeré dostupné a didakticky efektivní prvky informačních a komunikačních technologií, prostřednictvím kterých lze zprostředkovat obsah studia, komunikovat se studujícími, ověřovat průběžné pokroky ve studiu a případně i realizovat jeho závěrečné zhodnocení. Patří sem tudíž nejen tištěné studijní texty, ale také audiovizuální materiály, CD nosiče, počítačové interaktivní programy, rozhlasové či televizní vysílání a jiné. Kontakt s konzultanty zajišťují technické komunikační prostředky, především e-mail, telefon, fax, videokonference, případně poštovní korespondence. Studium v systému distančního

vzdělávání je samostatné, individuální, realizované převážně mimo prostory vzdělávací instituce, která však studujícím poskytuje pro jeho úspěšné dovršení různé podpůrné služby (Podškubková et al., 2006, s. 10).

Distanční vzdělávání nabízí získávání nových dovedností a vědomostí pro jedince, kteří se z různých ať už osobních, pracovních, zdravotních, ekonomických, sociálních důvodů nemohou účastnit studia kontaktního či denního. Takové studium je vhodné především pro dospělé, protože umožňuje dosahování srovnatelných výsledků se studiem prezenčním a lze jeho prvky v denním studiu také využít. Základním rozdílem mezi distančním a klasickým vzděláváním je fyzické odloučení studujícího od učitele a také od skupiny spolu studujících. Na rozdíl od denního nebo prezenčního vzdělávání umožňuje jedincům studovat při zaměstnání v době, která je pro ně samotné vhodná a tak, aby jejich studium bylo usměrňováno a řízeno s maximálním komfortem a podporou. Distanční studium nabízí studujícím pečlivě didakticky propracované učivo, které dovoluje volit si vlastní tempo i specifický styl učení a současně kontrolovat vlastní pokroky ve studiu. Vezmeme-li distanční vzdělávání jako součást celoživotního učení, vidíme také zásadní rozdíly, které jej odlišují od studia dálkového, večerního a korespondenčního (viz. kap. 3.3.1 vzdělávání při zaměstnání).

Charakteristické pro distanční vzdělávání je, že umožňuje úplnou nezávislost a autonomii učení. Kvalita a efektivita je přímo podřízená úrovni didaktického zpracování různých typů studijních materiálů, jež musí nahrazovat studujícím chybějící interakci z přímé kontaktní výuky. Tato forma je vhodná u studia převážně teoretického charakteru, cílem kterého jsou především znalosti, rozvoj kognitivní složky a dovednosti tvoří pouze zlomek studia. Proces učení je podporován průběžným tutorováním a poradenským systémem. Hlavním objektem je dospělý studující, převážně ekonomicky, pracovní aktivní, rodinně a společensky vytížený, doplňující nebo rozšiřující si své vzdělání. Hlavním subjektem není učitel, ale vzdělávací instituce zastoupená řadou pracovníků, kteří se zabývají specifickými činnostmi v systému distančního vzdělávání, ke kterým patří organizace, logistika, administrace, vedení databází, zajišťování tutoriálů, poradenství (Podškubková et al., 2006, s. 14).

Do distančního vzdělávání se mohou zapojit všechny instituce, které nabídnou kvalitní vzdělávací produkt, reflektující aktuální potřeby jedinců i společnosti. Studijní kurzy mohou nabídnout střední školy a zejména vyšší odborné školy. Zákon 561/2004 Sb. – nový školský zákon – reflektuje také současné technologické možnosti a umožňuje realizovat studijní programy středních škol a vyšších odborných škol nejen klasickým prezenčním

způsobem, ale také distanční formou studia. Velmi účelná a perspektivní je možnost aplikace distanční formy studia při dalším vzdělávání některých speciálních cílových skupin. Především sem patří osoby s nějakým typem handicapu, které svými mentálními schopnostmi mohou bez problémů daný obsah studia zvládnout. Jsou to některé typy tělesných postižení, kdy studující jen s velkými problémy může osobně participovat na prezenční výuce a řízené samostudium by mu velmi pomohlo uspokojit jeho zájem či umožnit získání úrovně vzdělání. Tím se zvýší jeho potenciál možností zaměstnatelnosti a samostatného uplatnění se ve společnosti (Zlámalová, 2008, s. 21).

K hlavním výhodám distančního vzdělávání patří široká místní i věková dostupnost studia. Dále také opakovaná nabídka, trvajících v průběhu celého života člověka, možnost široké profilace studia vyplývající z diverzifikované studijní nabídky, možnost souběžných ekonomických aktivit, flexibilita studijních modulů a interaktivních postupů při učení. Důležitý je fakt, že reaguje na specifické potřeby dospělých studujících, jako je pracovní vytíženost, péče o rodinu, společenská angažovanost aj. Ačkoliv je mnoho dalších výhod, které převažují, je třeba zmínit také negativa tohoto studia. K hlavním nevýhodám patří vyšší vstupní náklady a pracnost přípravy, zvláště speciálních studijních opor, ale také náročnost na technickou vybavenost vzdělávací instituce. Mezi nevýhody lze zařadit izolovanost studujících a chybějící sociální kontakt, osamocení, nemožnost sdílení studijních problémů s ostatními. U tohoto studia je nutné používat technické vybavení, které může některým zvláště starším studujícím činit potíže. Nakonec je třeba zmínit i vysoké nároky potřebné na odborně vyškolený personál, zvýšenou administrativu, kvantitu a kvalitu tutorského zázemí, vyšší cenu kurzů a studijních materiálů s tím spojených.

3.3.3 E-learning

V České republice se pojem e-learning začal výrazněji prosazovat koncem posledního století. Jeho nástup je však velmi rychlý převážně v oblasti vysokého školství a v oblasti firemního vzdělávání. Vývoj informačních a komunikačních technologií je tak rychlý, že mnozí teoretici nestačí reagovat na nové potenciální možnosti jejich využití pro proces vzdělávání a velká část učitelů je těmito možnostmi zcela zaskočena. Mezi nejčastější nedorozumění našich vzdělávatelů patří v dnešní době zaměňování e-learningu s pouhou distribucí elektronických výukových materiálů prostřednictvím počítačových sítí. E-learning je vždy řízený proces učení ovlivňovaný různými prostředky, tak jako u klasické distanční formy studia. Distribuce těchto materiálů se zpravidla označuje e-reading, což jsou elek-

tronické materiály určené ke čtení. Tímto termínem se označují krátké jednoduché kurzy bez dostatečného metodického zpracování, nejčastěji v rámci vzdělávání v podnicích.

Barešová (2003, s. 26) popisuje e-learning jako vzdělávací proces, který je spojen s počítači a informačními a komunikačními technologiemi. Realizuje se v nějakém vzdělávacím prostředí, kde probíhá určité vzdělávání za účelem dosažení vzdělávacích cílů.

Podle Vaňka (2008, s. 23) lze e-learning charakterizovat jako vzdělávání založené na elektronických médiích s využitím prvků interaktivity při studiu. Je kombinací vzdělávacích služeb a vzdělávacích a komunikačních technologií, které nabízejí studujícím hodnotné a motivující integrované vzdělávací prostředí, dostupné tehdy, kdy to upotřebují oni sami. Často bývá ztotožňován s on-line vzděláváním, jindy je doporučováno chápat e-learning jako vzdělávací aktivity prostřednictvím internetu.

Výstižnou, shrnující a aktuální definici přináší Zlámalová (in Kopecký, 2006), která e-learning chápe jako multimediální podporu vzdělávacího procesu s použitím moderních informačních a komunikačních technologií, které je zpravidla realizováno prostřednictvím počítačových sítí. Jeho základním úkolem je v čase i prostoru svobodný a neomezený přístup ke vzdělávání.

E-learning zpravidla rozdělujeme na on-line a off-line. On-line elektronické vzdělávání potřebuje ke své existenci počítačovou síť, ať již intranet nebo internet. Informace lze prakticky sdílet i pomocí jiných např. mobilních sítí. Naproti tomu off-line e-learning nevyžaduje připojení počítače studujícího k jinému počítači prostřednictvím sítě. Studijní materiály získávají studující prostřednictvím paměťových nosičů (např. CD-ROM, DVD-ROM).

3.3.4 Média a vzdělávání

Mezi masová média lze zařadit tisk, rozhlas a televizi. Internet má zvláštní postavení, protože slouží k elektronickému zveřejňování textů a obrázků z tisku, k přenosu rozhlasového a televizního vysílání, ale přináší i nové technické vymoženosti, které souvisejí především s interaktivním ovládáním a individuálním výběrem informací z internetu.

- **Tisk**

Domácí trh je zaplaven řadou nejrůznějších deníků, týdeníků, měsíčníků apod. Veškeré tyto tiskoviny ovlivňují určitým způsobem vzdělávání svých čtenářů. Na jedné straně jsou to převážně bulvární deníky, které přinášejí senzační zprávy mnohdy různým způsobem

zkreslené či zcela nepravdivé. Na druhé straně se nacházejí odborné časopisy, ročenky a další literatura, které přinášejí převážně nezkrácené kvalitní informace z daného oboru. Okruh čtenářů bulvárního tisku je však nesrovnatelně větší než okruh čtenářů odborných tiskovin. S rozvojem internetových technologií narůstá počet lidí, kteří denní tisk nekupují, ale prostřednictvím internetu čtou elektronickou verzi novin a časopisů.

- **Rozhlas**

Dnes se nejedná o klasický příjem rozhlasového vysílání v domácnostech, ale např. s rozvojem automobilového provozu narůstá počet řidičů, kteří mají během jízdy neustále zapnutý rozhlasový přijímač. Mohou tedy sledovat nejen aktuální dopravní situaci na silnicích, ale i přijímat další informace v rámci krátkých zpráv, komentářů apod.

- **Televize**

Multimediální charakter televizního vysílání může významně ovlivnit úroveň vzdělávání. Skladba vysílaných pořadů je převážně ovlivňována poptávkou, kdy sledovanost kvalitních vzdělávacích pořadů těžko konkuruje sledovanosti mnohdy primitivních akčních filmů či telenovel pocházejících ze zahraničí. Rozdíl je i ve sledování zpravodajských pořadů. Prakticky je nemožné prosadit do zpravodajství informaci o tom, že se někomu něco podařilo, kromě sportovního odvětví. Naopak jsou velmi žádané informace o neúspěších, skandálech, násilnostech apod. což o naší společnosti také něco svědčí.

Rozsáhlé a velice dobře zpracované odborné pořady mohou oslovit zpravidla pouze malou skupinu odborníků a zájemců o danou problematiku. Nesmírná výhoda současných informačních a komunikačních technologií spočívá v tom, že televizní vysílání si mohou všichni zájemci o vzdělávání jednoduchým amatérským způsobem kvalitně nahrávat a archivovat v digitální formě. Učitelé tak mohou velice kvalitní profesionálně zpracované vzdělávací pořady využívat ve výuce na všech stupních škol. V rámci výuky lze pracovat buď s celým pořadem, nebo jenom s jeho vybranými kapitolami. Speciální vzdělávací pořady neoslovují sice většinu populace, ale situace není zcela ztracena. Hromadné vzdělávání posluchačů však musí probíhat tak, aby bylo nenápadné, aby posluchač neměl pocit, že se vrací zpět do školních lavic. Předávaná informace musí být krátká, stručná a především pravdivá. K podobným závěrům lze dospět i při rozboru vzdělávání prostřednictvím rozhlasu nebo tisku (Jehlička et al., 2008, s. 4).

3.3.5 Jazykové vzdělávání

V současné moderní a multikulturní evropské společnosti hraje jazykové vzdělávání stále významnější roli. V profesním životě se stávají jazykové znalosti významnou konkurenční výhodou, která přináší možnost lepšího uplatnění na trhu práce a v osobním životě pak příjemnou činností v rámci vlastní seberealizace. Možnost studovat nebo pracovat v rámci zemí EU vyvolává potřebu, aby všichni evropští občané dokázali komunikovat ve více než jednom jazyce. Díky používání a studiu cizích jazyků jsme otevřenější vůči ostatním lidem, k jejich kulturám a názorům. Studium i používáním cizích jazyků máme lepší příležitosti k získání práce či studia v jiném členském státě EU.

Podle škály mnoha nabídek jazykových škol a agentur v ČR jsem toto studium v rámci celoživotního vzdělávání rozčlenil na tři základní kategorie:

- **Jazykové školy**
 - Pomaturitní studium
 - Studium v zahraničí
 - Dálkové studium
- **Jazykové kurzy**
 - Docházkové – denní, večerní, půlroční, prázdninové, pro matky s dětmi, aj.
 - Firemní – pro zaměstnance, pro manažery.
 - Individuální – pro jednoho či dva studenty.
 - Dálkové
 - Odborné
- **Jazykové pobyty**
 - Pobytové kurzy v ČR – pořádají jazykové školy v turisticky atraktivních oblastech s programem pro volný čas.
 - Zahraniční studijní jazykové pobyty – pořádá zpravidla jazyková škola v zemi hostitele
 - Zahraniční pracovní pobyty – poskytují možnost výdělků i praxe daného jazyka, někdy jsou kombinovány se studijním pobytem.

Z pedagogického aspektu vyvstává problém určit potřebnost jazyků, které mají být začleňovány do kurikul povinného vzdělávání, vyššího sekundárního vzdělávání aj. Je to problém dlouhodobě aktuální jak u nás, tak v mnoha jiných zemích. Požadavkem Evropské unie je, aby všichni občané byli schopni komunikovat ve dvou cizích jazycích. Mladí i

dospělí se sice stále ve větším měřítku učí cizí jazyky, ale podíl těch, kteří nemluví žádným cizím jazykem, zůstává vysoký. Existuje obrovský rozdíl mezi počty těch, kteří se cizím jazykům učí, a kteří jsou schopni v něm komunikovat. Trvalým dilematem bude asi i nadále to, jaký by měl být optimální podíl angličtiny a němčiny ve formálním vzdělávání. Vývoj jak v České republice, tak zejména v Evropské unii spěje spontánně k stále větší dominanci angličtiny ve školách. Na druhé straně největší počet Evropanů (25% populace) mluví německy jako mateřským jazykem, kdežto anglicky mluví jakožto mateřským jazykem jen 16% Evropanů. A těmito německy mluvícími Evropany jsou právě sousedé České republiky (Průcha, 1999, s. 271-272).

Moderní informační společnost, ve které se nacházíme, klade zvýšené požadavky po flexibilitě, čímž vzniká nutnost celkového rozvoje člověka. Dnešní doba přináší požadavky na neustálou orientaci jedince v záplavě všemožných informací a nutnost se neustále učit a vzdělávat. Globalizace, demografický vývoj, rozvoj informačních a komunikačních technologií, růst nezaměstnanosti, mobilita profesí a mnohé další jevy mění nároky nejen na jazykové vzdělávání, ale i na celkovou vzdělanost dospělé populace. Hodnota a prestiž vzdělání tedy nadále porostou.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Vědecký výzkum v pedagogice lze vymezit jako záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy (Chráska, 2007, s. 12).

Cílem praktické části diplomové práce na téma Volný čas jako faktor působící na motivaci zaměstnanců k celoživotnímu vzdělávání je na základě kvantitativního výzkumu metodou dotazníkového šetření získat informace o tom, zda volný čas motivuje zaměstnance k celoživotnímu vzdělávání.

4.1 Výzkumný problém

Výzkumným problémem rozumíme jasnou a jednoznačnou otázku nebo výrok, na kterou hledáme prostřednictvím výzkumných metod a technik odpověď (Švec a Hrbáčková, 2007, s. 13).

V diplomové práci se věnuji relačnímu (vztahovému) výzkumnému problému. Hlavním výzkumným problémem je otázka:

- Motivuje volný čas zaměstnance k celoživotnímu vzdělávání?

Výzkumnými cíli jsou tyto otázky:

- Ovlivňuje množství volného času celoživotní vzdělávání?
- Ovlivňuje trávení volného času celoživotní vzdělávání?
- Ovlivňuje dosažené vzdělání trávení volného času?
- Ovlivňuje dosažené vzdělání celoživotní vzdělávání?
- Ovlivňuje množství volného času touhu k plnění volnočasových aktivit?
- Ovlivňuje dosažené vzdělání touhu k plnění volnočasových aktivit?
- Ovlivňuje trávení volného času touhu k formálnímu vzdělávání?
- Ovlivňuje aktivní účast na zájmových činnostech touhu vzdělávat se prostřednictvím těchto činností?
- Ovlivňuje množství volného času neformální vzdělávání?
- Ovlivňuje dosažené vzdělání neformální vzdělávání?

4.2 Druh výzkumu

Pro zpracování empirické části své diplomové práce volím kvantitativní výzkum. Tento výzkum vybírám z důvodu dostatečně velkého reprezentativního vzorku osob a s tím spojenou snahou o objektivnost získaných dat. U tohoto druhu výzkumu je možné statistické zpracování dat, zjištění spolehlivosti výsledků a platnosti výsledků na populaci.

„V klasických kvantitativně orientovaných výzkumech ověřujeme hypotézy o vztazích mezi jevy. Tyto hypotézy jsou obvykle nejprve formulovány jako tzv. věcné hypotézy, v nichž se k vyjádření jednotlivých proměnných používá věcných termínů. Aby bylo možné věcné hypotézy testovat pomocí statistických metod, převádějí se na tzv. statistické hypotézy. Statistické hypotézy jsou hypotetická tvrzení o vztazích mezi jevy vyjádřená ve statistických termínech. Statistickou hypotézu neověřujeme přímo, nýbrž vždy proti nějakému jinému tvrzení, obvykle proti tzv. nulové hypotéze. Nulová hypotéza je domněnka, která prostřednictvím statistických termínů tvrdí, že mezi proměnnými, které zkoumáme, není vztah. Pokud se při statistické analýze ukáže, že nulovou hypotézu je možno odmítnout, přijímáme tzv. alternativní hypotézu“ (Chráška, 2007, s. 69).

4.3 Výzkumný vzorek a způsob výběru

Výběrový soubor (výzkumný vzorek) by měl svým charakterem odpovídat základnímu souboru, aby bylo možné data získaná na tomto vzorku vztáhnout k základnímu souboru. Říkáme, že vzorek má reprezentovat základní soubor. Provádíme tzv. náhodný výběr. Náhodný (pravděpodobnostní) výběr je takovým výběrem, ve kterém každý jedinec populace (základního souboru) má stejnou pravděpodobnost, že bude vybrán do výzkumného vzorku (Švec a Hrbáčková, 2007, s. 43).

Pro účely výzkumu dotazují dospělou populaci ve Zlínském kraji, konkrétně v krajském městě Zlíně a menším městě Otrokovicích a přilehlých obcích. Podmínkou pro zařazení do výzkumu je věk minimálně 18 let a bydliště ve zmiňovaných městech a okolních vesnicích a aktivní pracovní poměr v době výzkumu. Rozdáno a rozesláno je celkem 120 dotazníků s návratností 76%. Základním vzorkem pro výzkum je tedy 91 respondentů.

Způsob výběru uskutečňuji záměrným výběrem dle zmiňovaných kritérií z řad lidí na ulicích, úřadech, obchodech, organizacích, kulturních zařízeních, zdravotnických zařízeních apod.

4.4 Technika výzkumu

Pro tento výzkum volím výzkumnou techniku dotazníkovým šetřením, kterým získávám informace od respondentů prostřednictvím písemně kladených otázek. Dotazníkovou metodu vybírám z důvodu možnosti získání velmi rychlých informací od velkého počtu respondentů, což přispívá ke zvýšení věrohodnosti provedeného výzkumu.

Dotazník je v pedagogickém výzkumu velmi frekventovanou metodou získávání dat a lze jej vymezit jako způsob písemného kladení otázek se získáním písemných odpovědí. Samotný dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny, a na které dotazovaná osoba odpovídá písemně (Chrásková, 2007, s. 161).

Dotazník je zcela anonymní z důvodu zamezení možnosti úniku osobních, ale i citlivých informací dotazovaných osob. V úvodu dotazníku oslovuji respondenty s krátkou informací o důvodu provedení výzkumu s následným poděkováním. Dotazník je rozdělen na několik oblastí a tvoří 17 konkrétně formulovaných strukturovaných položek, které se vyznačují tím, že se u nich respondentům předkládá vždy určitý počet předem připravených odpovědí. Hlavní výhodou je to, že se podstatně zjednodušuje vyhodnocování odpovědí.

Pro větší přehlednost výzkumu uvádím na následující straně: *Tab. 1 Přehled oblastí a zaměření otázek dotazníku*. Vzor dotazníku je možné spatřit v příloze diplomové práce.

Tab. 1 Přehled oblastí a zaměření otázek dotazníku

Oblast	Podoblast		Čísla a zaměření otázek	
VOLNÝ ČAS	1. aktivní účast	1. zájmové činnosti	3	Vědeckotechnické a vědecké
			3	Technicko-praktické
			3	Společenskovední
			3	Přírodovědné: pěstitelské a chovatelské
			3	Esteticko-výchovné
			3	Tělovýchovné, sportovně a turisticky zaměřené
		2. odpočinkové a rekreační	4	Odpočinkové
			4	Tělovýchovné
	2. touha	1. zájmové činnosti	5	Vědeckotechnické a vědecké
			5	Technicko-praktické
			5	Společenskovední
			5	Přírodovědné: pěstitelské a chovatelské
			5	Esteticko-výchovné
			5	Tělovýchovné, sportovně a turisticky zaměřené
2. odpočinkové a rekreační		6	Odpočinkové	
		6	Tělovýchovné	
CELOŽIVOTNÍ VZ	1. formální vzdělávání	1. aktivní účast	7	Středoškolské vzdělávání
			7	Vyšší odborné vzdělávání
			7	Vysokoškolské vzdělávání
		2. touha	8	Středoškolské vzdělávání
			8	Vyšší odborné vzdělávání
			8	Vysokoškolské vzdělávání
	2. neformální vzdělávání	1. občanské	9	Aktivní občanství, podíl na veřejném životě
		2. zájmové: aktivní účast	10	Kulturní a estetické, environmentální
			11	Zdravotní, pohybové a sportovní, vědeckotech.
			12	Jazykové, náboženské a duchovní
		3. zájmové: touha vzdělávat se	13	Kulturní a estetické, environmentální
			14	Zdravotní, pohybové a sportovní, vědeckotech.
			15	Jazykové, náboženské a duchovní
		4. další profesní	16	Kvalifikační
			16	Rekvalifikační
			16	Normativní
	3. informální vz.	1. neorgan.	17	Sebevzdělávání
Otázka			1	Množství volného času
Otázka			2	Dosažené vzdělání

4.5 Způsob zpracování dat

Odpovědi respondentů jsou zpracovány do tabulek v programu *Microsoft Excel 2010* s vysvětlujícími komentáři. Pro větší přehlednost jsou k tabulkám připojeny i grafy. Informace znázorňují absolutní četnost, relativní četnost, průměr apod. pomocí odborné literatury autora Miroslava Chrásky s názvem *Metody pedagogického výzkumu*. Výsledky výzkumu jsou vyhodnoceny a zpracovány pomocí aplikací *Microsoft Excel 2010* a *STATISTICA Base 10*.

4.6 Výzkumné cíle

Jevy nebo vlastnosti, které ve výzkumu vystupují a mezi nimiž hledáme (ověřujeme) existenci vztahů, označujeme jako proměnné. Proměnnou je pedagogický jev nebo vlastnost, která se ve výzkumu mění (nabývá různých hodnot). Proměnné lze rozdělit na tzv. nezávisle proměnné a závisle proměnné. Nezávisle proměnná je vlastnost (jev), která je příčinou nebo podmínkou vzniku jiné vlastnosti (jevu). Závisle proměnná je vlastnost (jev), která je výsledkem (následkem, důsledkem) působení nezávisle proměnné. Hypotéza je tvrzení, které je vyjádřeno oznamovací větou a vyjadřuje vztah mezi dvěma proměnnými, přičemž je vždy formulována jako tvrzení o rozdílech, vztazích nebo následcích. Hypotézu musí být možno empiricky ověřovat a proměnné, které v hypotéze vystupují, musí být měřitelné (Chráska, 2007, s. 16-17).

4.6.1 Stanovení výzkumných cílů pomocí hypotéz

- Ovlivňuje množství volného času celoživotní vzdělávání?

Jaká je souvislost mezi množstvím volného času a celoživotním vzděláváním?

(souvislost mezi otázkou 1 a oblastí 2)

H₁₀: Mezi množstvím volného času a celoživotním vzděláváním není vztah.

H_{1A}: Mezi množstvím volného času a celoživotním vzděláváním je vztah.

- Nezávisle proměnná: množství volného času
- Závisle proměnná: celoživotní vzdělávání

- Ovlivňuje trávení volného času celoživotní vzdělávání?

Jaká je souvislost mezi trávením volného času a celoživotním vzděláváním? (souvislost mezi podoblastí 1.1 a oblastí 2)

H2₀: Mezi trávením volného času a celoživotním vzděláváním není vztah.

H2_A: Mezi trávením volného času a celoživotním vzděláváním je vztah.

- Nezávisle proměnná: trávení volného času
- Závisle proměnná: celoživotní vzdělávání

- Ovlivňuje dosažené vzdělání trávení volného času?

Jaká je souvislost mezi dosaženým vzděláním a trávením volného času?

(souvislost mezi otázkou 2 a podoblastí 1.1)

H3₀: Mezi dosaženým vzděláním a trávením volného času není vztah.

H3_A: Mezi dosaženým vzděláním a trávením volného času je vztah.

- Nezávisle proměnná: dosažené vzdělání
- Závisle proměnná: trávení volného času

- Ovlivňuje dosažené vzdělání celoživotní vzdělávání?

Jaká je souvislost mezi dosaženým vzděláním a celoživotním vzděláváním? (souvislost mezi otázkou 2 a oblastí 2)

H4₀: Mezi dosaženým vzděláním a celoživotním vzděláváním není vztah.

H4_A: Mezi dosaženým vzděláním a celoživotním vzděláváním je vztah.

- Nezávisle proměnná: dosažené vzdělání
- Závisle proměnná: celoživotní vzdělávání

- Ovlivňuje množství volného času touhu k plnění volnočasových aktivit?

Jaká je souvislost mezi množstvím volného času a touhou k plnění volnočasových aktivit? (souvislost mezi otázkou 1 a podoblastí 1.2)

H5₀: Mezi množstvím volného času a touhou k plnění volnočasových aktivit není vztah.

H5_A: Mezi množstvím volného času a touhou k plnění volnočasových aktivit je vztah.

- Nezávisle proměnná: množství volného času
- Závisle proměnná: touha k plnění volnočasových aktivit

- Ovlivňuje dosažené vzdělání touhu k plnění volnočasových aktivit?

Jaká je souvislost mezi dosaženým vzděláním a touhou k plnění volnočasových aktivit? (souvislost mezi otázkou 2 a podoblastí 1.2)

H6₀: Mezi dosaženým vzděláním a touhou k plnění volnočasových aktivit není vztah.

H6_A: Mezi dosaženým vzděláním a touhou k plnění volnočasových aktivit je vztah.

- Nezávisle proměnná: dosažené vzdělání
- Závisle proměnná: touha k plnění volnočasových aktivit

- Ovlivňuje trávení volného času touhu k formálnímu vzdělávání?

Jaká je souvislost mezi trávením volného času a touhou se formálně vzdělávat? (souvislost mezi podoblastí 1.1 a podoblastí 2.1.2)

H7₀: Mezi trávením volného času a touhou k formálnímu vzdělávání není vztah.

H7_A: Mezi trávením volného času a touhou k formálnímu vzdělávání je vztah.

- Nezávisle proměnná: trávení volného času
- Závisle proměnná: touha k formálnímu vzdělávání

- Ovlivňuje aktivní účast na zájmových činnostech touhu vzdělávat se prostřednictvím těchto činností?

Jaká je souvislost mezi aktivní účastí na zájmových činnostech a touhou vzdělávat se prostřednictvím těchto činností? (souvislost mezi podoblastí 2.2.2 a podoblastí 2.2.3)

H8₀: Mezi aktivní účastí na zájmových činnostech a touhou vzdělávat se prostřednictvím těchto činností není vztah.

H8_A: Mezi aktivní účastí na zájmových činnostech a touhou vzdělávat se prostřednictvím těchto činností je vztah.

- Nezávisle proměnná: aktivní zájmová činnost
- Závisle proměnná: touha vzdělávat se prostřednictvím aktivních zájmových činností

- Ovlivňuje množství volného času neformální vzdělávání?

Jaká je souvislost mezi množstvím volného času a neformálním vzděláváním?

(souvislost mezi otázkou 1 a podoblastí 2.2)

H9₀: Mezi množstvím volného času a neformálním vzděláváním není vztah.

H9_A: Mezi množstvím volného času a neformálním vzděláváním je vztah.

- Nezávisle proměnná: množství volného času
- Závisle proměnná: neformálním vzděláváním

- Ovlivňuje dosažené vzdělání neformální vzdělávání?

Jaká je souvislost mezi dosaženým vzděláním a neformálním vzděláváním?

(souvislost mezi otázkou 2 a podoblastí 2.2)

H10₀: Mezi dosaženým vzděláním a neformálním vzděláváním není vztah.

H10_A: Mezi dosaženým vzděláním a neformálním vzděláváním je vztah.

- Nezávisle proměnná: dosažené vzdělání
- Závisle proměnná: neformální vzdělávání

5 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

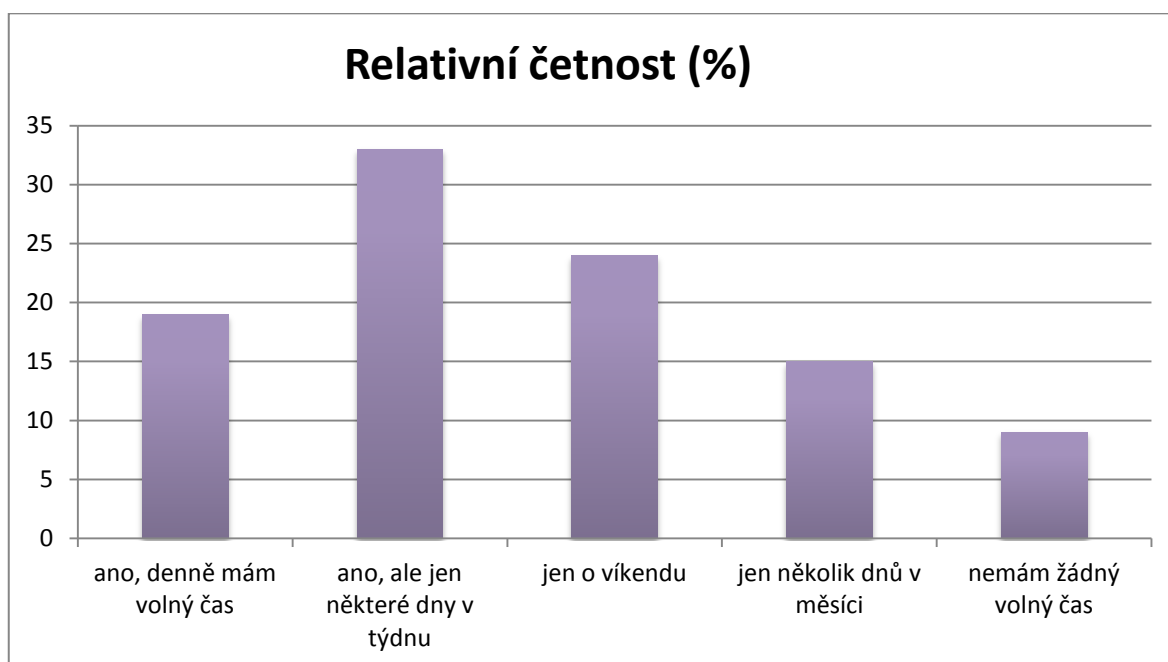
Výsledky výzkumu pomocí dotazníkového šetření nejprve interpretuji tříděním prvního stupně, které znázorňuji pomocí tabulek vytvořených v programu *Microsoft Excel 2010*, ke kterým připojuji také vysvětlující komentáře. Pro lepší názornost k vybraným tabulkám přidávám i grafy. Tyto informace uvádím v absolutní i relativní četnosti.

Otázka č. 1: Máte dostatek volného času pro své činnosti?

První otázka zkoumá, zda mají respondenti dostatek volného času pro své činnosti. Nejvíce dotazovaných v počtu 33% má dostatek volného času jen některé dny v týdnu, 24% jen o víkendech, 19% denně, 15% jen několik dnů v měsíci a 9% nemá žádný volný čas.

Tab. 2 Dostatek volného času

Dostatek volného času	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
ano, denně mám volný čas	17	19
ano, ale jen některé dny v týdnu	30	33
jen o víkendu	22	24
jen několik dnů v měsíci	14	15
nemám žádný volný čas	8	9
	Σ 91	Σ 100

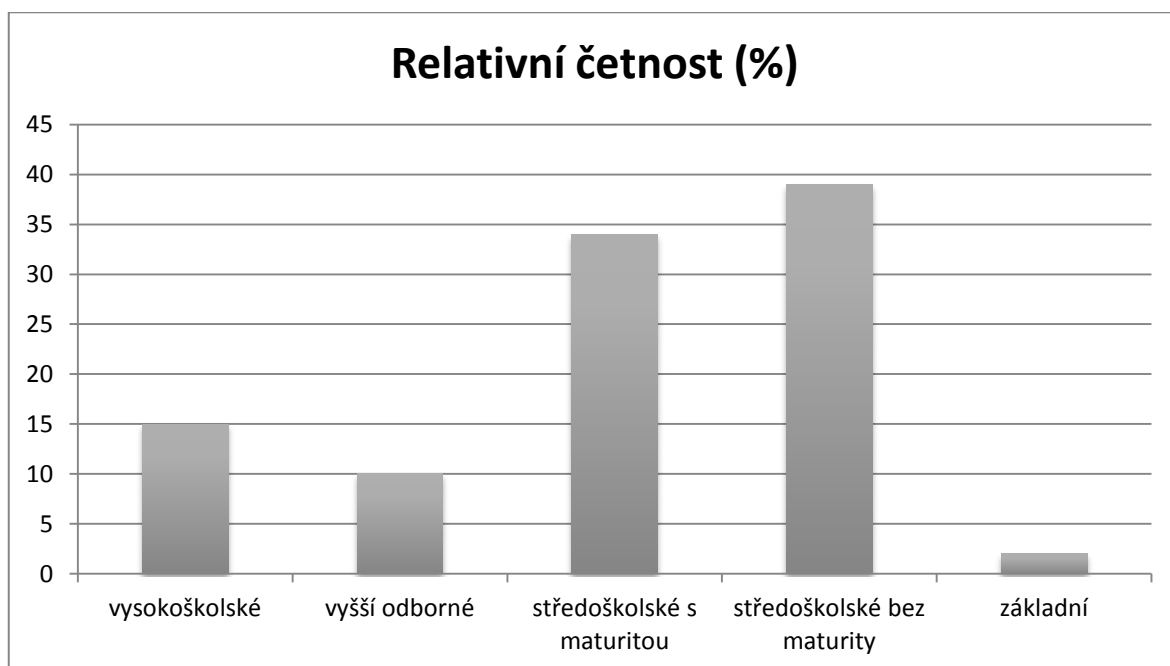
Obr. 1 Dostatek volného času

Otázka č. 2: Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Cílem druhé otázky je zjistit nejvyšší ukončené vzdělání dotazovaných. Převládá skupina se středoškolským vzděláním bez maturity v počtu 39%. Druhou nejpočetnější skupinu tvoří středoškolské vzdělání s maturitou 34 %, následuje vysokoškolské vzdělání 15%, vyšší odborné vzdělání 10% a nejmenší skupina se základním vzděláním v počtu 2%.

Tab. 3 Dosažené vzdělání

Nejvyšší dosažené vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
vysokoškolské	14	15
vyšší odborné	9	10
středoškolské s maturitou	31	34
středoškolské bez maturity	35	39
základní	2	2
	Σ 91	Σ 100

Obr. 2 Dosažené vzdělání

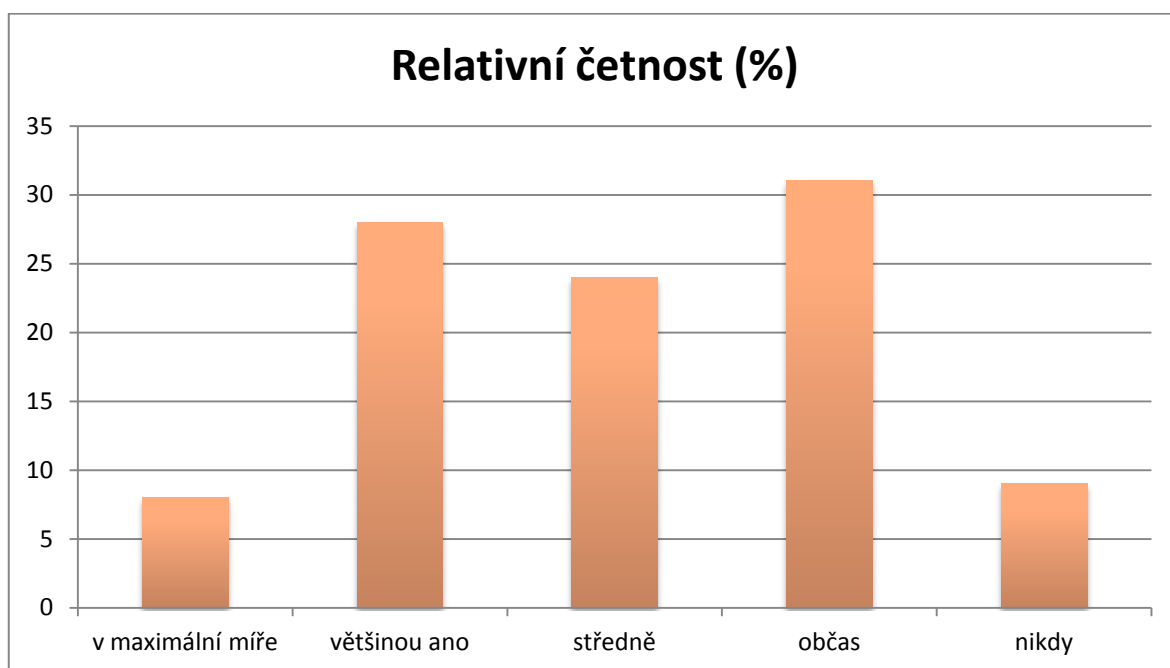
Otázka č. 3: Provozujete ve volném čase aktivně některé ze zájmových činností?

Třetí otázka zkoumá, jak často provozují zaměstnanci ve svém volném čase aktivně některé ze zájmových činností (např. vědeckotechnické, společenskovední, přírodovědné, este-

tické, sportovní, turistické). V maximální míře provozuje tyto činnosti 8% respondentů, většinou ano 28%, středně 24%, občas 31%, nikdy 9%.

Tab. 4 Provozování zájmových činností

Provozování zájmových činností ve vč.	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
v maximální míře	7	8
většinou ano	26	28
středně	22	24
občas	28	31
nikdy	8	9
	Σ 91	Σ 100

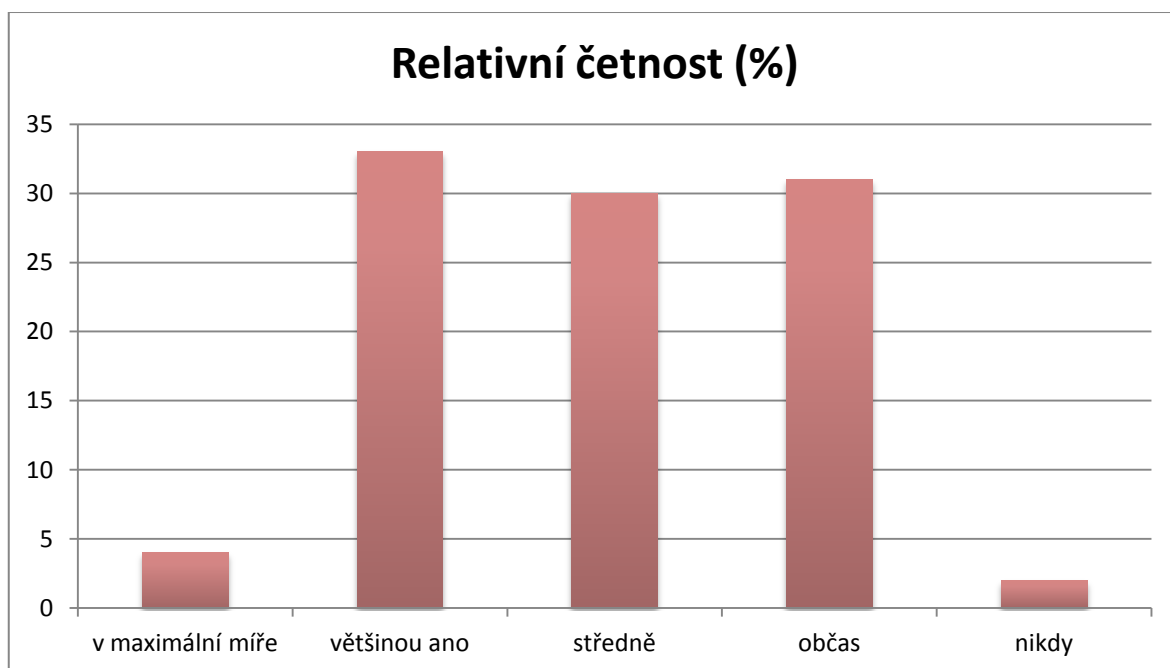
Obr. 3 Provozování zájmových činností

Otázka č. 4: Trávíte svůj volný čas odpočinkovou a rekreační činností?

Cílem otázky je zjistit, zda zaměstnanci tráví svůj volný čas odpočinkovou a rekreační činností (např. relaxačním cvičením, četbou knih, vycházkami, společenskými, rekreačními a sportovními hrami, ručními pracemi). 4% dotazovaných vybírá možnost v maximální míře, 33% respondentů volí možnost většinou ano, 30% středně, 31% občas, 2% nikdy.

Tab. 5 Trávení volného času odpočinkovou a rekreační činností

Trávení vč. odpočinkovou a rekr. činností	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
v maximální míře	4	4
většinou ano	30	33
středně	27	30
občas	28	31
nikdy	2	2
	Σ 91	Σ 100

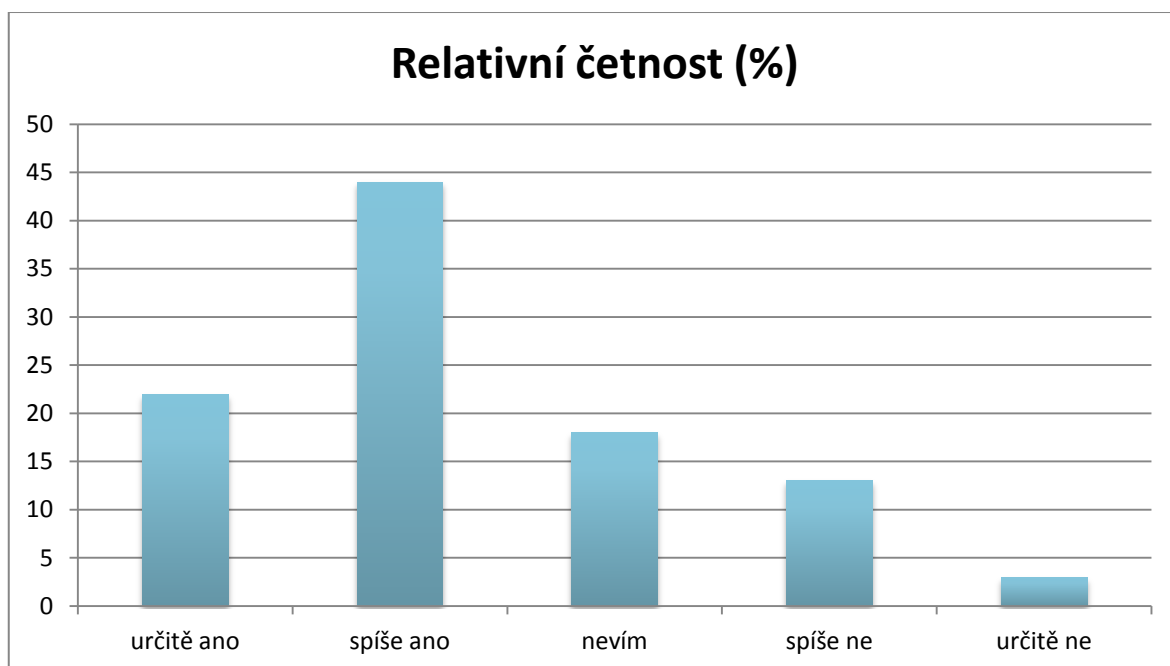
Obr. 4 Trávení volného času odpočinkovou a rekreační činností

Otázka č. 5: Toužíte se ve volném čase více věnovat zájmovým činnostem?

Pomocí páté otázky se dotazovaní vyjadřují, zda se touží ve volném čase více věnovat zájmovým činnostem (např. vědeckotechnickým, společenským, přírodovědným, estetickým, sportovním, turistickým). Nejpočetnější skupina respondentů volí možnost spíše ano 44%, následuje určitě ano 22%, nevím 18%, spíše ne 13%, určitě ne 3%. Z otázky vyplývá, že většina zaměstnanců se ve volném čase touží více věnovat zájmovým činnostem.

Tab. 6 Touha věnovat se zájmovým činnostem

Touha věnovat se zájmovým činnostem	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
určitě ano	20	22
spíše ano	40	44
nevím	16	18
spíše ne	12	13
určitě ne	3	3
	Σ 91	Σ 100

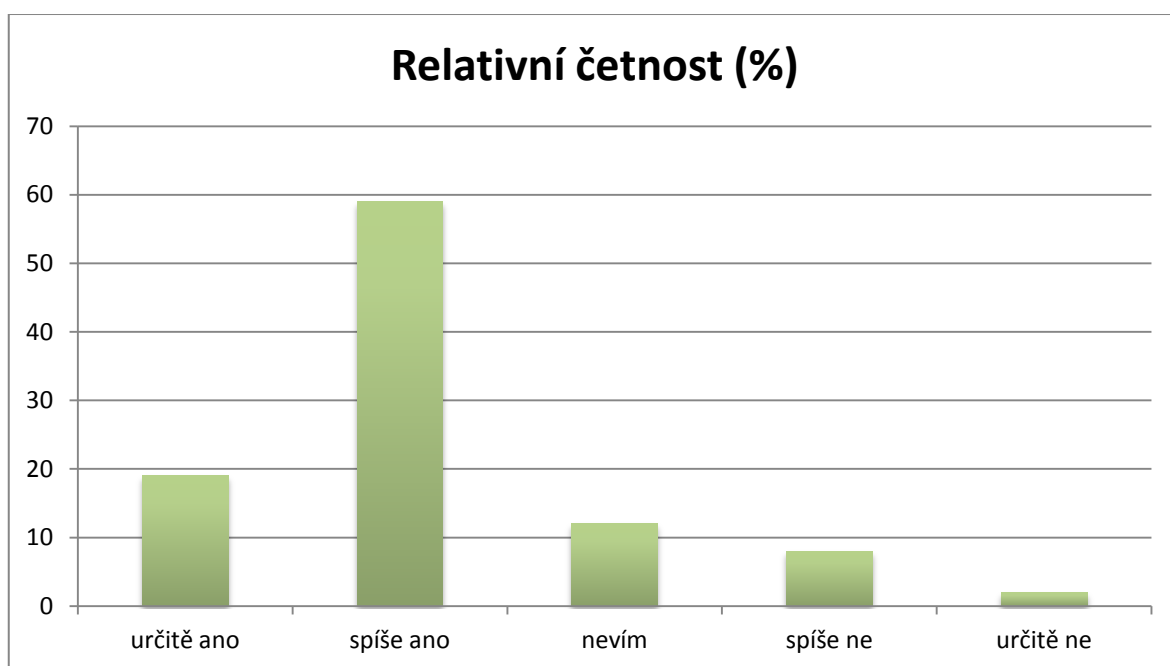
Obr. 5 Touha věnovat se zájmovým činnostem

Otázka č. 6: Toužíte volný čas trávit spíše odpočinkovými a rekreačními činnostmi?

Šestá otázka zkoumá, zda zaměstnanci touží trávit volný čas raději odpočinkovými a rekreačními činnostmi (např. relaxačním cvičením, četbou knih, vycházkami, společenskými, rekreačními a sportovními hrami, ručními pracemi). Možnost spíše ano volí 59%, určitě ano 19%, nevím 12%, spíše ne 8%, určitě ne 2%. Většina respondentů tedy touží trávit volný čas raději odpočinkovými a rekreačními činnostmi.

Tab. 7 Touha trávit volný čas odpočinkovými a rekreačními činnostmi

Touha k odpočinkovým a rekr. činnostem	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
určitě ano	17	19
spíše ano	54	59
nevím	11	12
spíše ne	7	8
určitě ne	2	2
	Σ 91	Σ 100

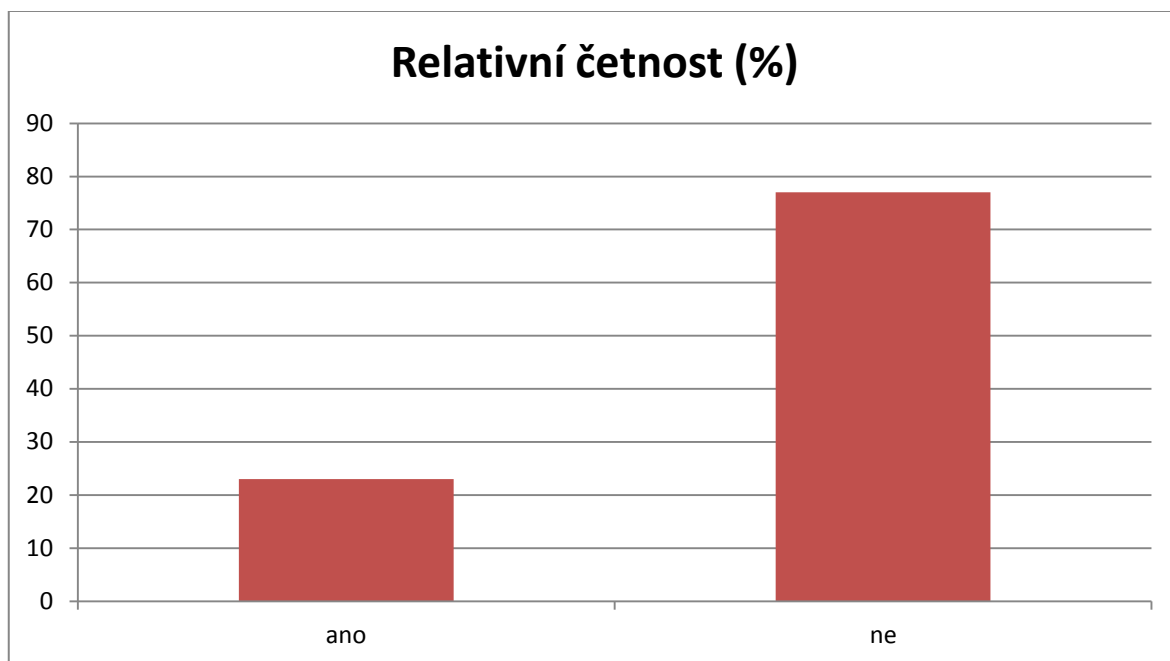
Obr. 6 Touha trávit volný čas odpočinkovými a rekreačními činnostmi

Otázka č. 7: Vzděláváte se při zaměstnání formálně – v rámci školských systémů?

Cílem této otázky je zjistit kolik dotazovaných se vzdělává při zaměstnání formálně v rámci školských systémů (např. středoškolské, vyšší odborné, vysokoškolské vzdělávání). Plných 77% účastníků výzkumu se formálně v rámci školských systémů nevzdělává, 23% naopak ano.

Tab. 8 Účast na formálním vzdělávání při zaměstnání

Účast na formálním vzdělávání	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
ano	21	23
ne	70	77
	Σ 91	Σ 100

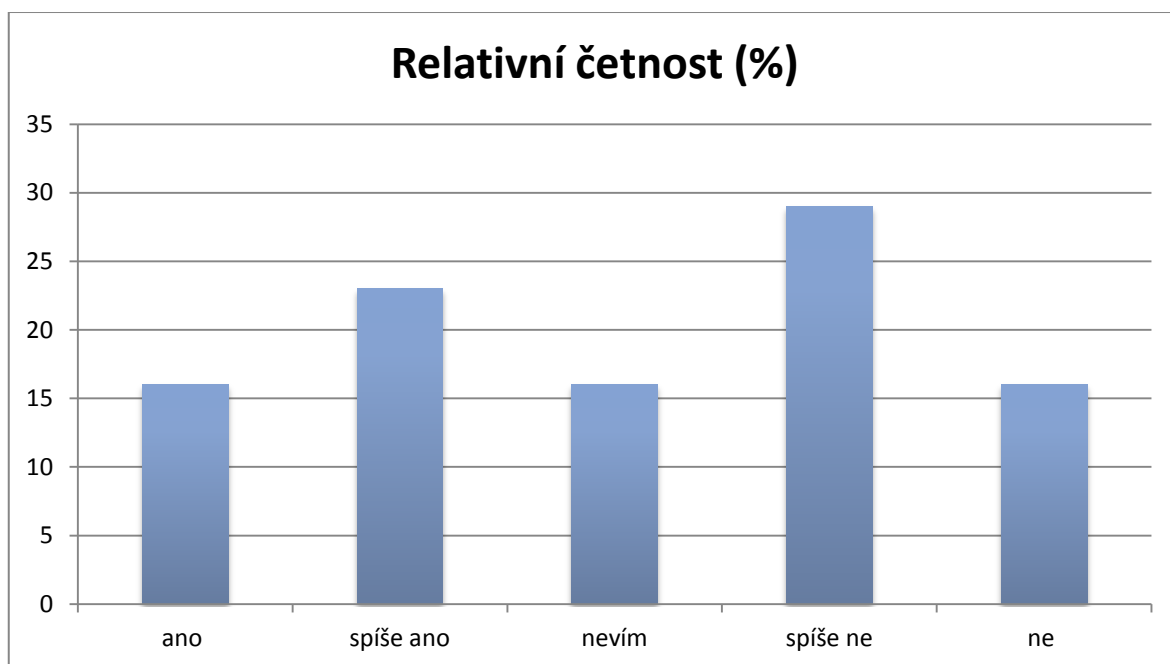
Obr. 7 Účast na formálním vzdělávání při zaměstnání

Otázka č. 8: Toužíte se při zaměstnání ve svém volném čase vzdělávat v rámci školských systémů?

Osmá otázka zjišťuje, zda se respondenti touží ve svém volném čase vzdělávat formálně v rámci školských systémů (např. středoškolské, vyšší odborné, vysokoškolské vzdělávání). Ano odpovídá 16% zaměstnanců, spíše ano 23%, neví 16%, spíše ne 29%, ne 16%. Celkově z otázky vyplývá, že se větší množství zaměstnanců netouží vzdělávat ve svém volném čase formálně v rámci školských systému.

Tab. 9 Touha po formálním vzdělávání

Touha po formálním vzdělávání	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
ano	15	16
spíše ano	20	23
nevím	15	16
spíše ne	26	29
ne	15	16
	Σ 91	Σ 100

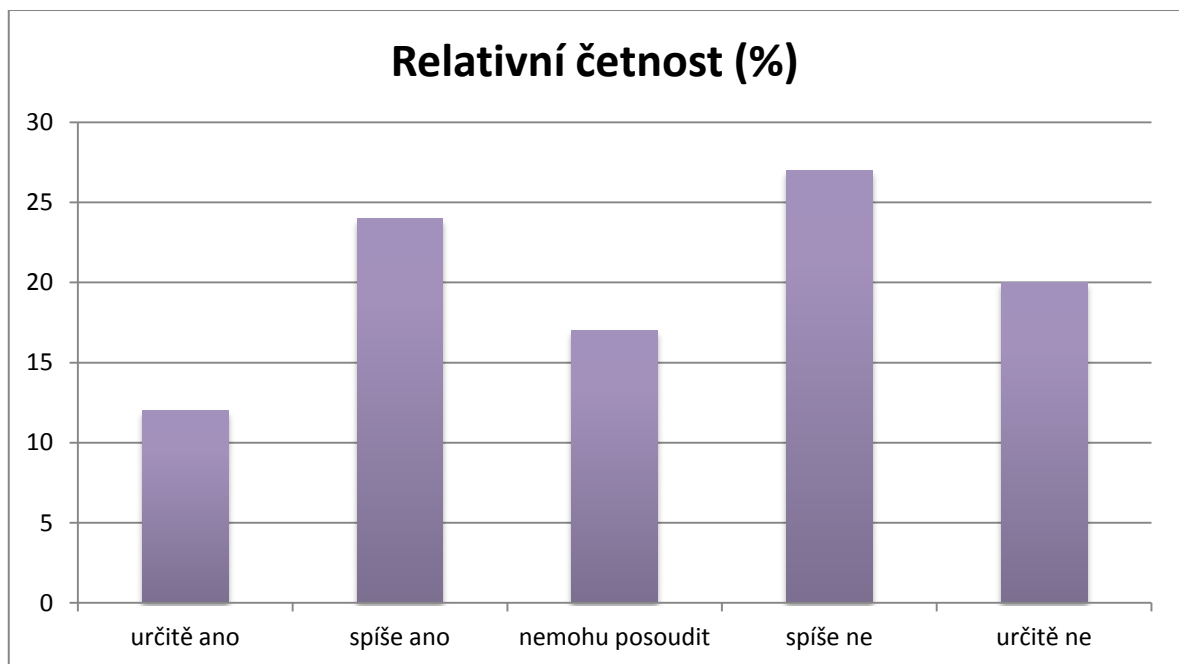
Obr. 8 Touha po formálním vzdělávání

Otázka č. 9: Jste aktivní občan a podílíte se na veřejném životě?

Pomocí této otázky účastníci výzkumu odpovídají, zda jsou aktivní občané a podílí se na veřejném životě ve svém okolí (např. účastí ve volbách, dobrovolnickou prací, organizováním místních komunit, členstvím v politické straně, apod.). Z celého výzkumného vzorku udává aktivitu určitě ano 12%, spíše ano 24%, nemohu posoudit 17%, spíše ne 27% a určitě ne 20% respondentů.

Tab. 10 Participace na veřejném životě

Participace na veřejném životě	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
určitě ano	11	12
spíše ano	22	24
nemohu posoudit	15	17
spíše ne	25	27
určitě ne	18	20
	Σ 91	Σ 100

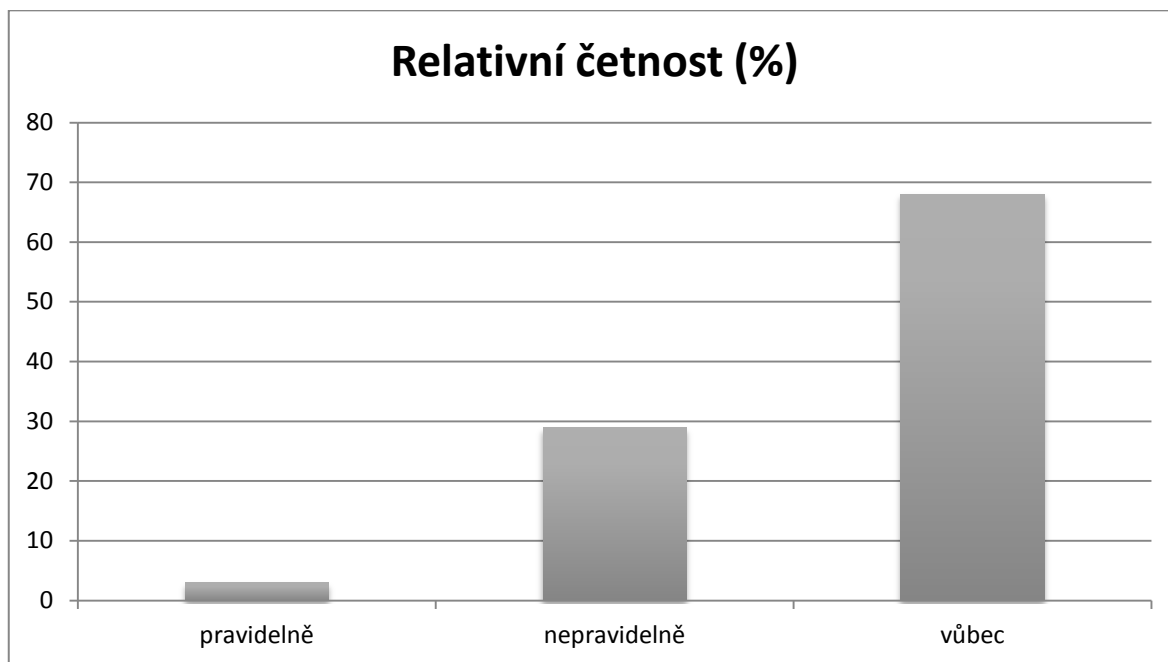
Obr. 9 Participace na veřejném životě

Otázka č. 10: Provozujete aktivně kulturní zájmovou činnost?

Desátá otázka zkoumá, jak často provozují zaměstnanci aktivně kulturní zájmové činnosti (např. hraní divadelních her, pěvecká vystoupení, apod.). Většina dotazovaných, tedy 68% zaměstnanců aktivně vůbec neprovozuje kulturní zájmovou činnost, 29% provozuje takovou činnost jen nepravidelně a 3% pravidelně.

Tab. 11 Aktivní účast na kulturní zájmové činnosti

Provozování kulturní zájmové činnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
pravidelně	3	3
nepravidelně	26	29
vůbec	62	68
	Σ 91	Σ 100

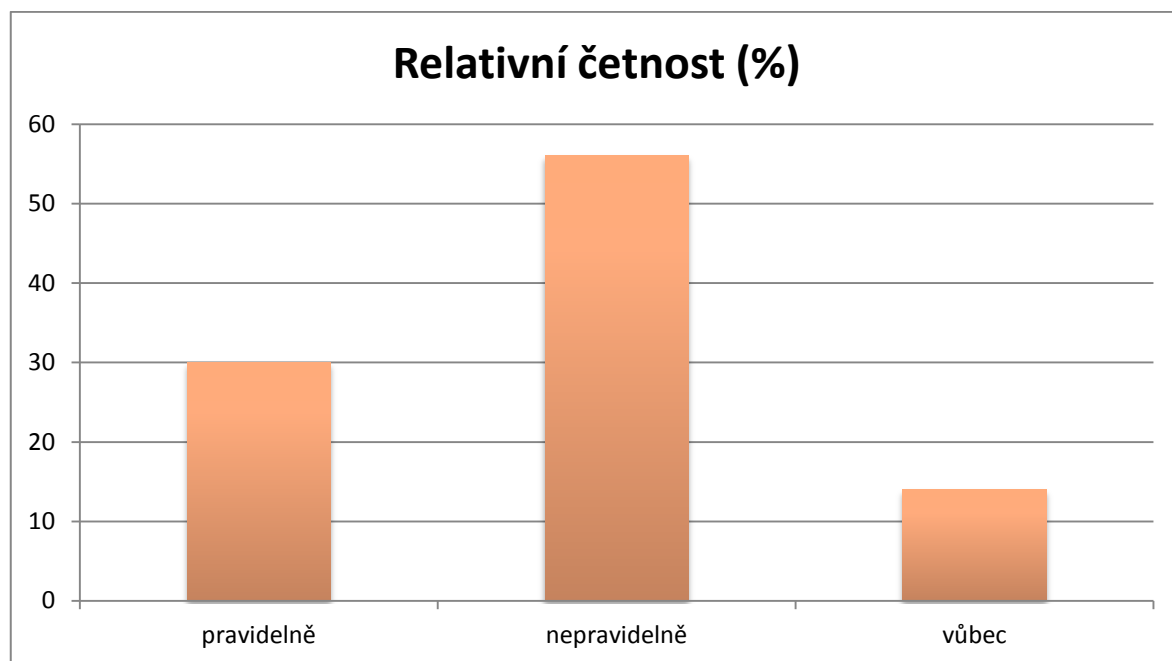
Obr. 10 Aktivní účast na kulturní zájmové činnosti

Otázka č. 11: Provozujete aktivně sportovní zájmovou činnost?

Cílem této otázky je zjistit, jak často provozují respondenti aktivně sportovní zájmové činnosti (např. atletiku, gymnastiku, sportovní hry, plavání, bruslení, jízdu na kole, lyžování, apod.). Nejpočetnější skupina 56% zaměstnanců provozuje aktivně sportovní zájmové činnosti nepravidelně, 30% pravidelně a pouze 14% neprovozuje tyto činnosti vůbec.

Tab. 12 Aktivní účast na sportovní zájmové činnosti

Provozování sportovní zájmové činnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
pravidelně	27	30
nepravidelně	51	56
vůbec	13	14
	Σ 91	Σ 100

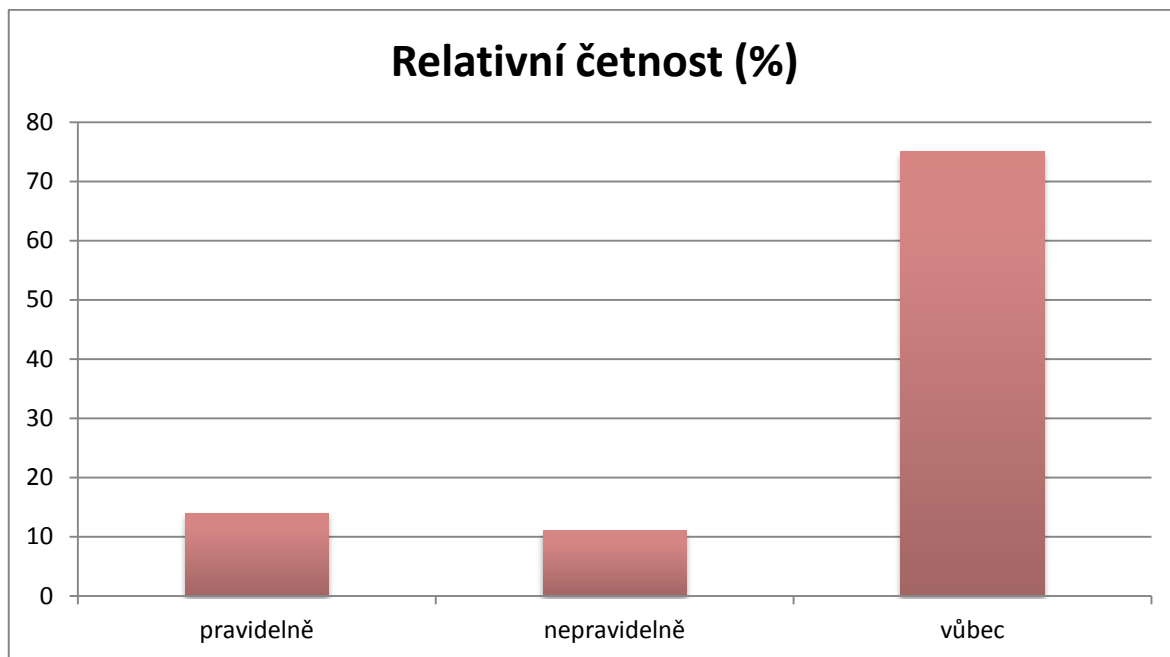
Obr. 11 Aktivní účast na sportovní zájmové činnosti

Otázka č. 12: Navštěvujete aktivně kurzy cizích jazyků?

Pomocí této otázky účastníci výzkumu odpovídají, jak často navštěvují aktivně kurzy cizích jazyků (např. kurzy anglického, německého, ruského, španělského, francouzského jazyka, apod.). Z celkového počtu rovných 75% dotazovaných zaměstnanců aktivně vůbec nenavštěvuje kurzy cizích jazyků. Naproti tomu 14% respondentů navštěvuje tyto kurzy pravidelně a 11% jen nepravidelně.

Tab. 13 Aktivní účast na kurzech cizích jazyků

Návštěva kurzů cizích jazyků	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
pravidelně	13	14
nepravidelně	10	11
vůbec	68	75
	Σ 91	Σ 100

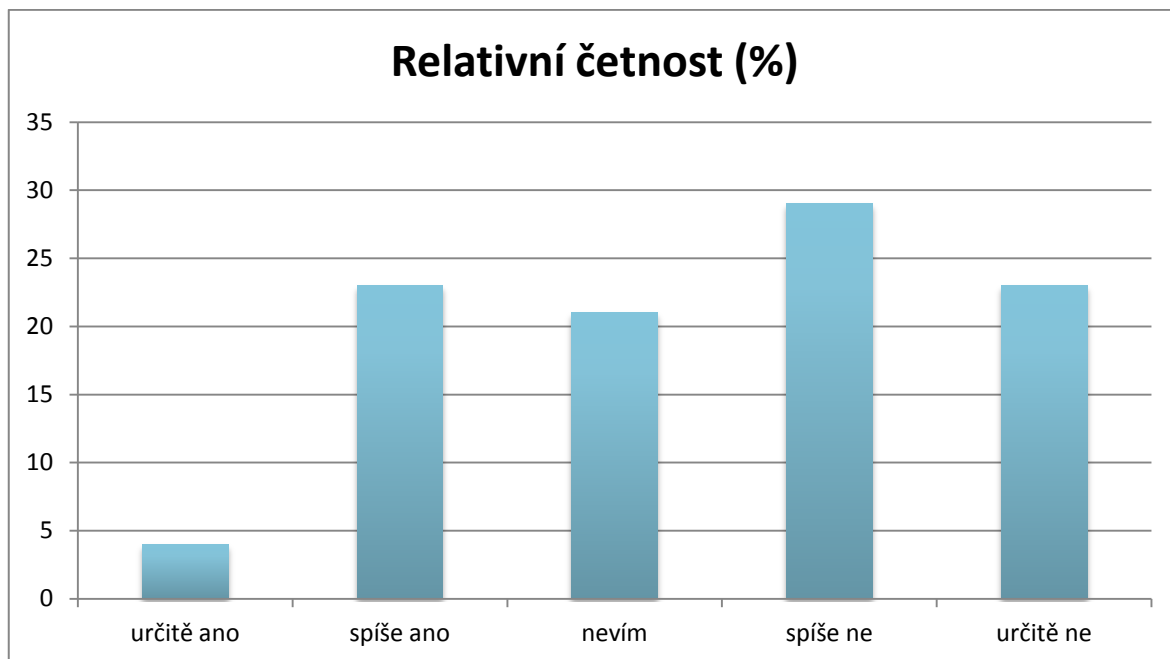
Obr. 12 Aktivní účast na kurzech cizích jazyků

Otázka č. 13: Toužíte se aktivně vzdělávat kulturní zájmovou činností?

Třináctá otázka zjišťuje, zda se respondenti touží aktivně vzdělávat kulturní zájmovou činností (např. hraním divadelních her, pěveckými vystoupeními, apod.). Určitě ano odpovídají pouhá 4% zaměstnanců, spíše ano 23%, nevím 21%, spíše ne 29% a ne 23%. Celkově z otázky vyplývá, že se dotazovaní ve větší míře netouží vzdělávat kulturní zájmovou činností.

Tab. 14 Touha po aktivním kulturním vzdělávání

Touha po aktivním kulturním vzdělávání	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
určitě ano	4	4
spíše ano	21	23
nevím	19	21
spíše ne	26	29
určitě ne	21	23
	Σ 91	Σ 100

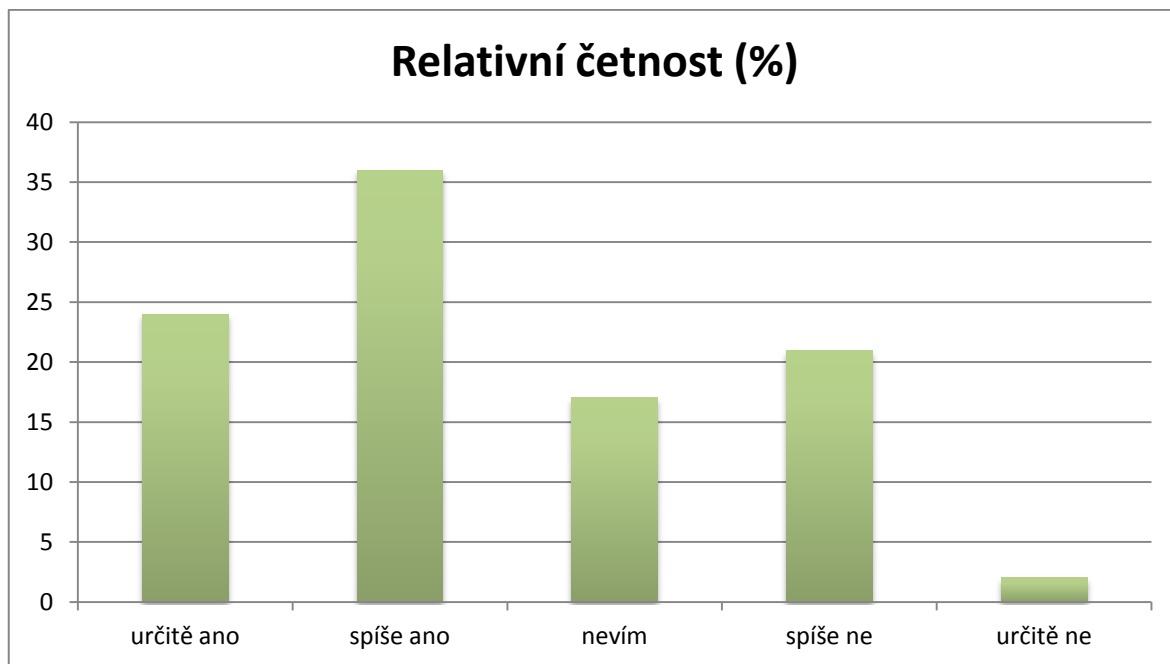
Obr. 13 Touha po aktivním kulturním vzdělávání

Otázka č. 14: Toužíte se aktivně vzdělávat prostřednictvím sportovní zájmové činnosti?

Cílem otázky je prozkoumat, zda se zaměstnanci touží aktivně vzdělávat prostřednictvím sportovní zájmové činnosti (např. atletikou, gymnastikou, sportovními hrami, plaváním, bruslením, lyžováním, apod.). Možnost spíše ano volí 36%, určitě ano 24%, nevím 17%, spíše ne 21%, určitě ne 2%. Většina respondentů se tedy touží vzdělávat prostřednictvím sportovních zájmových činností.

Tab. 15 Touha po aktivním vzdělávání prostřednictvím sportovní činnosti

Touha vzdělávat se sportovní činností	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
určitě ano	22	24
spíše ano	33	36
nevím	15	17
spíše ne	19	21
určitě ne	2	2
	Σ 91	Σ 100

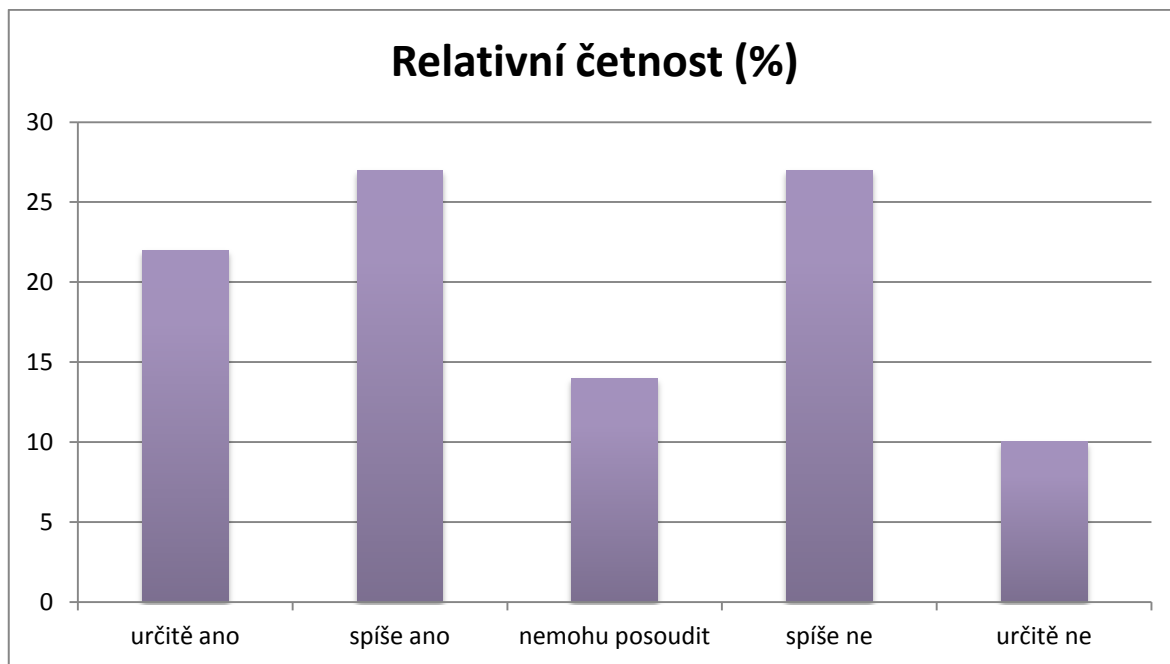
Obr. 14 Touha po aktivním vzdělávání prostřednictvím sportovní činnosti

Otázka č. 15: Toužíte se aktivně vzdělávat pomocí kurzů cizích jazyků?

V patnácté otázce se dotazovaní vyjadřují, zda se touží aktivně vzdělávat pomocí kurzů cizích jazyků (např. kurzy anglického, německého, ruského, španělského, francouzského jazyka, apod.). Možnost určitě ano vybírá 22%, spíše ano 27%, nemohu posoudit 14%, spíše ne 27%, určitě ne 10%.

Tab. 16 Touha po aktivním vzdělávání pomocí jazykových kurzů

Touha vzdělávat se jazykovými kurzy	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
určitě ano	20	22
spíše ano	25	27
nemohu posoudit	12	14
spíše ne	25	27
určitě ne	9	10
	Σ 91	Σ 100

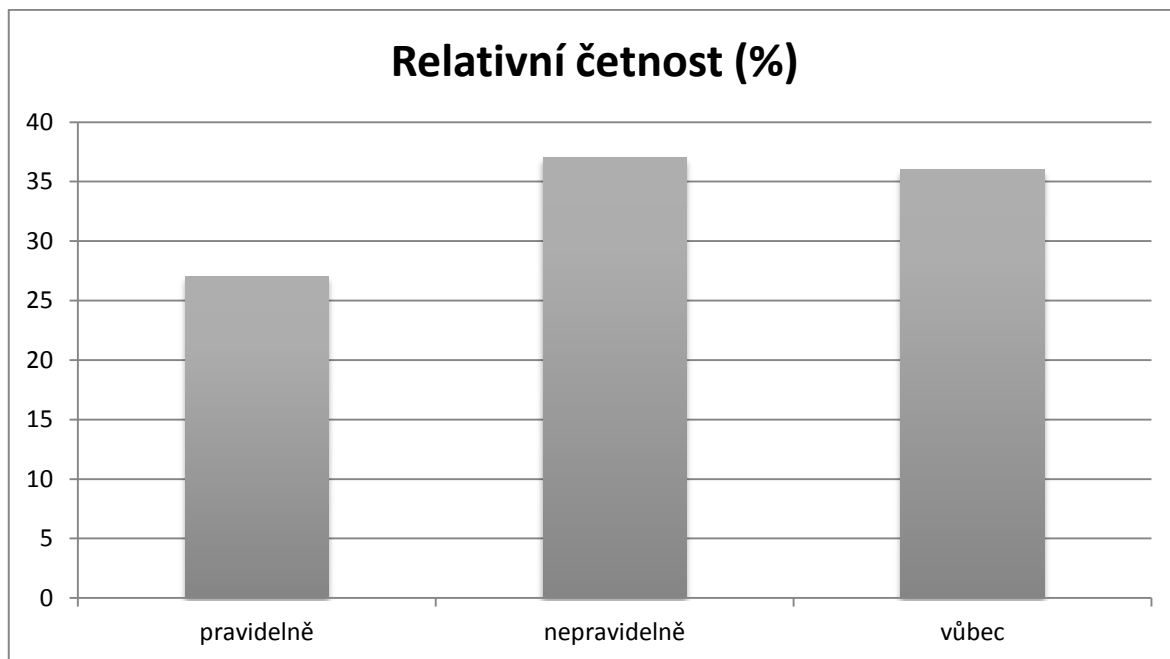
Obr. 15 Touha po aktivním vzdělávání pomocí jazykových kurzů

Otázka č. 16: Účastníte se odborného profesního vzdělávání při zaměstnání?

Pomocí této otázky účastníci výzkumu odpovídají, jak často a zda se účastní odborného profesního vzdělávání při zaměstnání (např. kvalifikačního, normativního vzdělávání, atestací, kurzů a školení odborné způsobilosti, apod.). Z celkového počtu dotazovaných se celkem 36% zaměstnanců vůbec neúčastní odborného profesního vzdělávání. Nepravidelně se tohoto vzdělávání účastní 37% a pravidelně 27% respondentů.

Tab. 17 Účast na odborném profesním vzdělávání

Účast na odborném profesním vzdělávání	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
pravidelně	24	27
nepravidelně	34	37
vůbec	33	36
	Σ 91	Σ 100

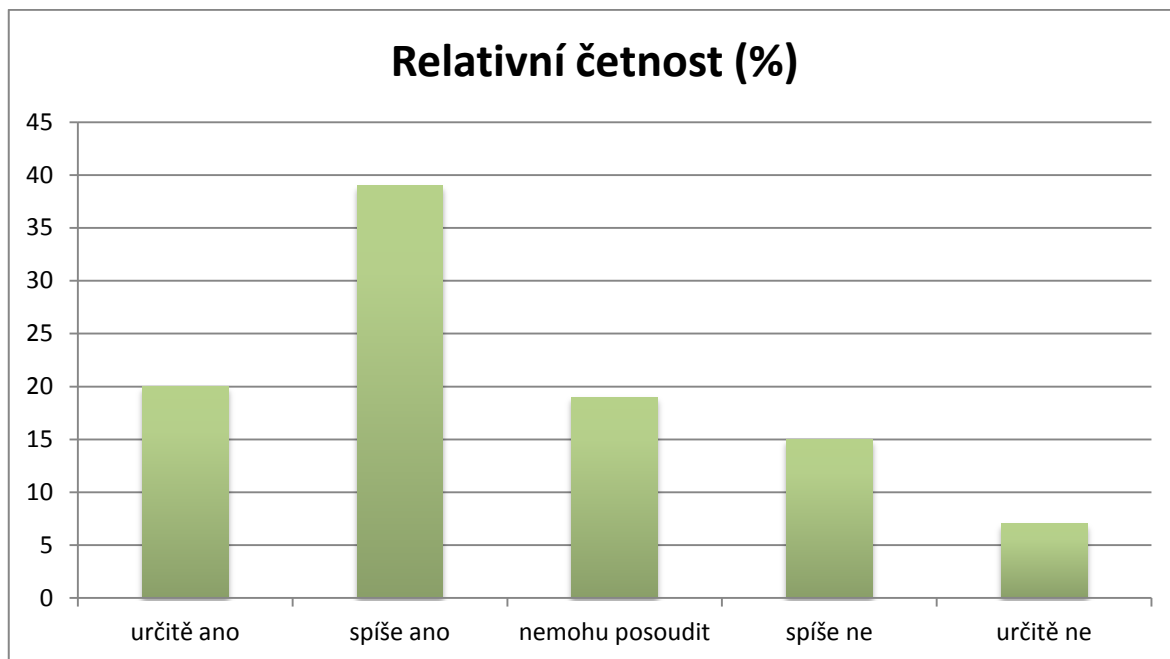
Obr. 16 Účast na odborném profesním vzdělávání

Otázka č. 17: Vzděláváte se záměrně informálně - neorganizovaným sebevzděláváním?

Poslední otázka zjišťuje, zda se respondenti vzdělávají záměrně informálně neorganizovaným sebevzděláváním (např. záměrným studiem literatury, záměrným sledováním vzdělávacích pořadů v TV, apod.). Určitě ano odpovídá 20% zaměstnanců, spíše ano 39%, nemohu posoudit 19%, spíše ne 15%, určitě ne 7%. Celkově z odpovědí vyplývá, že se větší množství dotazovaných vzdělává záměrně informálně - neorganizovaným vzděláváním.

Tab. 18 Záměrné informální vzdělávání

Záměrné informální vzdělávání	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
určitě ano	18	20
spíše ano	36	39
nemohu posoudit	17	19
spíše ne	14	15
určitě ne	6	7
	Σ 91	Σ 100

Obr. 17 Záměrné informální vzdělávání

5.1 Vyhodnocení dílčích výzkumných cílů

Vyhodnocování jednotlivých hypotéz provádím pomocí korelační analýzy v systému *STATISTICA Base 10*. Korelační analýzu volím, protože posuzuje těsnost vztahu mezi metrickými daty. Nejprve si do tohoto programu vkládám datový soubor s jednotlivými proměnnými (příloha PII: Data) a vybírám pomocí výpočtu korelační matice výstupní objekty (tabulky a grafy). Při analýze těchto dat vycházím z *Tab. 1 Přehled oblastí a zaměření otázek dotazníku*. Systém *STATISTICA Base 10* nabízí mimořádně flexibilní nástroje a metody pro sumarizaci klíčových výsledků v grafech či tabulkách. Tyto sestavy grafů neobsahují pouze bodový diagram, ale i graf rozdělení (histogram) každé proměnné, stejně tak jako výpočet příslušného korelačního koeficientu a regresní rovnici.

Pomocí koeficientu korelace lze vyjádřit těsnost vztahu mezi proměnnými. Korelační koeficient má hodnotu od 0 do ± 1 . Hodnota 0 vypovídá o tom, že mezi srovnávanými jevy není žádný vztah. Čím více se vypočítaná hodnota koeficientu korelace blíží hodnotě 1 (nebo -1), tím těsnější je vztah mezi jevy, které srovnáváme. Kladný výsledek vypovídá o tom, že vyšším hodnotám u jednoho měřeného jevu odpovídají také spíše vyšší hodnoty u druhého jevu a zároveň nižším hodnotám u prvního jevu odpovídají také nižší hodnoty u jevu druhého. Jestliže je koeficient korelace záporný, znamená to, že mezi jevy, které

srovnáváme, je negativní (opačný) vztah. Tj. vysokým hodnotám jedné proměnné odpovídají spíše nižší hodnoty druhé proměnné a naopak. Pro *přibližnou interpretaci* vypočítaného koeficientu korelace je možno použít tab. 32 (Chráska, 2007, s. 104-105).

Tab. 19 Přibližná interpretace hodnot korelačního koeficientu

Koeficient korelace	Interpretace
$r = 1$	naprostá závislost (funkční závislost)
$1,00 > r \geq 0,90$	velmi vysoká závislost
$0,90 > r \geq 0,70$	vysoká závislost
$0,70 > r \geq 0,40$	střední (značná) závislost
$0,40 > r \geq 0,20$	nízká závislost
$0,20 > r \geq 0,00$	velmi slabá závislost
$r = 0$	naprostá nezávislost

Ve výzkumech se většinou pracuje s koeficienty korelace, jejichž absolutní hodnota je minimálně 0,40. V takovém případě je možno hodnotit těsnost vztahu mezi oběma proměnnými jako střední. Důležitou informací pro vyhodnocování vypočítaného *koeficientu korelace* stanoví testování jeho statistické významnosti. K ověřování statistické významnosti *korelačního koeficientu* používám testové kritérium t na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Pro lepší představu o výpovědní schopnosti *koeficientu korelace* doplňuji statistickou analýzu ještě o výpočet *koeficientu determinace*.

- Ovlivňuje množství volného času celoživotní vzdělávání?

Jaká je souvislost mezi množstvím volného času a celoživotním vzděláváním?

(souvislost mezi otázkou 1 a oblastí 2)

H₁₀: Mezi množstvím volného času a celoživotním vzděláváním není vztah.

H_{1A}: Mezi množstvím volného času a celoživotním vzděláváním je vztah.

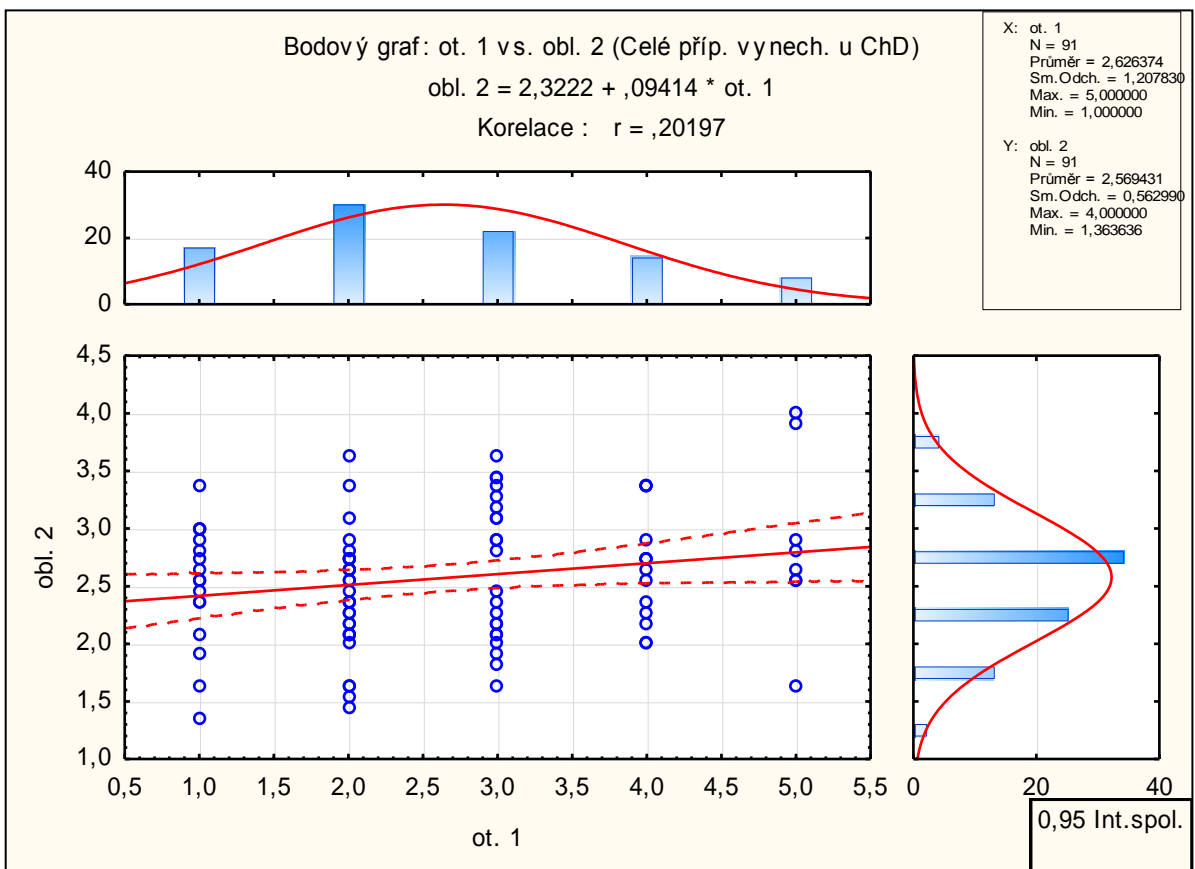
- Nezávisle proměnná: množství volného času
- Závisle proměnná: celoživotní vzdělávání

U první hypotézy program *STATISTICA Base 10* vypočítal koeficient korelace $r = 0,202$. Vypočítanou hodnotu lze interpretovat jako poměrně nízkou. Pro hodnocení koeficientu korelace používám vypočítané testové kritérium $t = 1,943$. Vypočítanou hodnotu testového kritéria srovnávám s kritickou hodnotou testového kritéria pro zvolenou hladinu význam-

nosti a počet stupňů volnosti, který se určí ze vztahu $f = n - 2$. Kde f je počet stupňů volnosti a n počet srovnávaných dvojic hodnot. Hodnotu testového kritéria určí z tabulky kritických hodnot testového kritéria z publikace *Metody pedagogického výzkumu*, autora Miroslava Chrásky. Kritická hodnota testového kritéria je $t_{0,05} = 1,987$. Protože je vypočítaná hodnota $t = 1,943$ menší než hodnota kritická $t_{0,05} = 1,987$, přijímám nulovou hypotézu a odmítám hypotézu alternativní. Provádím výpočet koeficientu determinace r_p^2 . Koeficient determinace je druhá mocnina koeficientu korelace, $r_p^2 = 0,041$. Výsledek lze interpretovat tak, že množství volného času ovlivňuje celoživotní vzdělávání přibližně z 4%.

Tab. 20 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H1.

Proměnná	Korelace (Data DP)			
	Průměry	Sm.odch.	ot. 1	obl. 2
ot. 1	2,626374	1,207830	1,000000	0,201972
obl. 2	2,569431	0,562990	0,201972	1,000000

Obr. 18 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H1.

- Ovlivňuje trávení volného času celoživotní vzdělávání?

Jaká je souvislost mezi trávením volného času a celoživotním vzděláváním? (souvislost mezi podoblastí 1.1 a oblastí 2)

H₂₀: Mezi trávením volného času a celoživotním vzděláváním není vztah.

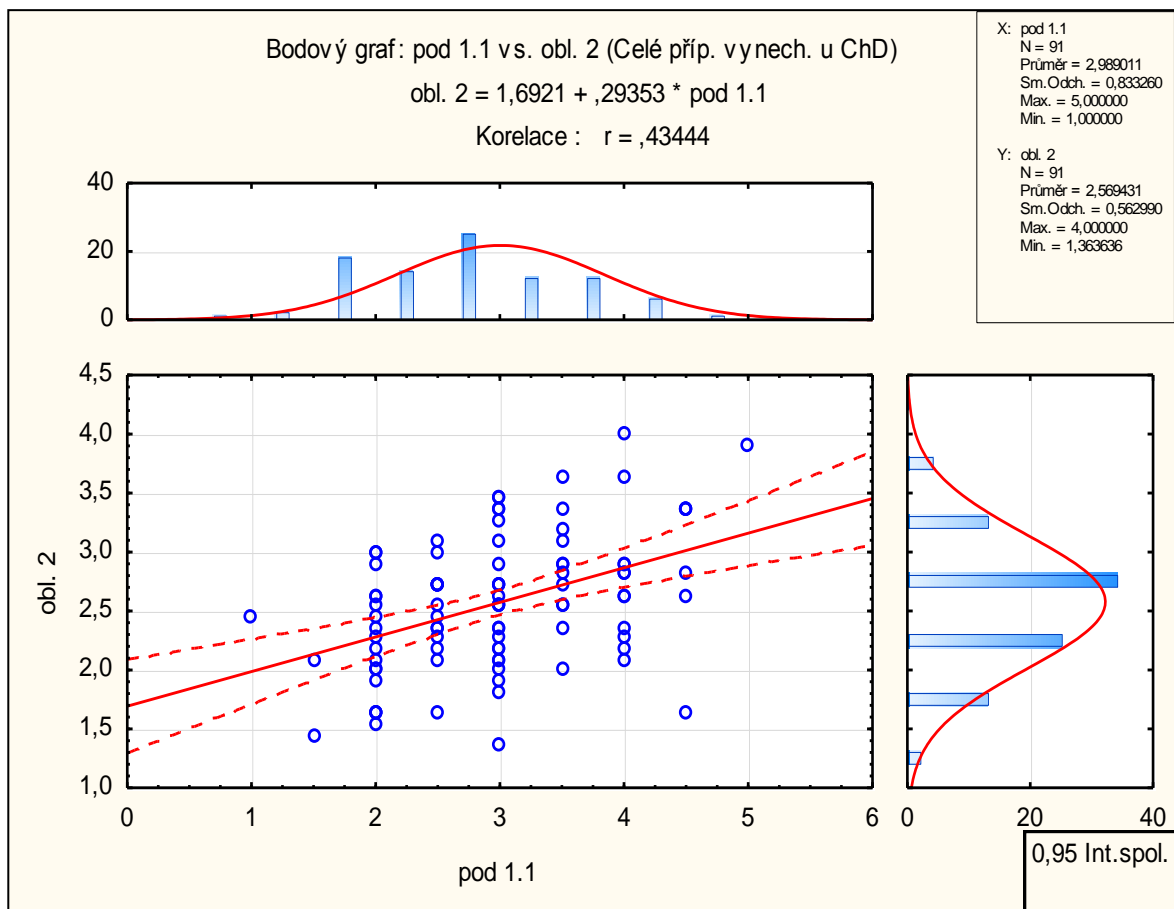
H_{2A}: Mezi trávením volného času a celoživotním vzděláváním je vztah.

- Nezávisle proměnná: trávení volného času
- Závisle proměnná: celoživotní vzdělávání

U druhé hypotézy program *STATISTICA Base 10* vypočítal koeficient korelace $r = 0,434$. Vypočítanou hodnotu lze interpretovat jako značnou závislost. Pro hodnocení koeficientu korelace používám vypočítané testové kritérium $t = 4,547$. Protože je vypočítaná hodnota $t = 4,547$ větší než hodnota kritická $t_{0,05} = 1,987$ odmítám nulovou hypotézu a přijímám hypotézu alternativní. Vypočítaný koeficient determinace $r_p^2 = 0,188$. Tento výsledek lze interpretovat tak, že trávení volného času ovlivňuje celoživotní vzdělávání přibližně z 19%.

Tab. 21 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H2

Proměnná	Korelace (Data DP)			
	Označ. korelace jsou významné na hlad. $p < ,05000$ N=91 (Celé případy vynechány u ChD)			
	Průměry	Sm.odch.	pod 1.1	obl. 2
pod 1.1	2,989011	0,833260	1,000000	0,434437
obl. 2	2,569431	0,562990	0,434437	1,000000

Obr. 19 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H2

- Ovlivňuje dosažené vzdělání trávení volného času?

Jaká je souvislost mezi dosaženým vzděláním a trávením volného času?

(souvislost mezi otázkou 2 a podoblastí 1.1)

H₃₀: Mezi dosaženým vzděláním a trávením volného času není vztah.

H_{3A}: Mezi dosaženým vzděláním a trávením volného času je vztah.

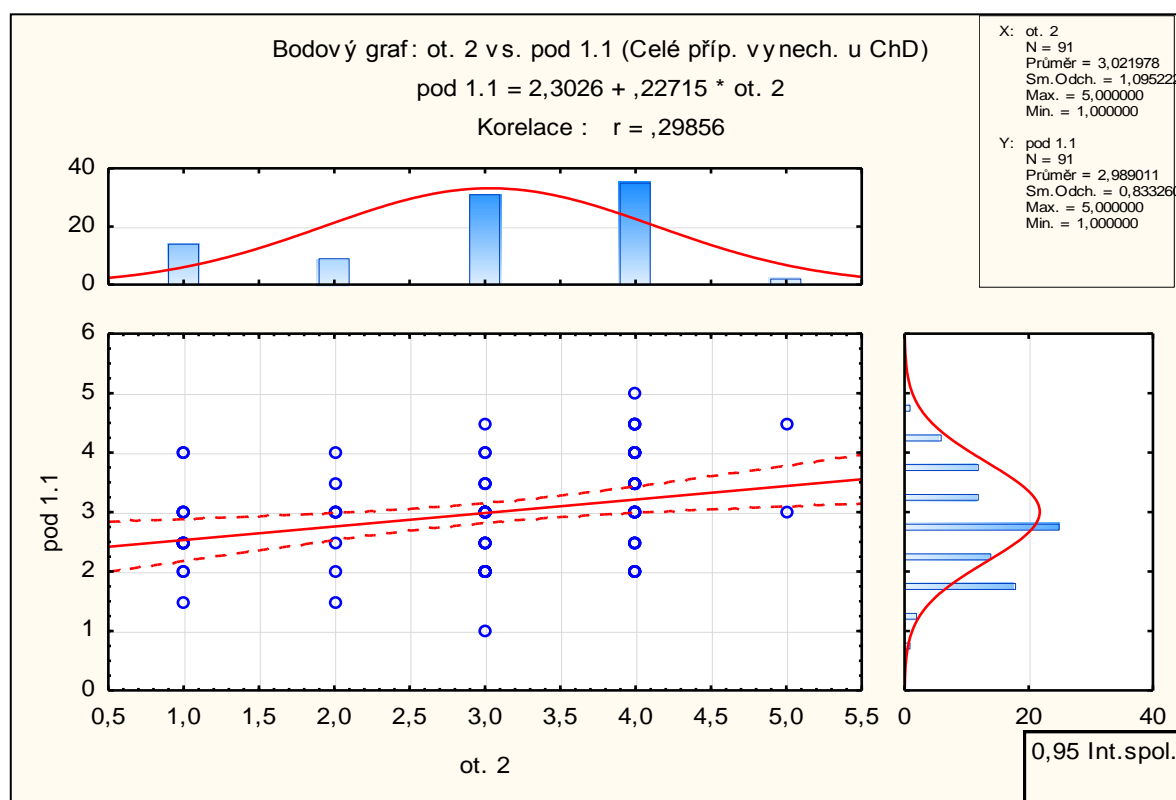
- Nezávisle proměnná: dosažené vzdělání
- Závisle proměnná: trávení volného času

U třetí hypotézy program *STATISTICA Base 10* vypočítal koeficient korelace $r = 0,299$. Vypočítanou hodnotu lze interpretovat jako nízkou závislost. Pro hodnocení koeficientu korelace používám vypočítané testové kritérium $t = 2,952$. Protože je vypočítaná hodnota $t = 2,952$ větší než hodnota kritická $t_{0,05} = 1,987$ odmítám nulovou hypotézu a přijímám hy-

potézu alternativní. Vypočítaný koeficient determinace $r_p^2 = 0,089$. Tento výsledek lze interpretovat tak, že dosažené vzdělání ovlivňuje trávení volného času přibližně jen z 9%.

Tab. 22 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H3

Proměnná	Korelace (Data DP)			
	Průměry	Sm.odch.	ot. 2	pod 1.1
ot. 2	3,021978	1,095222	1,000000	0,298559
pod 1.1	2,989011	0,833260	0,298559	1,000000

Obr. 20 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H3

- Ovlivňuje dosažené vzdělání celoživotní vzdělávání?

Jaká je souvislost mezi dosaženým vzděláním a celoživotním vzděláváním? (souvislost mezi otázkou 2 a oblastí 2)

H₄₀: Mezi dosaženým vzděláním a celoživotním vzděláváním není vztah.

H_{4A}: Mezi dosaženým vzděláním a celoživotním vzděláváním je vztah.

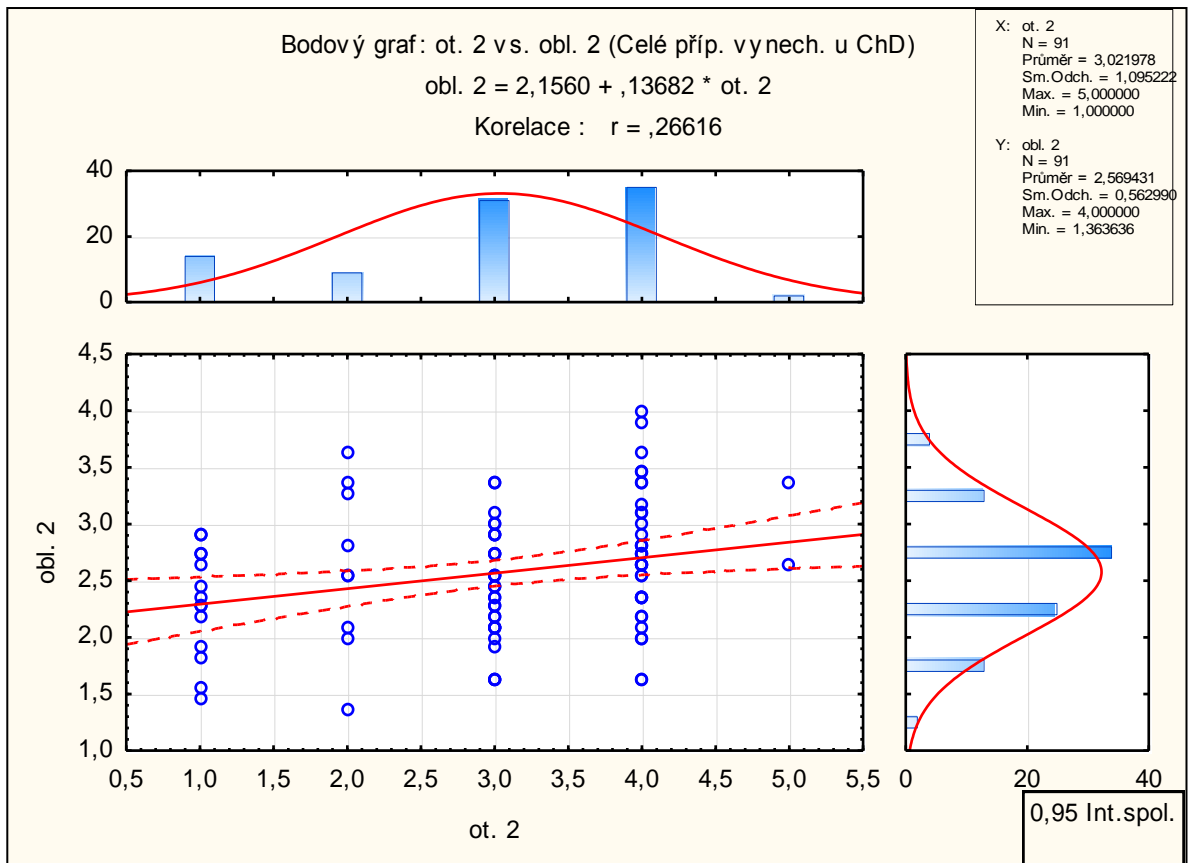
- Nezávisle proměnná: dosažené vzdělání

- Závisle proměnná: celoživotní vzdělávání

U čtvrté hypotézy program *STATISTICA Base 10* vypočítal koeficient korelace $r = 0,266$. Vypočítanou hodnotu lze interpretovat jako nízkou závislost. Pro hodnocení koeficientu korelace používám vypočítané testové kritérium $t = 2,604$. Protože je vypočítaná hodnota $t = 2,604$ větší než hodnota kritická $t_{0,05} = 1,987$ odmítám nulovou hypotézu a přijímám hypotézu alternativní. Vypočítaný koeficient determinace $r_p^2 = 0,071$. Tento výsledek lze interpretovat tak, že dosažené vzdělání ovlivňuje celoživotní vzdělávání přibližně jen ze 7%.

Tab. 23 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H4

Proměnná	Korelace (Data DP)			
	Průměry	Sm.odch.	ot. 2	obl. 2
ot. 2	3,021978	1,095222	1,000000	0,266159
obl. 2	2,569431	0,562990	0,266159	1,000000

Obr. 21 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H4

- Ovlivňuje množství volného času touhu k plnění volnočasových aktivit?

Jaká je souvislost mezi množstvím volného času a touhou k plnění volnočasových aktivit? (souvislost mezi otázkou 1 a podoblastí 1.2)

H₀: Mezi množstvím volného času a touhou k plnění volnočasových aktivit není vztah.

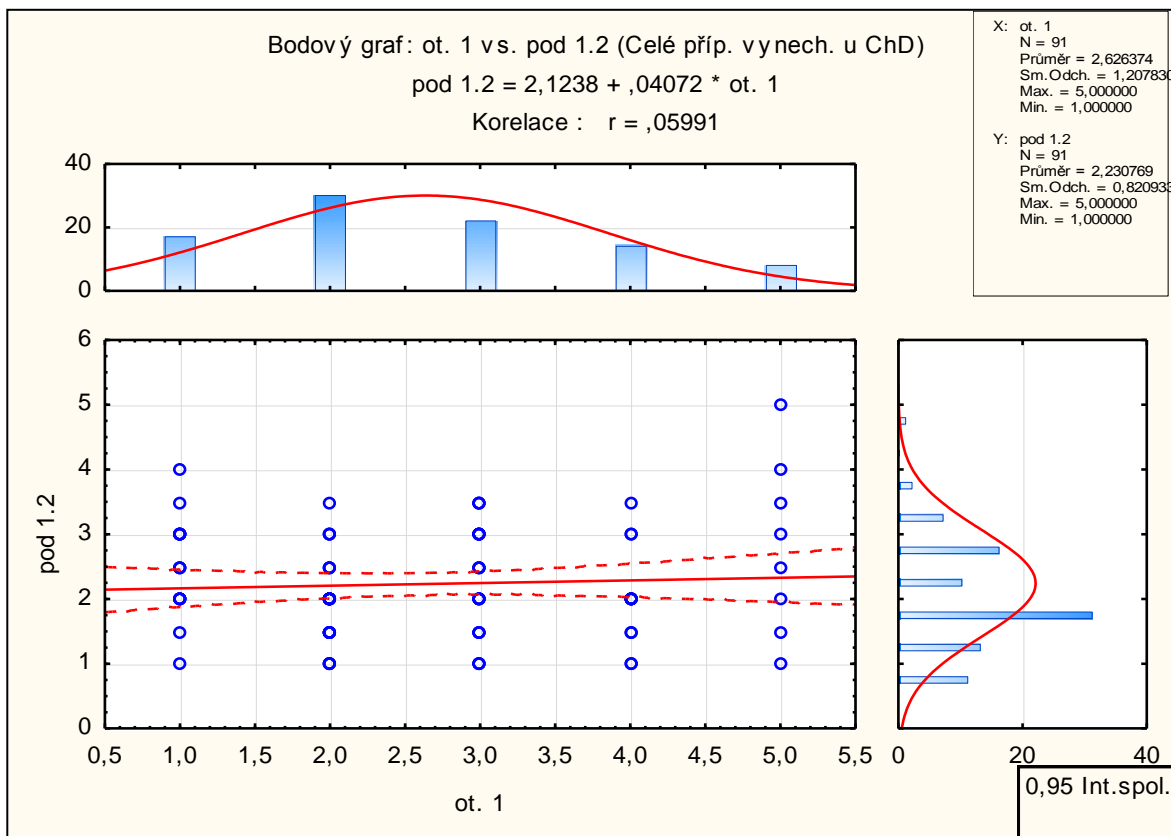
H_A: Mezi množstvím volného času a touhou k plnění volnočasových aktivit je vztah.

- Nezávisle proměnná: množství volného času
- Závisle proměnná: touha k plnění volnočasových aktivit

U páté hypotézy program *STATISTICA Base 10* vypočítal koeficient korelace $r = 0,060$. Vypočítanou hodnotu lze interpretovat jako velmi slabou závislost. Pro hodnocení koeficientu korelace používám vypočítané testové kritérium $t = 0,566$. Protože je vypočítaná hodnota $t = 0,566$ menší než hodnota kritická $t_{0,05} = 1,987$ přijímám nulovou hypotézu a odmítám hypotézu alternativní. Vypočítaný koeficient determinace $r_p^2 = 0,004$. Tento výsledek lze interpretovat tak, že množství volného času neovlivňuje touhu k plnění volnočasových aktivit ani z 1%.

Tab. 24 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H5

Proměnná	Korelace (Data DP)			
	Označ. korelace jsou významné na hlad. $p < ,05000$ N=91 (Celé případy vynechány u ChD)			
	Průměry	Sm.odch.	ot. 1	pod 1.2
ot. 1	2,626374	1,207830	1,000000	0,059908
pod 1.2	2,230769	0,820933	0,059908	1,000000

Obr. 22 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H5

- Ovlivňuje dosažené vzdělání touhu k plnění volnočasových aktivit?

Jaká je souvislost mezi dosaženým vzděláním a touhou k plnění volnočasových aktivit? (souvislost mezi otázkou 2 a podoblastí 1.2)

H₀: Mezi dosaženým vzděláním a touhou k plnění volnočasových aktivit není vztah.

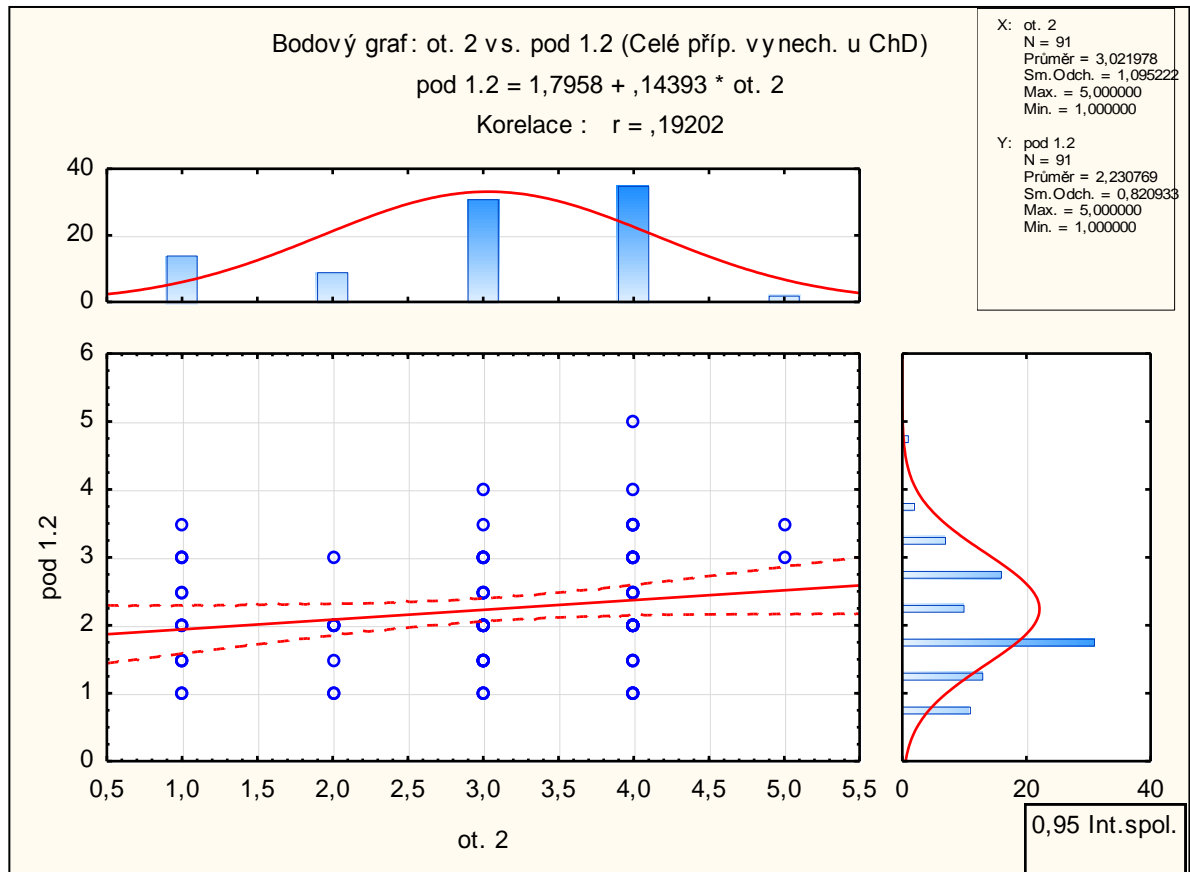
H_A: Mezi dosaženým vzděláním a touhou k plnění volnočasových aktivit je vztah.

- Nezávisle proměnná: dosažené vzdělání
- Závisle proměnná: touha k plnění volnočasových aktivit

U šesté hypotézy program *STATISTICA Base 10* vypočítal koeficient korelace $r = 0,192$. Vypočítanou hodnotu lze interpretovat jako velmi slabou závislost. Pro hodnocení koeficientu korelace používám vypočítané testové kritérium $t = 1,849$. Protože je vypočítaná hodnota $t = 1,849$ menší než hodnota kritická $t_{0,05} = 1,987$ přijímám nulovou hypotézu a odmítám hypotézu alternativní. Vypočítaný koeficient determinace $r_p^2 = 0,037$. Tento výsledek lze interpretovat tak, že dosažené vzdělání neovlivňuje touhu k plnění volnočasových aktivit ani z 1%.

Tab. 25 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H6

Proměnná	Korelace (Data DP)			
	Průměry	Sm.odch.	ot. 2	pod 1.2
ot. 2	3,021978	1,095222	1,000000	0,192024
pod 1.2	2,230769	0,820933	0,192024	1,000000

Obr. 23 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H6

➤ Ovlivňuje trávení volného času touhu k formálnímu vzdělávání?

Jaká je souvislost mezi trávením volného času a touhou se formálně vzdělávat? (souvislost mezi podoblastí 1.1 a podoblastí 2.1.2)

H7₀: Mezi trávením volného času a touhou k formálnímu vzdělávání není vztah.

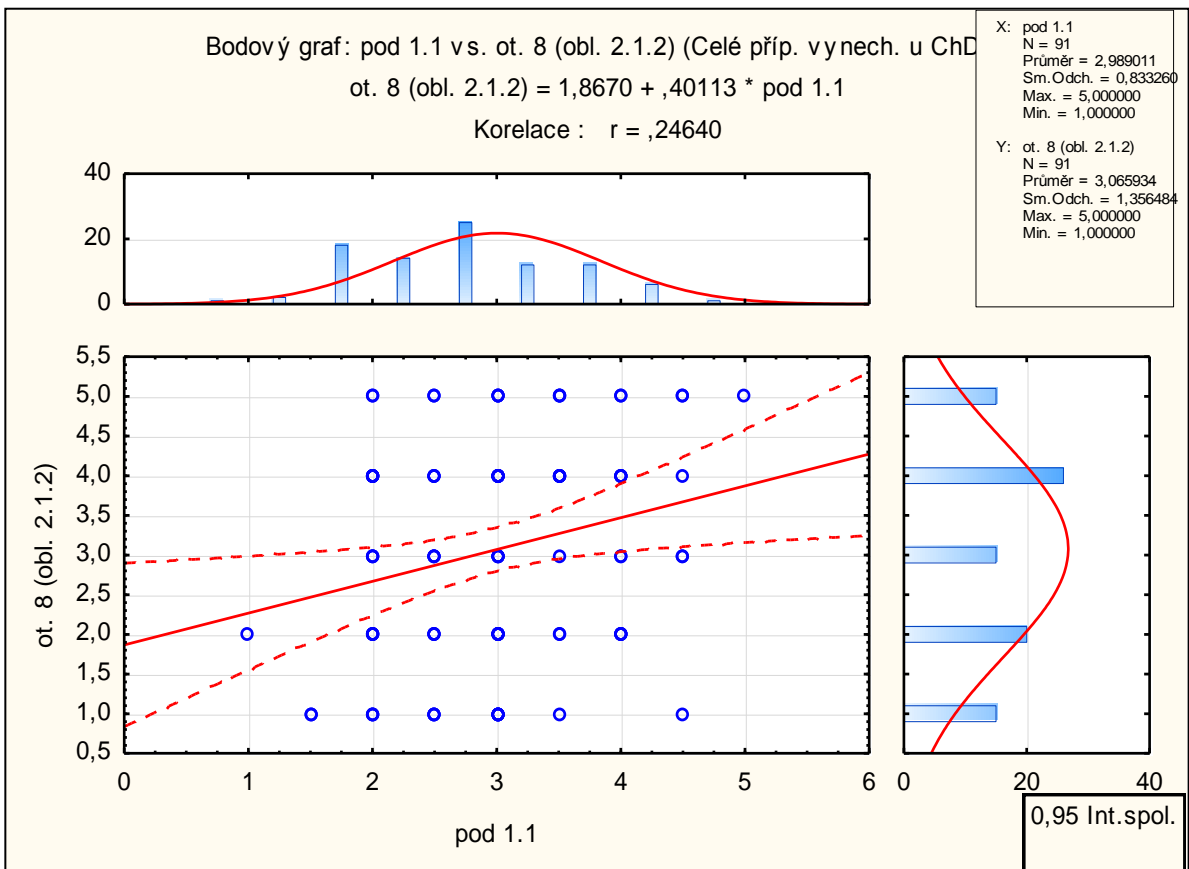
H7_A: Mezi trávením volného času a touhou k formálnímu vzdělávání je vztah.

- Nezávisle proměnná: trávení volného času
- Závisle proměnná: touha k formálnímu vzdělávání

U sedmé hypotézy program *STATISTICA Base 10* vypočítal koeficient korelace $r = 0,246$. Vypočítanou hodnotu lze interpretovat jako nízkou závislost. Pro hodnocení koeficientu korelace používám vypočítané testové kritérium $t = 2,396$. Protože je vypočítaná hodnota $t = 2,396$ větší než hodnota kritická $t_{0,05} = 1,987$ odmítám nulovou hypotézu a přijímám hypotézu alternativní. Vypočítaný koeficient determinace $r_p^2 = 0,061$. Tento výsledek lze interpretovat tak, že trávení volného času ovlivňuje touhu formálně se vzdělávat přibližně z 6%.

Tab. 26 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H7

Proměnná	Korelace (Data DP)			
	Průměry	Sm.odch.	pod 1.1	pod. 2.1.2
pod 1.1	2,989011	0,833260	1,000000	0,246403
pod. 2.1.2	3,065934	1,356484	0,246403	1,000000

Obr. 24 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H7

- Ovlivňuje aktivní účast na zájmové činnosti touhu vzdělávat se pomocí těchto činností?

Jaká je souvislost mezi aktivní účastí na zájmových činnostech a touhou vzdělávat se prostřednictvím těchto činností? (souvislost mezi podoblastí 2.2.2 a podoblastí 2.2.3)

H₀: Mezi aktivní účastí na zájmových činnostech a touhou vzdělávat se prostřednictvím těchto činností není vztah.

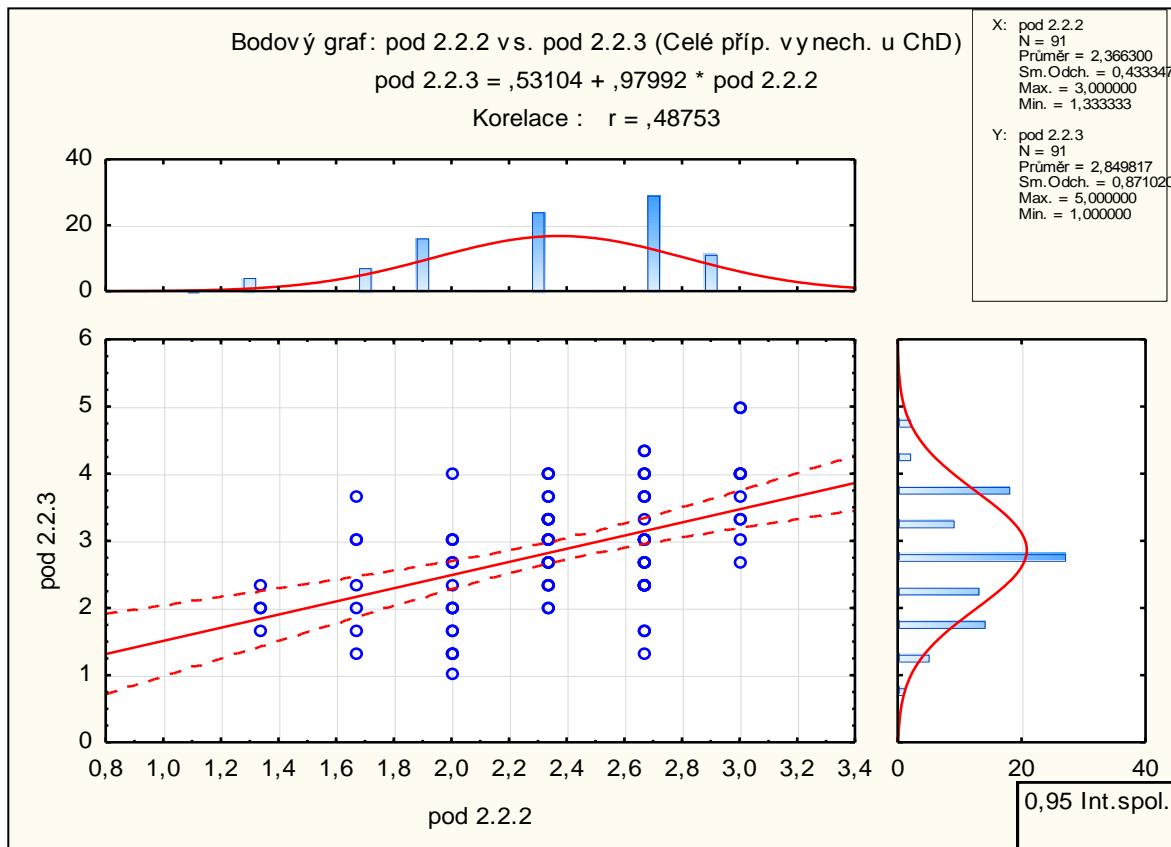
H_A: Mezi aktivní účastí na zájmových činnostech a touhou vzdělávat se prostřednictvím těchto činností je vztah.

- Nezávisle proměnná: aktivní zájmová činnost
- Záv. proměnná: touha vzdělávat se prostřednictvím aktivních zájmových činností

U osmé hypotézy program *STATISTICA Base 10* vypočítal koeficient korelace $r = 0,488$. Vypočítanou hodnotu lze interpretovat jako značnou závislost. Pro hodnocení koeficientu korelace používám vypočítané testové kritérium $t = 5,274$. Protože je vypočítaná hodnota $t = 5,274$ větší než hodnota kritická $t_{0,05} = 1,987$ odmítám nulovou hypotézu a přijímám hypotézu alternativní. Vypočítaný koeficient determinace $r_p^2 = 0,238$. Tento výsledek lze interpretovat tak, že aktivní účast na zájmových činnostech ovlivňuje touhu vzdělávat se prostřednictvím těchto činností přibližně z 24%.

Tab. 27 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H8

Proměnná	Korelace (Data DP)			
	Označ. korelace jsou významné na hlad. $p < ,05000$ N=91 (Celé případy vynechány u ChD)			
	Průměry	Sm.odch.	pod 2.2.2	pod 2.2.3
pod 2.2.2	2,366300	0,433347	1,000000	0,487525
pod 2.2.3	2,849817	0,871020	0,487525	1,000000

Obr. 25 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H8

- Ovlivňuje množství volného času neformální vzdělávání?

Jaká je souvislost mezi množstvím volného času a neformálním vzděláváním?

(souvislost mezi otázkou 1 a podoblastí 2.2)

H₀: Mezi množstvím volného času a neformálním vzděláváním není vztah.

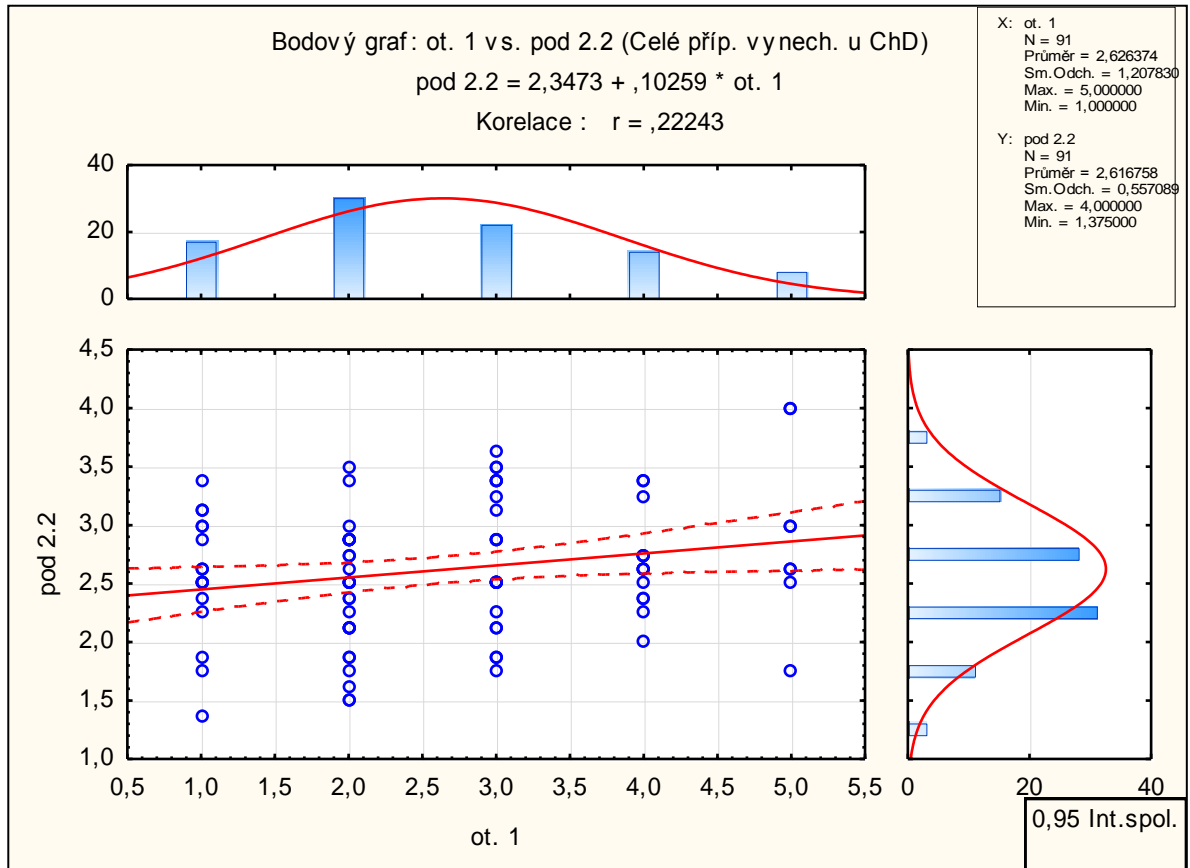
H_A: Mezi množstvím volného času a neformálním vzděláváním je vztah.

- Nezávisle proměnná: množství volného času
- Závisle proměnná: neformální vzdělávání

U deváté hypotézy program *STATISTICA Base 10* vypočítal koeficient korelace $r = 0,222$. Vypočítanou hodnotu lze interpretovat jako nízkou závislost. Pro hodnocení koeficientu korelace používám vypočítané testové kritérium $t = 2,151$. Protože je vypočítaná hodnota $t = 2,151$ větší než hodnota kritická $t_{0,05} = 1,987$ odmítám nulovou hypotézu a přijímám hypotézu alternativní. Vypočítaný koeficient determinace $r_p^2 = 0,049$. Tento výsledek lze interpretovat tak, že množství volného času ovlivňuje neformální vzdělávání přibližně jen z 5%.

Tab. 28 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H9

Proměnná	Korelace (Data DP)			
	Průměry	Sm.odch.	ot. 1	pod 2.2
ot. 1	2,626374	1,207830	1,000000	0,222427
pod 2.2	2,616758	0,557089	0,222427	1,000000

Obr. 26 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H9

➤ Ovlivňuje dosažené vzdělání neformální vzdělávání?

Jaká je souvislost mezi dosaženým vzděláním a neformálním vzděláváním?

(souvislost mezi otázkou 2 a podoblastí 2.2)

H10₀: Mezi dosaženým vzděláním a neformálním vzděláváním není vztah.

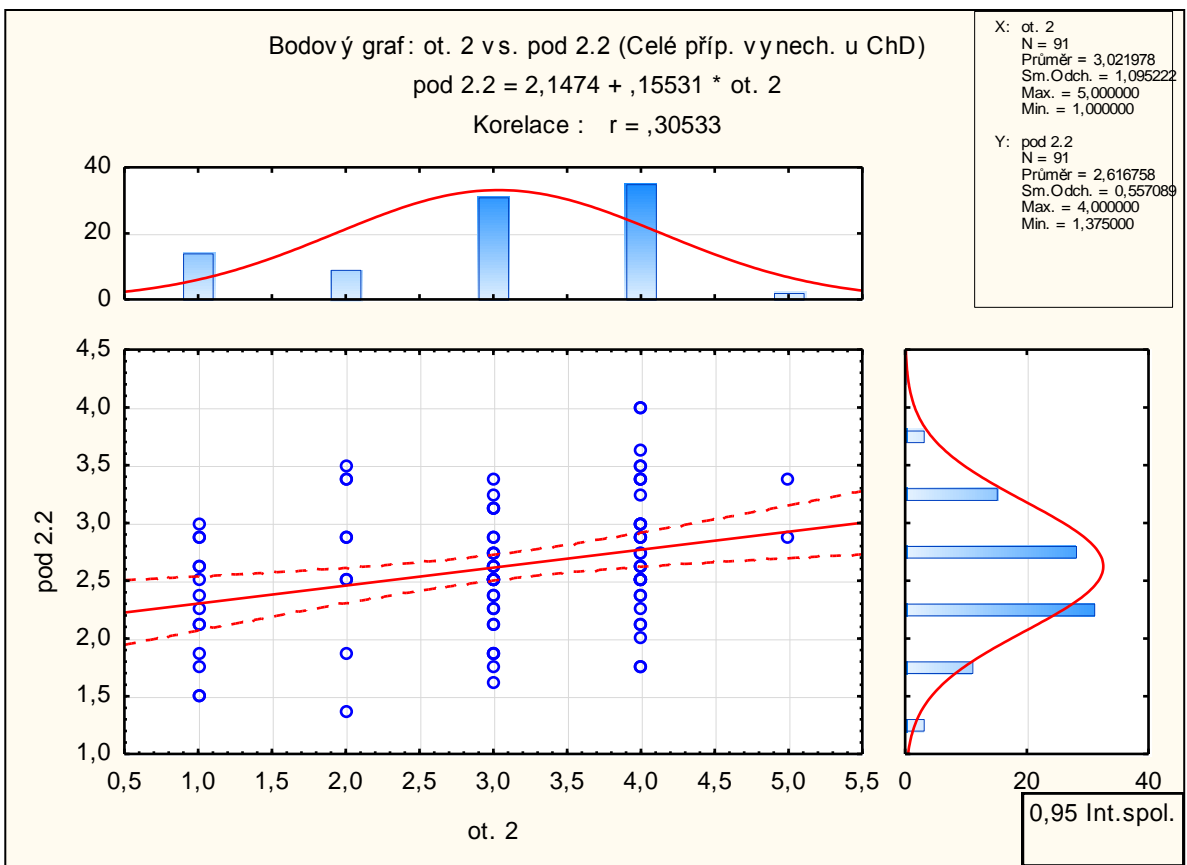
H10_A: Mezi dosaženým vzděláním a neformálním vzděláváním je vztah.

- Nezávisle proměnná: dosažené vzdělání
- Závisle proměnná: neformální vzdělávání

U desáté hypotézy program *STATISTICA Base 10* vypočítal koeficient korelace $r = 0,305$. Vypočítanou hodnotu lze interpretovat jako nízkou závislost. Pro hodnocení koeficientu korelace používám vypočítané testové kritérium $t = 3,019$. Protože je vypočítaná hodnota $t = 3,019$ větší než hodnota kritická $t_{0,05} = 1,987$ odmítám nulovou hypotézu a přijímám hypotézu alternativní. Vypočítaný koeficient determinace $r_p^2 = 0,093$. Tento výsledek lze interpretovat tak, že dosažené vzdělání ovlivňuje neformální vzdělávání přibližně jen z 9%.

Tab. 29 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H10

Proměnná	Korelace (Data DP)			
	Průměry	Sm.odch.	ot. 2	pod 2.2
ot. 2	3,021978	1,095222	1,000000	0,305332
pod 2.2	2,616758	0,557089	0,305332	1,000000

Obr. 27 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H10

5.2 Interpretace výsledků výzkumu

Cílem kapitoly je interpretace získaných výsledků pomocí položek v dotazníku a ověřených hypotéz.

- **interpretace získaných výsledků pomocí položek v dotazníku**

Máte dostatek volného času? U otázky č. 1 je průměrná hodnota odpovědí 2,63. To vypovídá o tom, že respondenti nejčastěji uvádějí odpověď, že volný čas mají, ale jen některé dny v týdnu nebo o víkendu. *Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?* Průměr otázky č. 2 je 3,02. Tato otázka vypovídá o tom, že nejvyšší počet zaměstnanců má středoškolské vzdělání bez maturity či s maturitou. *Provozujete ve volném čase aktivně některé ze zájmových činností?* Otázka č. 3 má výsledný průměr 3,04. Dotazovaní uvádějí, že většinou, středně či občas provozují ve volném čase aktivně některé ze zájmových činností. *Trávíte svůj volný čas odpočinkovou a rekreační činností?* Výsledný průměr otázky č. 4 je 2,93. Tento výsledek značí, že se odpovědi příliš nelišily od předchozí otázky a nejčastěji jsou opět voleny možnosti většinou, středně, občas. *Toužíte se ve volném čase více věnovat zájmovým činnostem?* U otázky č. 5 je průměr 2,31. Lze tedy konstatovat, že respondenti se spíše touží věnovat více zájmovým činnostem, protože nejčastěji volí odpověď spíše ano. *Toužíte volný čas trávit spíše odpočinkovými a rekreačními činnostmi?* Otázka č. 6 má výsledný průměr hodnoty odpovědí 2,15. Odpovědi se opět mnoho nelišily od předchozí otázky a dotazovaní volí nejčastěji odpověď spíše ano. *Vzděláváte se při zaměstnání formálně v rámci školských systémů?* Výsledný průměr této otázky č. 7 je 1,77. Dotazovaní se ve většině případů nechtějí formálně vzdělávat při zaměstnání v rámci školských systémů. *Toužíte se při zaměstnání ve svém volném čase vzdělávat formálně v rámci školských systémů?* Otázka č. 8 má průměr 3,07. Dospělí volili téměř rovnoměrně všechny možnosti ano, spíše ano, nevím, spíše ne, ne. *Jste aktivní občan a podílíte se na veřejném životě?* U této otázky č. 9 je průměr 3,19. Odpovědi se opět příliš nelišily od předchozí otázky. *Provozujete aktivně kulturní zájmovou činnost?* Průměr otázky č. 10 je 2,65. Lze konstatovat, že dotazovaní téměř vůbec neprovozují tuto činnost. *Provozujete aktivně sportovní zájmovou činnost?* U otázky č. 11 je průměrná hodnota odpovědí 1,85. Respondenti tedy provozují spíše nepravidelně tuto činnost. *Navštěvujete aktivně kurzy cizích jazyků?* Výsledný průměr otázky č. 12 je 2,60. Dotazovaní ve většině případů vůbec nenavštěvují kurzy cizích jazyků. *Toužíte se aktivně vzdělávat kulturní zájmovou činností?* Otázka č. 13 má průměr 3,45. Podle tohoto průměru lze potvrdit, že se zaměstnanci spíše nechtějí vzdělávat

kulturní a zájmovou činností. *Toužíte se aktivně vzdělávat prostřednictvím sportovní zájmové činnosti?* U otázky č. 14 je průměr 2,41. Znamená to, že respondenti spíše touží po aktivním vzdělávání prostřednictvím sportovní zájmové činnosti. *Toužíte se aktivně vzdělávat pomocí kurzů cizích jazyků?* Průměrný výsledek otázky č. 15 je 2,69. Odpovědi jsou podobné jako u předchozí otázky, což znamená, že se dotazovaní spíše touží vzdělávat pomocí kurzů cizích jazyků. *Účastníte se odborného profesního vzdělávání?* Otázka č. 16 má průměr 2,10. Tato hodnota vypovídá, že se zaměstnanci odborného profesního vzdělávání účastní, ale nejvíce z nich jen nepravidelně. *Vzděláváte se záměrně informálním neorganizovaným sebevzděláváním?* U poslední otázky č. 17 je průměrná hodnota odpovědi 2,50. Tento výsledek značí, že se většina respondentů spíše záměrně vzdělává informálním neorganizovaným sebevzděláváním.

- **interpretace získaných výsledků pomocí ověřených hypotéz**

Vyhodnocení dílčích výzkumných cílů a hypotéz je provedeno v předchozí kapitole, zde je shrnutí podstatných tvrzení (platnosti hypotéz).

H1 Mezi množstvím volného času a celoživotním vzděláváním není vztah.

Pomocí výpočtů a ověřování výsledků v předchozí kapitole přijímám tuto nulovou hypotézu a odmítám hypotézu alternativní. Nelze tedy tvrdit, že množství volného času ovlivňuje celoživotní vzdělávání. Pro zjištění takového tvrzení posloužily v dotazníku otázky č. 1 a 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 (souvislost mezi otázkou 1 a oblastí 2).

H2 Mezi trávením volného času a celoživotním vzděláváním je vztah.

Pomocí výpočtů a ověřování výsledků v předchozí kapitole přijímám alternativní hypotézu a odmítám nulovou hypotézu. Lze tedy tvrdit, že trávení volného času značně ovlivňuje celoživotní vzdělávání. Pro zjištění tohoto tvrzení byly použity v dotazníku otázky č. 3, 4 a 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 (souvislost mezi podoblastí 1.1 a oblastí 2).

H3 Mezi dosaženým vzděláním a trávením volného času je vztah.

Pomocí výpočtů a ověřování výsledků v předchozí kapitole přijímám alternativní hypotézu a odmítám hypotézu nulovou. Mezi dosaženým vzděláním a trávením volného času je nízká závislost. Pro zjištění tohoto tvrzení byly použity v dotazníku otázky č. 2 a 3, 4 (souvislost mezi otázkou 2 a podoblastí 1.1).

H4 Mezi dosaženým vzděláním a celoživotním vzděláváním je vztah.

Pomocí výpočtů a ověřování výsledků v předchozí kapitole přijímám alternativní hypotézu a odmítám hypotézu nulovou. Mezi dosaženým vzděláním a celoživotním vzděláváním je nízká závislost. Pro zjištění takového tvrzení posloužily v dotazníku otázky č. 2 a 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 (souvislost mezi otázkou 2 a oblastí 2).

H5 Mezi množstvím volného času a touhou k plnění volnočasových aktivit není vztah.

Pomocí výpočtů a ověřování výsledků v předchozí kapitole přijímám tuto nulovou hypotézu a odmítám hypotézu alternativní. Nelze tedy tvrdit, že množství volného času ovlivňuje touhu k plnění volnočasových aktivit. Pro zjištění tohoto tvrzení byly použity v dotazníku otázky č. 1 a 5, 6 (souvislost mezi otázkou 1 a podoblastí 1.2).

H6 Mezi dosaženým vzděláním a touhou k plnění volnočasových aktivit není vztah.

Pomocí výpočtů a ověřování výsledků v předchozí kapitole přijímám tuto nulovou hypotézu a odmítám hypotézu alternativní. Nelze tedy tvrdit, že dosažené vzdělání ovlivňuje touhu k plnění volnočasových aktivit. Pro zjištění takového tvrzení posloužily v dotazníku otázky č. 2 a 5, 6 (souvislost mezi otázkou 2 a podoblastí 1.2).

H7 Mezi trávením volného času a touhou k formálnímu vzdělávání je vztah.

Pomocí výpočtů a ověřování výsledků v předchozí kapitole přijímám alternativní hypotézu a odmítám hypotézu nulovou. Mezi trávením volného času a touhou k formálnímu vzdělávání je nízká závislost. Pro zjištění tohoto tvrzení byly použity v dotazníku otázky č. 3, 4 a 8 (souvislost mezi podoblastí 1.1 a podoblastí 2.1.2).

H8 Mezi aktivní účastí na zájmových činnostech a touhou vzdělávat se prostřednictvím těchto činností je vztah.

Pomocí výpočtů a ověřování výsledků v předchozí kapitole přijímám alternativní hypotézu a odmítám hypotézu nulovou. Lze tedy tvrdit, že aktivní účast na zájmových činnostech značně ovlivňuje touhu vzdělávat se prostřednictvím těchto činností. Pro zjištění tohoto tvrzení byly použity v dotazníku otázky č. 10, 11, 12 a 13, 14, 15 (souvislost mezi podoblastí 2.2.2 a podoblastí 2.2.3).

H9 Mezi množstvím volného času a neformálním vzděláváním je vztah.

Pomocí výpočtů a ověřování výsledků v předchozí kapitole přijímám alternativní hypotézu a odmítám hypotézu nulovou. Mezi množstvím volného času a neformálním vzděláváním

je nízká závislost. Pro zjištění takového tvrzení posloužily v dotazníku otázky č. 1 a 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 (souvislost mezi otázkou 1 a podoblastí 2.2).

H10 Mezi dosaženým vzděláním a neformálním vzděláváním je vztah.

Pomocí výpočtů a ověřování výsledků v předchozí kapitole přijímám alternativní hypotézu a odmítám hypotézu nulovou. Mezi dosaženým vzděláním a neformálním vzděláváním je nízká závislost. Pro zjištění takového tvrzení posloužily v dotazníku otázky č. 2 a 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 (souvislost mezi otázkou 2 a podoblastí 2.2).

5.3 Shrnutí výsledků výzkumu

Při zpracovávání položek dotazníku mě některé výsledky výzkumu pozitivně překvapily, jiné zase naopak zklamaly. Nečekal jsem, že zrovna první otázka zkoumající dostatek volného času respondentů vyzní tak velmi kladně. Celkově z výsledků vyplývá, že populace má dostatek volného času pro své činnosti. Nejpočetnější skupina 33% má sice volný čas jen některé dny v týdnu a za ní následující skupina 24% jen o víkendu, ale značná část 19% zaměstnanců má volný čas denně. Při teoretických předpokladech, kdy dnešní člověk jen pracuje, vydělává, obstarává, zařizuje a získává hmotný majetek, jsem takový výsledek nepředpokládal, neboť nekoresponduje s teorií diplomové práce. Dotazovaní provozují dle výsledků výzkumu ve volném čase zájmové činnosti v průměrném množství, ale touží se jim věnovat většina zkoumaných osob. Stejný výsledek vyplývá z následující položky dotazníku, kde respondenti uvádějí, zda tráví svůj volný čas rekreační a zájmovou činností. Naprostá většina tedy opět touží volný čas trávit odpočinkovou a rekreační činností. Tyto výsledky, které se pohybují v mezích středních hodnot, jsem očekával, jakož i zvýšenou touhu po těchto činnostech, protože v podstatě korespondují s teorií. Celých 77% společnosti se při zaměstnání formálně nevzdělává v rámci školských systémů, 23% naopak ano. U této otázky jsem čekal rozdíl výsledků menší, zejména z těch důvodů, že je snahou dnešní společnosti a také módním trendem zvyšovat si své dosažené vzdělání. Touha po tomto vzdělávání je opět dle výsledků v rámci spíše menšiny. Položka dotazníku posuzující aktivní občanství respondentů se kloní také spíše k pasivitě. Z výsledků otázky zkoumající provozování aktivní kulturní zájmové činnosti dotazovaných, vyplývá početná skupina 68%, která tuto činnost vůbec neprovozuje, přičemž ji většina ani provozovat netouží. Naopak u položky zjišťující aktivní účast na sportovní zájmové činnosti uvádí 56% zaměstnanců, že sportuje nepravidelně a 30% pravidelně, což je velmi podstatné pro zdravý životní styl.

Velmi negativně mě překvapily výsledky položky, která zjišťuje, zda se zaměstnanci aktivně účastní jazykových kurzů. Naprosto překvapující číslo, tedy 75% dotazovaných vůbec nenavštěvuje kurzy cizích jazyků, naopak jen 14% je navštěvuje pravidelně. Takový výsledek jsem vůbec nepředpokládal. Cizí jazyk je zvláště v dnešní době nutností. Globalizace, neomezený mezinárodní pohyb služeb a osob nás musí nutit k neustálému vzdělávání v rámci cizích jazyků. Předpokládal jsem aspoň třetinovou aktivní účast na kurzech cizích jazyků. Na otázku zda se dotazovaní touží aktivně vzdělávat pomocí jazykových kurzů, odpověděla necelá polovina zaměstnanců kladně. Velká skupina, bezmála 36% osob se vůbec neúčastní odborného profesního vzdělávání, což je zarážející. Zřejmě je to způsobeno tíživou finanční situací některých podniků. Naopak 27% se tohoto vzdělávání účastní pravidelně a 37% nepravidelně. Většina respondentů se spíše vzdělává záměrně informálním neorganizovaným sebevzděláváním.

Z vyhodnocování dílčích výzkumných cílů vyplývá, že značnou závislost lze interpretovat mezi trávením volného času a celoživotním vzděláváním. Prakticky to znamená, že ten kdo se aktivně účastní zájmových činností má tendenci a touží se celoživotně vzdělávat. Značná závislost je také mezi aktivní účastí na zájmových činnostech a touhou vzdělávat se prostřednictvím těchto činností. Tato závislost značí, že člověk aktivně se účastní zájmových činností se touží vzdělávat pomocí těchto činností. Značná závislost mezi dosaženým vzděláním a neformálním vzděláváním udává, že lidé s vyšším vzděláním se více neformálně vzdělávají než lidé s nižším vzděláním, což opět koresponduje s teoretickou částí diplomové práce.

Nízkou závislost lze tlumočit mezi množstvím volného času a celoživotním vzděláváním. Znamená to, že respondenti s dostatečným množstvím volného času se více celoživotně vzdělávají než respondenti, kteří volný čas nemají. Nízká závislost je mezi dosaženým vzděláním a trávením volného času. Dotazovaní s vyšším vzděláním tráví častěji aktivně volný čas než dotazovaní s nižším vzděláním. Nízká závislost mezi dosaženým vzděláním a celoživotním vzděláváním udává, že zaměstnanci s vyšším vzděláním se častěji aktivně účastní celoživotního vzdělávání a touží po tomto vzdělávání než zaměstnanci s nižším vzděláním. Nízká závislost mezi trávením volného času a touhou se formálně vzdělávat značí, že lidé, kteří aktivně provozují zájmové a rekreační činnosti se pomocí těchto činností chtějí i vzdělávat. Nízká závislost mezi množstvím volného času a neformálním vzděláváním vypovídá o tom, že respondenti s dostatečným množstvím volného času se více neformálně vzdělávají než respondenti, kteří volný čas nemají.

Velmi slabá závislost je mezi množstvím volného času a touhou k plnění volnočasových aktivit. Znamená to, že dostatečné množství volného času neovlivňuje touhu zaměstnanců k plnění zájmových a rekreačních aktivit. Velmi slabá závislost mezi dosaženým vzděláním a touhou k plnění volnočasových aktivit udává, že vyšší vzdělání zaměstnanců neovlivňuje jejich touhu po trávení volného času zájmovými a odpočinkovými činnostmi, což také nekoresponduje s teorií diplomové práce.

Z vyhodnocení popsanych dílčích výzkumných cílů lze vyvodit, že aktivní trávení volného času a dostatečné množství volného času pozitivně ovlivňují celoživotní vzdělávání zaměstnanců a touhu po tomto vzdělávání. Lze tedy přijat tvrzení, že volný čas motivuje zaměstnance k celoživotnímu vzdělávání.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce na téma Volný čas jako faktor působící na motivaci zaměstnanců k celoživotnímu vzdělávání bylo v teoretické části práce seznámit širokou veřejnost s perspektivou a problematikou motivace vzdělávání dospělých a volného času, s vymezením definic volného času, strukturou volnočasových aktivit a vzdělávacím aspektem volného času. Hlavním úkolem bylo přinést čtenářům základní fakta o vzdělávání dospělých a těžiště práce tvořil popis triády forem vzdělávání, které jsou chápány jako základ celoživotního učení člověka, s trendy ve vzdělávání dospělých v České republice. Cílem praktické části mé diplomové práce bylo na základě dotazníkového šetření získat informace o tom, zda volný čas motivuje zaměstnance k celoživotnímu vzdělávání. Myslím, že zde mohu potvrdit, že všechny tyto stanovené cíle byly splněny.

Ze získaných dat dotazníkového šetření jsem provedl vyhodnocení položek, cílů výzkumu, interpretaci a shrnutí výsledků výzkumu. Při ověřování výsledků výzkumu jsem dospěl k závěru, že tři stanovené hypotézy se potvrdily značnou závislostí mezi zkoumanými jevy, pět hypotéz se potvrdilo nízkou závislostí mezi zkoumanými jevy a dvě hypotézy se nepotvrdily, protože mezi zkoumanými jevy byla jen velmi slabá závislost.

Výzkumným problémem diplomové práce bylo zjistit, zda motivuje volný čas zaměstnance k celoživotnímu vzdělávání. Z vyhodnocení dílčích výzkumných cílů vyplynulo, že aktivní trávení volného času a dostatečné množství volného času značně pozitivně ovlivňují celoživotní vzdělávání zaměstnanců a touhu po tomto vzdělávání. Lze tedy konstatovat, že volný čas je důležitým faktorem, který se podílí na motivaci dospělého člověka k celoživotnímu vzdělávání.

Troufám si tvrdit, že diplomová práce bude přínosná pro praxi souhrnným zmapováním aktivit, které provozují a touží ve svém volném čase zaměstnanci provozovat z pohledu celoživotního vzdělávání v závislosti na množství volného času a dosaženém vzdělání. Výsledky výzkumu mohou využít personalisté organizací, kteří chtějí nabídnout svým zaměstnancům různé bonusy v podobě účasti na kurzech celoživotního vzdělávání. Může se jednat například o nabídku jazykových kurzů, sportovních, kulturních, rekreačních aktivit, apod. Výsledků výzkumu by bylo možné využít také pro účely městského či krajského zastupitelstva, kterému by mohly posloužit jako podklad k finanční podpoře různých zájmových a vzdělávacích center či projektů zaměřených svou činností na volný čas a celoživotní vzdělávání.

Za užitečné řešení zkoumaného problému v budoucnosti bych považoval srovnání získaných dat v rámci různých krajů či zemí, čímž bych mohl zjistit odlišnosti v touhách a trávení volnočasových aktivit v rámci celoživotního vzdělávání na různých zkoumaných místech.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BAREŠOVÁ, Andrea, 2003. *E-learning ve vzdělávání dospělých*. Praha: VOX. ISBN 80-86324-27-2.
- BENEŠ, Milan, 1997. *Úvod do Andragogiky*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-7184-381-4.
- BENEŠ, Milan, 2003. *Andragogika: teoretické základy*. Praha: EUROLEX Bohemia. ISBN 80-86432-23-8.
- ČAČKA, Otto, 2001. *Nástin psychologie I: pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-94-X.
- FARKOVÁ, Marie, 2008. *Vybrané kapitoly z psychologie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. ISBN 978-80-86723-64-8.
- GREGAR, Aleš, 2001. *Personální řízení I: vybrané kapitoly*. 2. vydání, Zlín: UTB ve Zlíně. ISBN 80-7318-045-6.
- HARTL, Pavel, 1993. *Psychologický slovník*. Praha: Budka. ISBN 80-90 15 49-0-5.
- HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.
- HRADEČNÁ, Marie et al., 1998. *Vybrané problémy sociální pedagogiky*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-7184-015-7.
- CHRÁSKA, Miroslav. 2007. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JANIŠ, Karel, 2009. *Úvod do problematiky volného času*. Opava: Slezská univerzita v Opavě. ISBN 978-80-7248-530-7.
- JEHLIČKA, Vladimír et al., 2008. *Média a vzdělávání 2008*. Praha: Vysoká škola hotelová v Praze. ISBN EAN 978-80-86578-85-9.
- KLAPILOVÁ, Světla, 2000. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-7067-669-8.
- KOHOUTEK, Rudolf et al., 1998. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-7204-064-2.

- KRAUS, Blahoslav et al., 2001. *ČLOVĚK – PROSTŘEDÍ – VÝCHOVA*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- LOUŠKA, Jan a Jolana NOVÁKOVÁ, 2008. *Pedagogika a psychologie*. Praha: ČSOP. ISBN 978-80-87221-01-3.
- MUSIL, Jiří, V, 1999. *Speciální psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0008-1.
- NĚMEC, Jiří et al., 2002. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času: pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-012-3.
- PÁVKOVÁ, Jiřina et al., 2002. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 80-7178-711-6.
- PLAMÍNEK, Jiří, 2007. *Tajemství motivace*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1991-7.
- PLAMÍNEK, Jiří, 2010. *Vzdělávání dospělých*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3235-0.
- PRŮCHA, Jan et al., 2001. *Pedagogický slovník*. 3. vydání, Praha: Portál. ISBN 80-7178-579-2.
- PRŮCHA, Jan, 1999. *Vzdělávání a školství ve světě*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-290-4.
- PODŠKUBKOVÁ, Jaroslava et al., 2006. *Didaktika distančního vzdělávání v prostředí vysoké školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1541-0.
- PŘADKA, Milan, 2002. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-2033-4.
- RABUŠICOVÁ, Milada et al., 2008. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4779-2.
- ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-48-6.
- ŠERÁK, Michal a Miroslava DVOŘÁKOVÁ, 2009. *Kapitoly z teorie a praxe vzdělávání dospělých*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze. ISBN 978-80-213-2001-7.
- ŠULEŘ, Oldřich, 2009. *100 klíčových manažerských technik: komunikování, vedení lidí, rozhodování a organizování*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-2173-3.
- ŠVEC, Vlastimil a Karla HRBÁČKOVÁ, 2007. *Průvodce metodologií pedagogického výzkumu: pracovní sešit*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. ISBN 978-80-7318-547-3.

VANĚK, Jindřich, 2008. *E-learning, jedna z cest k moderním formám vzdělávání*. Opava: Slezská univerzita v Opavě. ISBN 978-80-7248-471-3.

VODÁK, Josef a Alžběta KUCHARČÍKOVÁ, 2007. *Efektivní vzdělávání zaměstnanců*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1904-7.

ZLÁMALOVÁ, Helena, 2008. *Distanční vzdělávání a eLearning*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-56-3.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod.	A podobně
Aj.	A jiné
Atd.	A tak dále
BOZP	Bezpečnost a ochrana zdraví při práci
cca.	Přibližně
CD	Kompaktní disk
ČR	Česká republika
CD-ROM	Kompaktní disk s pamětí
DiV	Distanční vzdělávání
DVD-ROM	Digitální video disk s pamětí
EU	Evropská unie
e-learning	Vzdělávací proces využívající informační a komunikační technologie
e-mail	Elektronická pošta
e-reading	Elektronické čtení
Facebook	Sociální internetová síť
ICQ	I Seek you – hledám tě, program umožňující komunikaci v reálném čase
Internet	Mezinárodní informační síť
Intranet	Podniková informační síť
Kap.	Kapitola
Např.	Například
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
On-line	Stav připojení k informační síti
Off-line	Absence připojení k informační síti
Příp.	Případně

Popř.	Popřípadě
Skype	Program poskytující telefonování a video-hovory pomocí internetu
Tj.	To je
TV	Televize
Twitter	Sociální internetová síť
Tzn.	To znamená
UNESCO	Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu
Viz.	Odkaz na jinou stránku
ZUŠ	Základní umělecká škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Dostatek volného času	60
Obr. 2 Dosažené vzdělání	61
Obr. 3 Provozování zájmových činností	62
Obr. 4 Trávení volného času odpočinkovou a rekreační činností	63
Obr. 5 Touha věnovat se zájmovým činnostem	64
Obr. 6 Touha trávit volný čas odpočinkovými a rekreačními činnostmi	65
Obr. 7 Účast na formálním vzdělávání při zaměstnání	66
Obr. 8 Touha po formálním vzdělávání	67
Obr. 9 Participace na veřejném životě	68
Obr. 10 Aktivní účast na kulturní a zájmové činnosti	69
Obr. 11 Aktivní účast na sportovní zájmové činnosti	70
Obr. 12 Aktivní účast na kurzech cizích jazyků	71
Obr. 13 Touha po aktivním kulturním vzdělávání	72
Obr. 14 Touha po aktivním vzdělávání prostřednictvím sportovní činnosti	73
Obr. 15 Touha po aktivním vzdělávání pomocí jazykových kurzů	74
Obr. 16 Účast na odborném profesním vzdělávání	75
Obr. 17 Záměrné informální vzdělávání	76
Obr. 18 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H1	78
Obr. 19 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H2	80
Obr. 20 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H3	81
Obr. 21 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H4	82
Obr. 22 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H5	84
Obr. 23 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H6	85
Obr. 24 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H7	86
Obr. 25 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H8	88

Obr. 26 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H9	89
Obr. 27 Grafy výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H10	90

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Přehled oblastí a zaměření otázek dotazníku	56
Tab. 2 Dostatek volného času	60
Tab. 3 Dosažené vzdělání	61
Tab. 4 Provozování zájmových činností	62
Tab. 5 Trávení volného času odpočinkovou a rekreační činností	63
Tab. 6 Touha věnovat se zájmovým činnostem	64
Tab. 7 Touha trávit volný čas odpočinkovými a rekreačními činnostmi	65
Tab. 8 Účast na formálním vzdělávání při zaměstnání	66
Tab. 9 Touha po formálním vzdělávání	67
Tab. 10 Participace na veřejném životě	68
Tab. 11 Aktivní účast na kulturní a zájmové činnosti	69
Tab. 12 Aktivní účast na sportovní zájmové činnosti	69
Tab. 13 Aktivní účast na kurzech cizích jazyků	70
Tab. 14 Touha po aktivním kulturním vzdělávání	71
Tab. 15 Touha po aktivním vzdělávání prostřednictvím sportovní činnosti	72
Tab. 16 Touha po aktivním vzdělávání pomocí jazykových kurzů	73
Tab. 17 Účast na odborném profesním vzdělávání	74
Tab. 18 Záměrné informální vzdělávání	75
Tab. 19 Přibližná interpretace hodnot korelačního koeficientu	77
Tab. 20 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H1	78
Tab. 21 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H2	79
Tab. 22 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H3	81
Tab. 23 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H4	82
Tab. 24 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H5	83
Tab. 25 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H6	85

Tab. 26 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H7	86
Tab. 27 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H8	87
Tab. 28 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H9	89
Tab. 29 Interpretace výsledků pro každý pár proměnných v korelační matici H10	90

SEZNAM PŘÍLOH

P IDotazník

P IIData

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážená paní, vážený pane,
předkládám Vám dotazník, který je součástí mé diplomové práce. Tento výzkum je zcela anonymní a získané informace nebudou za žádných okolností zneužity.

U každé otázky prosím zakroužkujte vždy jen jednu z vybraných možností.

Bc. Zbyněk Lebáněk, student Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

1. Máte dostatek volného času pro své činnosti?

(mimo dovolené, státních svátků, spánku, apod.)

ano, denně mám volný čas	ano, ale jen některé dny v týdnu	jen o víkendu	jen několik dnů v měsíci	nemám žádný volný čas
1	2	3	4	5

2. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

vysokoškolské	vyšší odborné	středoškolské s maturitou	středoškolské bez maturity	základní
1	2	3	4	5

3. Provozujete ve volném čase aktivně některé ze zájmových činností?

(vědeckotechnické, společensko-vědní, přírodovědné, estetické, sportovní, turistické)?

v maximální míře	většinou ano	středně	občas	nikdy
1	2	3	4	5

4. Trávíte svůj volný čas odpočinkovou a rekreační činností?

(relaxační cvičení, četba knih, vycházky, společenské, rekreační a sportovní hry, ruční práce)

v maximální míře	většinou ano	středně	občas	nikdy
1	2	3	4	5

5. Toužíte se ve volném čase více věnovat zájmovým činnostem?

(vědeckotechnické, společensko-vědní, přírodovědné, estetické, sportovní, turistické)?

určitě ano	spíše ano	nevím	spíše ne	určitě ne
1	2	3	4	5

6. Toužíte volný čas trávit spíše odpočinkovými a rekreačními činnostmi?

(relaxační cvičení, četba knih, vycházky, společenské, rekreační a sportovní hry, ruční práce)

určitě ano	spíše ano	nevím	spíše ne	určitě ne
1	2	3	4	5

7. Vzděláváte se při zaměstnání formálně - v rámci školských systémů?

(středoškolské, vyšší odborné, vysokoškolské vzdělávání)

ano	ne
1	2

8. Toužíte se při zaměstnání ve svém volném čase vzdělávat v rámci školských systémů?

(středoškolské, vyšší odborné, vysokoškolské vzdělávání)

ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
1	2	3	4	5

9. Jste aktivní občan a podílíte se na veřejném životě?

(účast ve volbách, dobrovolnická práce, organizování místních komunit, členství v politické straně)

určitě ano	spíše ano	nemohu posoudit	spíše ne	určitě ne
1	2	3	4	5

10. Provozujete aktivně kulturní zájmovou činnost?

(hraní divadelních her, pěvecká vystoupení, apod.)

pravidelně	nepravidelně	vůbec
1	2	3

11. Provozujete aktivně sportovní zájmovou činnost?

(atletika, gymnastika, sportovní hry, plavání, bruslení, lyžování, florbal apod.)

pravidelně	nepravidelně	vůbec
1	2	3

12. Navštěvujete aktivně kurzy cizího jazyka?

(angličtina, němčina, ruština, španělština, francouzština, apod.)

pravidelně	nepravidelně	vůbec
1	2	3

13. Toužíte se aktivně vzdělávat kulturní zájmovou činností?

(hraní divadelních her, pěvecká vystoupení, apod.)

určitě ano	spíše ano	nevím	spíše ne	určitě ne
1	2	3	4	5

14. Toužíte se aktivně vzdělávat sportovní zájmovou činností?

(atletika, gymnastika, sportovní hry, plavání, bruslení, lyžování, florbal apod.)

určitě ano	spíše ano	nevím	spíše ne	určitě ne
1	2	3	4	5

15. Toužíte se aktivně vzdělávat pomocí kurzů cizích jazyků?

(angličtina, němčina, ruština, španělština, francouzština, apod.)

určitě ano	spíše ano	nevím	spíše ne	určitě ne
1	2	3	4	5

16. Účastníte se profesního vzdělávání při zaměstnání?

(kvalifikační, rekvalifikační, normativní vzdělávání - atestace, kurzy, školení, odb. způsobilost)

pravidelně

1

nepravidelně

2

vůbec

3

17. Vzděláváte se záměrně informálně - neorganizovaným sebevzděláváním?

(např. záměrné studium literatury, záměrné sledování vzdělávacích pořadů v TV, apod.)

určitě ano

1

spíše ano

2

nemohu posoudit

3

spíše ne

4

určitě ne

5

Děkuji za Váš čas.

PŘÍLOHA P II: DATA

resp.	ot. 1	ot. 2	ot. 3	ot. 4	ot. 5	ot. 6	ot. 7	ot. 8 (ot. 9)	ot. 10	ot. 11	ot. 12	ot. 13	ot. 14	ot. 15	ot. 16 (ot. 17)	obl. 1	obl. 2	pod 1.1	pod 1.2	pod 2.1	pod 2.2	pod 2.2.2	pod 2.2.3	
1	3	4	4	4	4	1	1	2	4	5	3	3	4	4	3	5	2,5	3,625	3,625	1	5	3,625	3	4
2	2	4	5	4	2	2	2	3	3	3	3	3	5	2	3	3	3,25	2,818181818	2,818181818	2	2,5	2,875	3	3,333333333
3	4	1	4	4	1	2	1	4	3	3	3	3	1	1	1	2	2,75	2,272727273	2,272727273	1,5	2,5	2,25	2,6666667	1,6666667
4	1	4	3	4	1	2	2	3	4	3	2	3	4	3	2	2	2,75	2,818181818	2,818181818	2,5	2,5	2,5	3	2,6666667
5	5	3	2	4	1	2	1	3	5	3	2	3	0	3	1	4	2,25	2,545454545	2,545454545	1,5	2	2,5	2,6666667	1,333333333
6	2	2	3	2	1	1	1	2	4	3	1	3	5	2	3	2	1,75	2,545454545	2,545454545	1,5	1,5	2,875	2,333333333	3,333333333
7	1	3	2	2	1	2	2	3	3	3	1	3	4	2	4	2	2,909090909	2,909090909	2	2	2,5	2,875	2,333333333	
8	1	4	2	2	1	1	1	2	2	1	2	2	1	2	2	1,5	1,636363636	1,636363636	2	1	1	1,75	1,6666667	
9	2	3	2	2	1	1	1	2	2	2	1	3	1	1	2	2	1,75	1,636363636	1,636363636	2	1,5	2	1,625	2
10	2	1	3	2	1	1	1	4	2	2	2	2	2	2	2	2	1,75	2,363636364	2,363636364	2,5	1	2,5	2,375	2,333333333
11	2	5	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3,25	2,545454545	2,545454545	3	3	2	2,875	3
12	2	4	3	4	4	2	2	4	4	3	2	3	2	2	3	3,25	2,545454545	2,545454545	3,5	3	3	2,5	2,6666667	
13	2	1	2	2	2	2	2	1	2	1	2	3	2	1	1	2	2	1,545454545	1,545454545	2	2	1,5	1,5	2
14	3	4	3	4	2	2	2	1	2	2	2	3	1	1	2	2	2,75	2,544444445	2,544444445	2	1,5	2,125	2,333333333	2,333333333
15	4	3	3	3	2	2	2	1	4	3	2	3	4	2	2	4	2,5	2,544444445	2,544444445	3	2	1,5	2,625	2,6666667
16	2	3	1	3	2	2	2	4	2	2	1	3	2	1	2	2	2	2,909090909	2,909090909	2	2	3	1,875	2
17	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	1	3	4	4	1	2	2,5	2,727272727	2,727272727	3	2	3	2,75	2,333333333
18	4	3	2	4	2	2	1	1	2	2	3	3	2	2	1	2	1,75	1,454545455	1,454545455	2	1	2,375	2,6666667	2,6666667
19	2	4	1	4	2	2	2	4	3	2	2	3	1	1	1	2	1,75	1,454545455	1,454545455	1,5	2	1	1,5	1,333333333
20	4	4	4	4	2	2	2	2	4	3	2	3	3	2	3	3	2,636363636	2,636363636	4	2	3	2,5	2,333333333	
21	2	4	4	4	3	2	2	2	4	3	3	3	2	2	2	2	3,25	2,636363636	2,636363636	4	2,5	2	2,875	3
22	2	2	4	3	2	2	2	2	5	4	3	5	4	4	3	5	2,75	3,636363636	3,636363636	3,5	2	3,5	3,5	2,6666667
23	2	1	3	2	3	2	2	2	4	3	1	3	3	4	2	2,5	2,454545455	2,454545455	2,5	2,5	2	2,625	2,333333333	
24	3	4	4	2	2	2	2	2	4	5	3	3	4	3	4	2	2,5	3,454545455	3,454545455	3	2	3	3,5	2,6666667
25	2	2	2	2	1	2	2	4	2	2	2	3	4	2	1	2	1,75	1,636363636	1,636363636	2	1,5	3	1,875	1,333333333
26	3	3	3	2	1	1	1	1	1	1	1	4	1	2	2	2	1,75	1,636363636	1,636363636	2,5	1	1	1,875	2
27	3	3	2	2	1	2	2	2	2	2	1	2	4	1	2	2	1,75	1,909090909	1,909090909	2	1,5	2	1,875	1,6666667
28	2	1	3	2	2	1	2	5	1	3	2	1	4	4	1	1	2	2,727272727	2,727272727	2,5	1,5	3,5	2,125	2
29	3	2	4	4	1	1	2	2	4	3	2	3	5	2	2	4	2,5	2,818181818	2,818181818	4	1	2	2,875	2,6666667
30	3	3	5	4	3	2	2	5	3	3	3	4	4	4	3	3,5	3,636363636	3,636363636	4,5	2,5	3,5	3,375	3	
31	3	3	4	4	2	4	2	4	4	3	2	3	4	4	0	3	3,5	2,909090909	2,909090909	4	3	3	2,875	2,6666667
32	2	1	2	3	4	2	2	4	1	3	2	4	4	2	3	4	2,5	2,727272727	2,727272727	2,5	2	2,5	1,6666667	3,6666667
33	2	3	4	4	0	2	2	3	3	3	1	5	4	2	1	2	2,5	2,090909091	2,090909091	4	1	2,5	2,125	2
34	2	1	3	3	3	1	2	2	4	2	3	1	4	1	2	3	2,25	2,181818182	2,181818182	3	1,5	3	2,125	1,6666667
35	4	3	3	3	2	1	2	3	2	3	2	3	5	2	3	3	2,25	2,727272727	2,727272727	3	1,5	2,5	2,75	2,6666667
36	1	4	2	4	1	2	2	2	3	2	3	4	2	2	2	2,5	2,363636364	2,363636364	3	1,5	2,5	2,375	2,6666667	
37	5	1	4	2	4	2	1	5	2	3	2	3	5	2	2	2	2,909090909	2,909090909	3	3	3	3	2,6666667	
38	4	4	2	2	1	1	1	1	4	3	2	1	2	1	1	2	1,5	2,727272727	2,727272727	2	1	2	1	2
39	2	1	3	2	1	1	1	2	3	3	2	3	4	2	3	2	2,5	2,727272727	2,727272727	2,5	1	2	2,875	2,333333333
40	1	1	2	2	5	3	2	4	4	2	3	2	2	2	2	2	2,5	2,636363636	2,636363636	2	3	2,625	2,333333333	2,6666667
41	1	4	1	3	3	3	3	2	3	3	1	3	3	1	3	3	2,5	2,545454545	2,545454545	2	3	2,5	2,5	2,333333333
42	3	1	4	4	3	4	2	5	4	3	2	5	4	1	2	4	3,5	2,909090909	2,909090909	4	3,5	2,875	2,333333333	3,333333333
43	4	3	4	3	2	2	2	5	4	2	2	1	4	4	1	3	4	2,909090909	2,909090909	3,5	2	3,5	2,625	1,6666667
44	3	2	3	3	2	4	2	4	5	3	2	3	4	3	3	3	3	3,272727273	3,272727273	3	3	3,375	2,6666667	3,6666667
45	4	2	3	3	3	1	3	2	4	5	3	4	3	3	3	4	2,5	3,636363636	3,636363636	3	2	3	3,375	3

46	3	4	4	2	2	1	2	5	5	2	2	3	5	3	4	3	4	2,25	3,454545455	3	1,5	3,5	3,375	2,3333333	4
47	1	2	2	4	2	2	1	2	1	2	1	2	1	1	2	1	1	2,5	1,363636364	3	2	1,5	1,375	1,6666667	1,3333333
48	2	3	3	4	2	2	2	3	2	3	2	3	2	2	3	2	2	2,75	2,363636364	3,5	2	2	2,5	2,6666667	2,3333333
49	3	1	2	4	2	2	4	2	2	1	2	2	2	2	2	2	3	1,818181818	1,818181818	3	3	2	1,75	1,3333333	2
50	2	4	2	2	2	2	2	3	5	2	3	2	2	2	2	1	2	2,363636364	2,363636364	2	2	2,5	2,375	2,3333333	2
51	1	3	2	2	4	2	2	2	4	2	3	2	3	2	5	3	2	2,5	2,545454545	3	2	3	3,125	2,6666667	4
52	1	2	3	3	2	2	2	2	2	1	2	3	4	2	2	3	4	2,5	2,545454545	3	2	2	2,5	2,3333333	3
53	2	4	4	3	2	2	2	4	5	3	2	3	5	2	0	3	3	2,75	2,909090909	3,5	2	3	2,875	2,6666667	2,3333333
54	5	4	5	4	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1,75	1,636363636	4,5	1,5	1,5	1,75	2	1	
55	2	4	2	2	1	2	2	5	2	3	1	3	5	2	2	2	1,75	2,636363636	2	1,5	3,5	2,5	2,3333333	3	
56	2	3	1	3	1	2	2	5	1	2	1	2	4	4	1	2	1,75	2,272727273	2	1,5	3,5	2,125	1,6666667	3	
57	2	3	4	2	2	5	1	1	2	2	2	2	2	4	4	1	3,25	2,090909091	3	3,5	1	2,5	2,3333333	3,3333333	
58	4	3	2	4	1	1	2	5	4	3	2	3	5	1	5	3	4	2	3,563636364	3	1	3,5	3,25	2,6666667	3,6666667
59	1	3	1	3	4	4	2	4	5	3	1	3	5	4	2	2	3	3,563636364	3	1	3,5	3,125	2,3333333	3,6666667	
60	3	4	2	4	3	4	2	3	2	3	1	2	2	3	1	3	3,25	2,181818182	3	3,5	2,5	2,125	2	2	
61	5	4	5	5	5	1	5	5	3	3	3	3	5	5	5	3	5	3,909090909	5	5	3	4	3	5	
62	4	4	3	2	2	2	2	3	4	3	2	3	3	2	4	1	3,25	2,727272727	2,5	2,5	2,5	2,75	2,6666667	3	
63	4	4	5	4	3	4	2	5	5	3	2	3	4	4	5	1	3	3,363636364	4,5	3,5	3,5	3,375	2,6666667	4,3333333	
64	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	3	2	4	1	2	3	2,5	2,363636364	3	2	2	2	2,6666667	2,3333333	
65	1	5	5	4	4	3	2	4	4	3	3	3	4	3	4	4	4	3,363636364	4,5	3,5	3	3,375	3	3,6666667	
66	1	4	1	4	2	3	2	5	5	3	1	3	5	4	1	2	2,5	3,363636364	3	2,5	3,5	3	2,3333333	3,3333333	
67	3	4	4	3	4	3	2	4	5	2	2	3	5	2	5	2	3,5	3,690909091	3,5	3,5	3	2,25	2,6666667	1,6666667	
68	2	4	4	4	3	2	2	2	4	3	2	3	3	2	2	1	3,5	2,181818182	4	3	2	2,25	2,6666667	1,6666667	
69	2	4	4	3	2	2	2	2	5	3	3	3	4	4	4	3	2,75	3,363636364	4,5	4	4	3,5	4	3	
70	5	4	5	3	5	3	2	5	5	3	3	3	5	5	5	3	4	3,090909091	4	4	4	3,5	4	3	
71	2	4	2	3	2	2	2	4	3	2	2	3	3	2	4	3	4	3,090909091	2,5	2	3	3	2,3333333	3,6666667	
72	2	3	2	2	3	3	2	2	1	2	2	3	3	2	3	2	2,5	2,181818182	2	3	2	2,25	2,3333333	2,6666667	
73	4	3	2	3	4	2	2	3	4	2	1	3	5	1	3	3	2,75	2,727272727	2,5	3	2,5	2,75	2	3	
74	2	3	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	4	1	1	1	2	1,636363636	2	2	1	1,75	1,3333333	2	
75	4	4	4	4	4	2	2	1	2	5	3	2	1	4	2	2	3	2,363636364	4	2	1,5	2,625	2	2,6666667	
76	3	4	4	3	2	3	2	4	4	4	3	3	4	4	4	3	1	3,181818182	3,5	2,5	3	3,5	3	4	
77	3	3	3	3	2	2	2	4	5	2	1	3	5	3	4	2	3	3,090909091	3	2	3	3,125	2	4	
78	2	4	4	3	3	2	2	4	1	3	2	3	2	3	5	3	2	2,727272727	3,5	2,5	3	2,75	2,6666667	3,3333333	
79	1	3	1	1	2	2	2	2	3	1	2	3	2	1	4	2	1,75	2,454545455	1,5	2	2	2,25	2	2,3333333	
80	3	2	2	1	2	1	1	1	2	3	2	3	3	2	3	2	1,75	2,090909091	1,5	2	1	2,5	2,6666667	2,6666667	
81	5	4	4	4	5	2	2	3	2	3	2	3	3	3	5	3	3,25	2,818181818	4	3,5	2,5	3	2,6666667	3,6666667	
82	1	1	4	2	3	2	2	2	1	3	2	1	1	1	1	1	2,75	1,909090909	3	2,5	1,5	1,875	2	1,6666667	
83	3	4	4	2	4	2	1	1	2	3	2	3	4	1	2	3	1	2,909090909	3	3	1	2,5	2,6666667	2,3333333	
84	3	3	4	2	4	1	2	2	4	2	2	3	2	1	4	2	2,75	2,272727273	3	2,5	2	2,5	2,3333333	2,3333333	
85	5	4	4	5	3	1	2	3	4	2	3	3	3	2	3	3	3,25	2,636363636	4,5	2	2,5	2,625	2	2,3333333	
86	1	3	2	3	3	2	1	1	5	2	1	3	2	4	1	2	2,5	2,090909091	2,5	2,5	2	2,5	2	2,6666667	
87	1	4	4	1	4	2	2	1	5	3	1	3	3	1	2	2	3	2,363636364	2,5	3	1,5	2,5	2,3333333	2	
88	5	3	4	3	2	1	1	4	2	2	3	4	2	3	4	2	3	2,545454545	3,5	2,5	1	2,625	2	3	
89	3	2	2	2	1	2	4	2	4	2	3	1	1	1	1	1	1,75	2,454545455	2	1,5	3	2,5	2,6666667	2	
90	1	4	5	1	4	2	2	4	4	3	2	3	2	1	4	2	3	2,727272727	3	3	3	2,625	2,6666667	2,3333333	
91	4	3	3	2	4	2	2	2	1	3	2	2	3	2	4	2	1	2,181818182	2,5	3	2	2,375	2,3333333	3	